

27 februari—3 mars

Debatter m. m.

Lördagen den 27 februari.

	Sid.
Interpellation av herr Rimmerfors ang. erfarenheterna av vissa flyktingläkares verksamhet i Sverige m. m.	3

Tisdagen den 2 mars.

Svar på fråga av herr Nihlfors ang. utredning om ökat skydd för pensionsstiftelser	7
Svar på interpellation av herr Vigelsbo ang. utredningen om avskaffande av fideikommissinstitutioner	9

Onsdagen den 3 mars.

Utgifter under riksstatens tredje huvudtitel	16
Ändring av 80 § uppbördsförordningen	68
Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.	71
Ändring i kommunalskattelagen, m. m.	79
Partiellt arbetsföras beskattning	82
Skyldighet för företag att underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftinskränkningar	83
Viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering	85
Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare ..	86
Åtgärder för begränsande av skadeverkningarna av pyrotekniska lek-saker m. m.	96
Förläggande av idrottsutövning till söckendagar	98
Interpellation av herr Adolfsson ang. dispositionen av den del av byggnadsforskningsavgiften, som kommer från lantbrukets byggenkap	102

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 3 mars.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 3, rörande utgifter under tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet)	16
— nr 28, ang. understöd av helikopterflyg m. m.	67
— nr 29, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag	67
— nr 30, ang. ersättning till P. O. H. Rydbro m. fl.	67
— nr 31, ang. ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom	68
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 15, om rätt till skatteavdrag för gåvor till hemvärnsförbund m. m.	68
— nr 16, om ändring av 80 § uppbördsförordningen	68
— nr 17, om ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter	71
— nr 18, om ändring i kommunalskattelagen m. m.	79
— nr 19, om skattefrihet för partiellt arbetsföras utbildningsbidrag	82
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 7, om ändrad lydelse av 211 § utsökningslagen m. m.	83
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. statens ansvar för skador genom övergång till högertrafik	83
— nr 5, ang. folkomröstning om högertrafik	83
— nr 6, om skyldighet att underrätta arbetsmarknadsorgan om planerade driftinskränkningar	83
— nr 7, ang. ändring av bestämmelserna om änkas folkpension	85
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 4, ang. ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket	86
— nr 5, om ändring i vattenlagen m. m.	86
— nr 6, ang. anslag ur kyrkofonden m. m.	86
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 6, ang. befrielse från betalningsskyldighet till kronan	96
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 3, om införande av deklationsplikt rörande sammansättningen av vissa färger och lösningsmedel.	96
— nr 4, ang. begränsande av skadeverkningarna av pyrotekniska leksaker m. m.	96
— nr 5, ang. förläggande av idrottsutövning till söckendagar.	98

Lördagen den 27 februari.

Kl. 14.00.

§ 1.

Justerades protokollet för den 20 innevarande februari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att greve Torgil von Seth på grund av sjukdom, hjärnskakning, är oförmögen till arbete fr. o. m. den 25 febr. t. o. m. den 6 mars 1954 intygas.

Stockholm den 24 febr. 1954.

Tore Hofman-Bang.

Kammaren beviljade herr von Seth ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 25 innevarande månad till och med den 6 nästkommande mars.

§ 3.

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner: och remitterades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 79, med förslag till lag om ändrad lydelse av 60 § samt anvisningarna till 60 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

till statsutskottet propositionen nr 91, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;

till behandling av lagutskott propositionen nr 92, med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m.; samt

till konstitutionsutskottet propositionen nr 93, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om kommuns och annan kommunal samfällighets utdebitering av skatt för år 1956, m. m.

§ 4.

Föredrogos var efter annan följande på kammarens bord liggande motioner. Därvid hänvisades

till konstitutionsutskottet motionen nr 524 av herr *Thapper m. fl.*;

till statsutskottet motionen nr 525 av herr *Adamsson m. fl.*,

till behandling av lagutskott motionen nr 526 av herr *Andersson* i Brämhult *m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionen nr 527 av herr *Levin m. fl.*

§ 5.

Interpellation ang. erfarenheterna av vissa flyktingläkares verksamhet i Sverige m. m.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr RIMMERFORS (fp), som anförde: Herr talman! För cirka tre år sedan medgav riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag överflyttning till Sverige av ett sextiotal österrikiska läkare. Även i andra sammanhang har utländska läkare erhållit uppehålls- och arbetstillstånd i Sverige och beretts tillfälle att genomgå kompletteringskurser, som för dem öppnat väg till svensk läkarpraktik.

Med tanke både på den aktuella läkarbristen i Sverige och på flyktingsituationen i världen anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande frågor:

Hurudana är erfarenheterna av den för tre år sedan verkställda överföringen av utländska läkare? Huru många av dem har stannat i Sverige, och inom vilka befattningar och vilka landsdelar

Interpellation ang. erfarenheterna av vissa flyktingläkares verksamhet i Sverige m. m.

har deras arbetskraft väsentligen utnyttjats?

Anser statsrådet behov föreligga av fortsatt överföring av flyktingläkare?

Denna anhållan bordlades.

§ 6.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under andra huvudtiteln, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde, m. m.;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde;

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 under statens allmänna fastighetsfond, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 under försvarets fonder m. m.;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 under statens allmänna fastighetsfond m. m., i vad propositionen

avser handelsdepartementets verksamhetsområde; och

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tionde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1954/55 till Lotsverket: Säkerhetsanstalter för sjöfarten; samt

från jordbruksutskottet:

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Vidare anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 76, till Konungen angående val av ombud i Europarådets rådgivande församling med suppleanter;

dels ock riksdagens förordnanden:

nr 77, för herr Bengt Folke Elmgren att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 78, för herr Bernhard Näsgård att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 79, för herr Karl Knutsson Wistrand att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 80, för herr Gösta Tore Edvin Bengtsson att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 81, för herr Bertil Gotthard Ohlin att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 82, för herr Nils Walter Sundström att vara ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 83, för herr Gustaf Ragnar Fahlander att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 84, för herr James Dickson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 85, för herr Gustav Ingemar Andersson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 86, för herr Otto Bertil von Friesen att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling;

nr 87, för statsrådet Gunnar Hedlund att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling; och

nr 88, för fröken Gunnel Olsson att vara suppleant för ombud i Europarådets rådgivande församling.

§ 7.

till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till understödjande av helikopterflyg m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till P. O. H. Rydbro m. fl.; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, i anledning av väckta motioner om rätt att vid 1955 års taxering till skatt för inkomst åtnjuta avdrag för vissa gåvor till hemvärnsförbund m.m.;

nr 16, i anledning av väckt motion om viss ändring av 80 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272);

nr 17, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28

september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 19, i anledning av väckt motion om skattefrihet för partiellt arbetsföra för belopp, varmed utbildningsbidrag utgår;

första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 211 § utsökningslagen m. m.

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om statens skadeståndsansvar vid skador, orsakade av övergång till högertrafik;

nr 5, i anledning av väckt motion angående folkomröstning i högertrafikfrågan;

nr 6, i anledning av väckta motioner om skyldighet för företag att underätta arbetsmarknadsorgan om planerade driftinskränkningar; och

nr 7, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen m. m.; och

nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., dels ock motioner som väckts i anledning av propositionen;

jordbruksutskottets utlåtande nr 6, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 3, över motion om införande av deklaraionsplikt rörande sammansättningen av vissa färger och lösningsmedel;

nr 4, över motion angående åtgärder

för begränsande av skadeverkningarna av pyrotekniska leksaker m. m.; och

nr 5, över motion om utredning angående förläggande av idrottsutövning till söckendagar.

§ 8.

Anmäldes, att bankoutskottet jämlikt § 21 i riksdagsstadgan anmält att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställning om fortsatt utgivning av otryckta ständsprotokoll.

Denna anmälan bordlades.

§ 9.

Anmäldes, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren:

nr 94, med förslag till förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m.;

nr 95, angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Svenska träforskningsinstitutet, m. m.;

nr 96, angående vissa markförvärv för försvaret;

nr 151, angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.;

nr 152, angående anslag till aktie-teckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker;

nr 153, angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker; och

nr 154, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maldrycker, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 184, innefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskilt utskott, bestående av tjugufyra ledamöter, tolv från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts propositioner

nr 151, angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.,

nr 152, angående anslag till aktie-teckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker,

nr 153, angående anslag till en upplysningskampanj i samband med övergången till en friare försäljning av rusdrycker, samt

nr 154, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maldrycker, m. m.,

än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudan.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.08.

In fidem

Gunnar Britth.

Tisdagen den 2 mars.

Kl. 16.00.

§ 1.

Justerades protokollen för den 23 och den 24 nästlidna februari.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Till riksdagens andra kammares kansli, riksdagshuset, Stockholm.

Härmed intygas att riksdagsman Karl Kilsmo, född den 22/2 1906, på grund av hjärtsjukdom är förhindrad att delta i riksdagsarbetet under tiden f. o. m. 1/3—t. v. t. o. m. 15/3.

Eskilstuna den 27/2 1954.

Torsten Ernberg,
bitr. las.-läk.

Riksdagsman Birger Nilsson, Östersund, är på grund av halsfluss med hög feber oförmögen resa till Stockholm före den 6 mars 1954, intygas.

Östersund den 1 mars 1954.

K. E. Sandegård.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Kilsmo under tiden 1—15 innevarande mars och herr Nilsson i Östersund under tiden 1—5 mars.

§ 3.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrätt med talmannen i första kammaren, beslöt kammaren att vid plenum onsdagen den 10 innevarande mars förätta val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskottet.

§ 4.

Svar på fråga ang. igångsättande av utredning om ökat skydd för medel, som avsatts till pensionsstiftelser.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade:

Herr talman! Herr Nihlfors har frågat mig, om jag är i tillfälle att lämna besked, när den av 1953 års riksdag begärda utredningen av frågan om ökat skydd för medel, som avsatts till pensionsstiftelser, kan komma att igångsättas.

Spörsmålet om ökat skydd för medel, som avsatts till pensionsstiftelser, har ett nära samband med frågan om pensionsstiftelsernas ställning ur skattesynpunkt. I den s. k. företagsbeskattningskommitténs uppdrag ingår just bl. a. att ompröva bestämmelserna om avdrag vid inkomsttaxeringen för avsättning till pensionsstiftelser. Visserligen ansåg riksdagen övervägande skäl tala för att den av herr Nihlfors efterlysta utredningen bleve omedelbart tillsatt trots frågans samband med denna kommittés arbete och trots den likaledes pågående utredningen om allmän pensionsförsäkring. Nu är det emellertid så, att företagsbeskattningskommittén väntas komma att slutföra sitt arbete redan vid mitten av innevarande år. På grund härav synes det mig riktigaast att avvakta resultatet av detta arbete, innan ständpunkt toges till den nya utredningens tillsättande. Jag vill i detta sammanhang också erinra därom, att vi inom justitiedepartementet har flera mycket stora och angelägna utredningsuppgifter framför oss, och att den närmare turordningen dem emellan måste noga övervägas med beaktande jämväl av tillgängliga ekonomiska och personella resurser.

Vidare anförde:

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag får tacka justitie-ministern för det svar han lämnat på

Svar på fråga ang. igångsättande av utredning om ökat skydd för medel, som avsatts till pensionsstiftelser.

min fråga om när den av riksdagen år 1953 begärda utredningen om skydd för medel, som avsatts till pensionsstiftelser, skall igångsättas.

Av justitieministerns svar fick jag det intrycket, att han fann det angeläget att vänta på företagsbeskattningskommitténs betänkande, som lär komma inom en ganska nära framtid. Jag måste säga, att när 1953 års riksdag tog ställning till de motioner, som väckts i denna fråga, var man fullt medveten om att företagsbeskattningskommittén höll på med sitt uppdrag och att detta även berörde pensions- och personalstiftelsernas ställning vid företagets inkomsttaxering. Likafullt anslöt sig riksdagen till det enhälliga första lagutskottet, som i sitt utlåtande framhöll, att en utredning borde igångsättas redan då.

Man ansåg alltså att denna fråga, som ju berör stora grupper av anställda, var så viktig att företagsbeskattningskommitténs betänkande inte borde avvaktas. Jag tycker därför att justitieministerns förhållning av frågans utredning inte är riktigt tilltalande. Det är dock så, att många företag under de senaste årtiondena har ordnat pensionsförhållandena för sina anställda genom avsättning av medel till pensionsstiftelser, och många gånger har det rört sig om fria pensionsstiftelser. Dessa har emellertid ingen förmånsrätt i händelse av företagets konkurs, vilket med andra ord innebär, att de anställda under sådana förhållanden har mycket små möjligheter att komma i åtnjutande av någon del av de pengar, som man trots skulle vara säkerställda för pensioneringen.

Jag anser fortfarande att det hade varit fördelaktigt om man igångsatt utredningen förra året, och avsikten med lagutskottets skrivning var ju tydligen, att frågan borde utredas snarast.

När justitieministern i slutet av sitt svar på min fråga erinrar om att det

inom hans departement finns många stora och angelägna utredningsuppgifter och att den närmaste turordningen dem emellan måste noga övervägas, bl. a. med hänsyn tagen till personella resurser, tycker jag, från de utgångspunkter jag har, att denna fråga är så viktig att den inte får ligga olöst, även om det till äventyrs skulle finnas spörsmål, om vilka riksdagen begärt utredning tidigare än 1953. Detta problem med de personella resurserna har också många gånger av departementschefer — jag tror mig minnas även av justitieministern — i tidigare sammanhang framförts såsom ett skäl för ett uppskov.

Det är klart att jag inte har några möjligheter att här peka på någon lösning av denna sistnämnda fråga. Jag tror emellertid att man borde försöka att gå något utöver den personkrets, som man för närvarande anser vara den enda lämpliga för utredningsuppdrag av skilda slag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Jag skulle bara vilja tillägga ett par ord, herr talman. För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag gärna deklarerat att jag i sakfrågan är alldeles ense med herr Nihlfors. Jag sätter mycket stort värde på att vissa företag velat trygga sina anställdas framtid genom pensionsstiftelser, och jag tycker det är angeläget att dessa får ett rättsligt skydd. Men frågan om sådana inrättningar är rent ekonomiskt sett, som jag sade, mycket nära avhängig av pensionsstiftelsernas ställning ur skattesynpunkt. Och får man kanske redan om ett par månader veta hur den saken skall lösas, tror jag att detta kan i så hög grad påverka en utredningsuppläggning att det skulle vara oklokt att inte nu vänta något med ett ställnings-tagande.

Svar på interpellation ang. utredningen om avskaffande av fideikommissinstitutioner.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Får jag då tolka detta justitieministerns uttalande så, att han är beredd att om några månader igångsätta en utredning och vid dess uppläggning ta hänsyn till de synpunkter, som kan framkomma i företagsbeskattningskommitténs betänkande och att det alltså inte blir något ytterligare dröjsmål med denna utrednings igångsättande?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på interpellation ang. utredningen om avskaffande av fideikommissinstitutioner.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Vigelsbo riktat några frågor till mig rörande den inom justitiedepartementet arbetande fideikommissutredningen. Vad interpellanten vill veta är, vilka direktiv utredningsmännen har fått och hur snart utredningen kan tänkas vara klar. Herr Vigelsbo frågar också, om det är möjligt att — i avvaktan på utredningens slutförande — vidtaga interimistiska åtgärder för att förhindra, att fideikommissens arrendegårdar inordnas under huvudgårdens förvaltning eller slås sönder för att uppdelas på andra arrendegårdar.

Med anledning därav vill jag anföra följande.

Såsom herr Vigelsbo mycket riktigt har framhållit, tillkallades år 1952 en sakkunnig för att inom justitiedepartementet verkställa utredning av frågan om fideikommissens avskaffande. Utredningen kompletterades påföljande år med ytterligare en sakkunnig. Vid den tidpunkt då utredningen tillsattes fanns det redan en betydande mängd material samlat i ämnet. Frågan om fideikommissens avveckling har som bekant un-

der flera decennier varit föremål för förslag och utredningar. Jag vill här endast erinra om att justitierådet Emil Sandström år 1935 framlade en promemoria angående avveckling av bestående fideikommiss jämte utkast till lag i ämnet. Förslaget remissbehandlades i vanlig ordning och blev sedan bearbetat inom justitiedepartementet. I egenskap av sakkunnig i departementet sysslade jag själv rätt lång tid med denna uppgift. Sedan ärendet därefter under några år fått stå tillbaka för andra, mera brådskande lagstiftningsfrågor, införskaffades under år 1950 nya statistiska uppgifter rörande fideikommissen. Det statistiska material, som hade legat till grund för de tidigare utarbetade förslagen, hade nämligen blivit föråldrat.

Sådant var i stora drag läget, då den nuvarande fideikommissutredningen tillsattes. Med hänsyn till att det alltså redan fanns ett betydande material samlat och förslag upprättade, som kunde tjäna till ledning vid utredningsarbetet, ansåg jag det inte erforderligt att lämna särskilda direktiv för överarbetningen.

Med det anförda har jag besvarat herr Vigelsbos första fråga. Hans andra fråga gällde, hur snart utredningen kan tänkas vara klar. Det ligger i öppen dag, att det är mycket vanskligt att lämna något bestämt svar på den frågan. Det ämne, som utredningen har att behandla, är nämligen mycket komplicerat och inrymmer i sig flera helt olikartade spörsmål. Det centrala problemet är, hur man skall avveckla den fideikommissariska successionen, d. v. s. den särskilda arvsföljd, som här gäller och som utgör själva kärnan i fideikommissinstitutionen. Det är den särskilda arvsföljden, som medför att fideikommissen i vissa hänseenden blir underkastade andra regler än vanlig egendom. Att den särskilda arvsföljden och därmed fideikommissinstitutionen som sådan bör avvecklas, därom råder det enligt min mening inget tvivel. Men det gäller att tillse, att avvecklingen inte som biprodukt med-

Svar på interpellation ang. utredningen om avskaffande av fideikommissinstitutioner.

för onödiga skadeverkningar. Det allmänna har härvidlag viktiga intressen att skydda. Man måste t. ex. undersöka, vad som bör göras för att bevara de ekonomiska enheter i skogar och industrier, som i några fall byggts upp på grundval av fideikommiss och som understundom utgör grundvalen för en hel orts ekonomiska liv. De många fideikommissarrendatorerna påkallar vidare särskilt hänsynstagande. Det måste tillses, att när en avveckling av fideikommissen sker, det föreligger ett tillräckligt skydd för arrendatorerna. Därjämte måste man bl. a. överväga, vad som kan och bör göras för att bevara de betydelsefulla kulturvärden i form av byggnader, konstverk, arkivalier och andra samlingar, som i rätt många fall hör till fideikommissen. Dessa och övriga problem kompliceras även därav att förhållandena är så olika på de särskilda fideikommissen, både i rättsligt och faktiskt hänseende.

När utredningen kan bli färdig beror också på i vilken utsträckning det blir möjligt att friställa utredningsmännens arbetskraft för uppgiften. De många lagstiftningsfrågor, som för närvarande är under utredning — till stor del på grund av framställningar från riksdagen — har medfört en svår brist på lagstiftnings tekniker, och det har tyvärr inte kunnat undvikas, att dessa utredningsmän måst tagas i anspråk även för andra uppgifter. Det är emellertid min avsikt att i en nära framtid ytterligare förstärka utredningen. Jag hoppas, att arbetet härigenom skall kunna påskyndas. Som jag vid ett tidigare tillfälle uttalat i denna kammare, är det nämligen min bestämda åsikt, att frågan om fideikommissens avskaffande bör lösas så snart ske kan.

Till sist frågar herr Vigelsbo, om det är möjligt att tillgripa interimistiska åtgärder för att förhindra, att fideikommissens arrendegårdar inordnas under huvudgårdens förvaltning eller slås sönder för att uppdelas på andra arrende-

gårdar. När man diskuterar detta och liknande problem måste man till att börja med göra klart för sig, att de svenska fideikommissen — i motsats mot vissa utländska rättsinstitut — i princip har karaktär av privat egendom. Endast i två fall har fideikommiss tillkommit genom statliga förläningsakter. Alla andra fideikommiss — och bland dem alla de stora jordfideikommissen — har uppkommit genom rent privata rättshandlingar såsom testamenten och gåvor. Den tendens, som herr Vigelsbo påtalar, till en minskning av antalet arrendegårdar gör sig också gällande på andra privata gods än fideikommissen liksom också på bolagsjord. Under sådana förhållanden torde det påtalade problemet inte böra angripas enbart för fideikommissens del, utan eventuell lagstiftning till förhindrande av missbruk bör få en mera generell omfattning. Jag kan beträffande denna fråga hänvisa till det svar, som chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Norup, avgav i denna kammare den 26 januari i år på en fråga av herr Hansson i Skegrie. Såsom av detta svar torde vara väl bekant för kammaren, har det redan väckts fråga om en sådan generell lagstiftning. I en skrivelse, som inkom till jordbruksdepartementet den 4 december 1953, har sålunda lantbruksstyrelsen framlagt förslag till vissa ändringar i 2 kap. nyttjanderättslagen i syfte att bereda arrendator ökat skydd mot uppsägning från jordägarens sida. Förslaget är, såsom statsrådet Norup upplyste, för närvarande föremål för remissgranskning och kommer därefter att behandlas i jordbruksdepartementet.

Härefter anförde:

Herr VIGELSSBO (bf):

Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det erhållna svaret. Jag är honom också tacksam för den positiva inställning, som har kunnat bemärkas i vissa av-

Svar på interpellation ang. utredningen om avskaffande av fideikommissinstitutioner.

snitt av det lämnade svaret. Vad jag däremot beklagar är att av riksdagen begärda reformer på andra områden tillåtes få en sådan förtursrätt, att denna fråga kommit att skjutas i bakgrunden. Jag vill inte bestrida herr statsrådets uppgift, att andra frågor varit brådskande och följaktligen mycket angelägna att lösa. För den grupp som här beröres, nämligen fideikommissarrendatorerna, torde också denna fråga vara av den allra största angelägenhetsgrad. Frågan har också, som herr statsrådet mycket riktigt framhållit, vid många tillfällen varit föremål för både regeringens och riksdagens uppmärksamhet. Skulle sålunda frågorna tagas upp till prövning i den turordning, de kommer riksdag och regering till handa, borde följaktligen denna fråga ha varit löst för mycket länge sedan. Frågan har ju varit föremål för behandling redan under 1800-talet. Man kan knappast värja sig för misstanken, att intresset för en positiv lösning under händelsernas utveckling varit mycket svagt.

Nu ligger således frågan hos en enmansutredning, under den senaste tiden förstärkt med ytterligare en man men utan att några andra direktiv kunnat anvisas för dess lösning än de som förelagat vid tidigare utredningar, där inga slutgiltiga eller framkomliga vägar kunnat redovisas. På grund härav måste man komma till det resultatet att hela frågan, på grund av att den är ansedd som liten, alltså icke ägnas tillbörlig uppmärksamhet ifrån regeringens sida. Frågan borde visserligen ha kunnat vara löst långt innan den nuvarande regeringens kom till, då den dock många gånger varit föremål för riksdagsbehandling. Den omständigheten att tidigare regeringar försuttit sina möjligheter att bringa frågan till en lösning bör åtminstone enligt mitt förmenande inte innebära något medgivande för den nuvarande regeringens att handla på samma sätt.

Under den tid som dessa direktivlösa

utredningar fortsätter pågår vid fideikommissen en oavbruten avhysning av arrendatorer. Att man gör på samma sätt vid bolag och enskilda storjordbruk, som av herr statsrådet framhållits, synes knappast utgöra något försvar. Jag kan inte ingå på något försvar för vare sig bolag eller storgodsägare. I den mån de handlar på samma sätt som fideikommissförvaltningarna, bör även de ägnas nödig uppsikt. Jag kan dock inte komma ifrån att fideikommissarrendatorerna befinner sig i en särställning. Under de många år, som fideikommissens avskaffande diskuterats, har möjligheten ställts i utsikt att arrendatorerna skulle hjälpas till friköp av sina arrendegårdar. Efter alla storslagna deklARATIONER, som lämnats på den punkten, måste det väl betraktas som fullt naturligt att också arrendatorerna hängt sig fast vid denna förhoppning samt att de med anledning därav i avvaktan på ett infriande av nämnda löfte och för att inte avhända sig besittningsrätten i många fall bundit sig för arrendevillkor, som måste betraktas som i hög grad orimliga.

Jag fick en dag på posten ett utdrag av § 8 i ett arrendekontrakt under ett fideikommiss. I denna paragraf heter det: »För den händelse nuvarande bestämmelse rörande s. k. sociala arrenden skulle komma att utsträckas att gälla även gårdar av den nu ifrågavarande arrendegårdens storlek, så skall vid det förhållandet, att jordägaren haft anbud härå, skäligt arrende anses ha utgjort kronor 120 per tunnland åker och kronor 40 per tunnland bete.» Det blir 240 kronor per hektar åker och 80 kronor per hektar bete, en enligt mitt förmenande mycket kraftigt tilltagen arrendersättning, som har utpressats på ett fideikommiss.

Jag ger statsrådet rätt när han säger, att avvecklingen inte bör medföra onödiga skadeverkningar som biprodukt. Det sägs att fideikommissen understundom utgör grundvalen för en hel orts ekonomiska liv. Jag vill inte be-

Svar på interpellation ang. utredningen om avskaffande av fideikommissinstitutioner.

strida att så kan vara fallet, men det torde nog också kunna anföras exempel på raka motsatsen, att en fideikommissgård, omfattande en hel kommun, utglesar sitt arrendatorsbestånd i sådan omfattning, att skolorna måste nedläggas och hela bygdens administrativa liv bringas ur balans. Även detta är skadeverkningar, som man inte bör förbise när man bedömer frågan.

Jag har svårt att fatta innebörden av svaret när herr statsrådet sedan nämner, att man inte kan lösa denna fråga förrän det föreligger ett tillräckligt skydd för arrendatorerna. Vilket skydd har arrendatorerna över huvud taget med det system vi har? En arrendator kan vid ett arrendekontrakts utgång utan vidare avpolletteras, även i ett fall där optionsrätt föreligger. Även om en arrendator har nära hundraårig arrendehävd, är hans rättsställning så osäker som över huvud taget någon människas kan vara, under förutsättning givetvis att fideikommissarien utnyttjar sina författningensliga maktmedel. Fideikommissarien kan förebära att arrendejordbruket skall läggas under huvudgårdens drift eller uppdelas på andra intilliggande arrendegårdar. Det ges exempel på att arrendatorer med 70-årig arrendehävd och klar optionsrätt stämt till domstol för att värja sig mot tvånget att lämna sin gård men förlorat både sin rätt och därtill tusentals kronor i rättegångskostnader. Det synes mig följaktligen svårt att tänka sig en rättsställning som skulle vara svagare än den som dessa arrendatorer redan har.

Den skärpning av lagen som föreslagits och som varit ute på remissbehandling synes mig, åtminstone vad beträffar denna arrendatorkategori, inte ha så väsentlig betydelse. Förebär man sammanläggning eller eget brukande som skäl för uppsägning, är arrendatorn även efter denna skärpning av lagen lika rättslös.

Om man nu vill se på sammanlägg-

ningarnas omfattning, kan det vara intressant att ta några stickprov ur en undersökning som verkstälts av lantbruksstyrelsen med lantbruksnämndernas medverkan. För att belysa saken tar jag exempel från två län — kanske de län som varit mest utpräglade i det avseendet, att fideikommissen har dragit in arrendegårdar under sin förvaltning.

I Stockholms län tar jag exempel från ett enda fideikommiss. År 1928 fanns det under fideikommisset 33 brukningsdelar, men år 1953 hade brukningsdelarnas antal sjunkit till 14 — antalet hade sålunda minskat med 19. Huvudgårdens areal hade samtidigt ökat från 284 tunnland till 850. Den största av de gårdar som indragits under fideikommisset omfattar en areal av 260 tunnland. I en utredning som verkstälts har man tillagt, att ytterligare tre gårdar kan väntas bli indragna under huvudgården.

Från Södermanland kan jag hämta exempel från tre fideikommiss. På det första hade brukningsdelarnas antal sedan 1928 minskats från 173 till 128. På det andra fideikommisset var antalet brukningsdelar 105 men reducerades med 42 till 63. När det gäller den tredje egendomen har antalet brukningsdelar minskat från 112 till 20, och man har alltså dragit in 92 gårdar.

Åtminstone för Södermanlands vidkommande har lantbruksnämnden kommit till det resultatet, att sammanslagningarna i vissa fall kan anses försvarbara ur rationaliseringssynpunkt, men många gånger har de varit betingade av jordägarens mycket kortsiktiga ekonomiska intressen.

Det finns ytterligare exempel som skulle kunna anföras i detta sammanhang, men jag skall inte göra det. Den mycket kraftiga decimering av fideikommissens arrendegårdar, som jag här påvisat, synes mig kraftigt understryka min uppfattning om fideikommissarrendatorernas lösliga rättsställning. Det

Svar på interpellation ang. utredningen om avskaffande av fideikommissinstitutioner.

är nog riktigt som statsrådet säger, att fideikommissen i princip har karaktären av privat egendom. Däremot synes det mera tveksamt vem som är rättmätig innehavare av ett fideikommiss, detta sett mot bakgrunden av de rättsliga tvister som uppkommer vid många innehavarskiften. Äganderättsförhållandena förefaller att vara mycket svävande, en omständighet som väl också i sin mån bidragit till att under tidernas lopp frågan om institutionens avskaffande så ofta aktualiserats.

Slutligen vill jag ännu en gång understryka den stora aktualitet som frågan om fideikommissens bestånd har för de många människor som är berörda därav. Jag betvivlar inte ett ögonblick herr statsrådets intresse för att bringa frågan till en lösning. Skall emellertid en sådan lösning få någon betydelse för de arbetande krafter som nu såsom arrendatorer är knutna till denna egendomsgrupp, är det nödvändigt att statsrådet påskyndar utredningsarbetet samt ställer till utredningens förfogande all den expertis som är möjlig att uppbringa. Årtionde efter årtionde, för att inte säga generation efter generation, har fideikommissarrendatorerna väntat på att frågan skulle lösas. Efter decenniernas diskuterande och utredande torde det inte vara omotiverat, om fideikommissarrendatorerna — på sätt som vissa löntagargrupper gör efter betydligt kortare tidsintervaller — ställer den frågan: Hur länge skall vi vänta?

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Denna fråga följes säkerligen med spännt intresse på många håll ute i landet. Det osäkerhetstillstånd, som här är för handen och som statsrådet talade om i sitt svar, gör att detta faktiskt är en ödesfråga för folket i många socknar. Det finns, som tidigare framhållits här, exempel på att arrendatorer av omständigheterna tvingats att bryta upp från gårdar där

släkten levtt och verkat i generationer. Att så sker måste i många fall vara olyckligt. Utan att på något sätt döma över vad som hänt i enskilda fall har man väl rätt att uttala önskemålet att dessa förhållanden rättas till, så att vi får en för alla parter lycklig lösning av detta problem.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag skulle vilja understryka vad jag sade i slutet av mitt interpellationssvar beträffande den fråga som herr Antby nu rör vid. Det är väl samma fråga som interpellanten huvudsakligen uppehöll sig vid i sitt uttalande. Den gäller omedelbara åtgärder till skydd för de arrendatorer, som nu genom rationaliseringsåtgärder blir uppsagda. Detta problem är — det vill jag än en gång understryka — gemensamt för fideikommiss och andra gods. Saken har tidigare ventilerats här med anledning av en fråga till statsrådet Norup. Lantbruksstyrelsen har i slutet på förra året i denna sak gjort en framställning, som efter remiss är under övervägande i jordbruksdepartementet.

Det är alldeles fel att, som jag tror herr Vigelsbo antydde, regeringen inte har större intresse för frågan om fideikommissens avskaffande. Vi är mycket intresserade för den saken. Att frågan ännu inte är löst efter ungefär femtio års utredningsarbete beror på att den verkligen är mycket komplicerad och svår. Den har dock så småningom avancerat rätt långt, och det är min livliga förhoppning, såsom jag sade redan i mitt interpellationssvar, att denna sak efter så många decenniernas arbete skall kunna bringas till sin lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Föredrogos var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och remitterades därvid

till behandling av lagutskott propositionen nr 94, med förslag till förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under vistelse å anstalt m. m.;

till statsutskottet propositionerna:

nr 95, angående godkännande av avtal om fortsatt drift av Svenska träforskningsinstitutet, m. m.; och

nr 96, angående vissa markförvärv för försvaret; samt

till särskilda utskottet propositionerna:

nr 151, angående riktlinjerna för den framtida nykterhetspolitiken m. m.;

nr 152, angående anslag till aktie-teckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker;

nr 153, angående anslag till en upp-lysningskampanj i samband med över-gången till en friare försäljning av rus-drycker; och

nr 154, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förord-ningen den 15 december 1939 (nr 887) angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, m. m.

§ 7.

Föredrogs och lades till handlingar-na bankoutskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret in-kommit framställning om fortsatt ut-givning av otryckta ständsprotokoll.

§ 8.

Föredrogs, men bordlades åter stats-utskottets utlåtanden nr 3 och 28—31, bevillningsutskottets betänkanden nr 15—19, första lagutskottets utlåtande nr 7, andra lagutskottets utlåtanden nr 4—7, tredje lagutskottets utlåtanden nr 4—6, jordbruksutskottets utlåtande nr 6 och allmänna beredningsutskottets utlåtan-den nr 3—5.

§ 9.

Föredrogs den av herr *Rimmerfors* vid kammarens nästföregående sam-

mantråde gjorda, men då bordlagda an-hållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för in-rikesdepartementet angående erfaren-heterna av vissa flyktingläkares verk-samhet i Sverige m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från tredje lagutskottet:

nr 97, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående upphävande av lagen den 28 juni 1935 (nr 445) om emeritlöner för vissa prästmän i ledande ställning i missio-nens och diakoniens tjänst, m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 99, med anledning av vissa utav Kungl. Maj:t i proposition angående ut-gifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1953/54 gjorda framställ-ningar beträffande lanthushållning i allmänhet jämte i ämnet väckta mo-tioner;

nr 100, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposi-tionen av viss kronoegendom; och

nr 101, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försälj-ning av vissa kronoegendomar m. m.

§ 11.

Anmälades, att följande Kungl. Maj:ts propositioner tillställts kammaren, näm-ligen

nr 89, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egen-dom, m. m.;

nr 99, angående godkännande av av-tal rörande handelshögskolans i Stock-holm fortsatta verksamhet och finansie-ring, m. m.;

nr 100, angående ändring i gällande

bestämmelser om ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid m. m.;

nr 149, angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m.; och

nr 160, angående folk- och småskollärares avlöningsförhållanden, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 12.

Anmälades, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en mo-

tion, nr 528, av herr *Nelander m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 75, angående polispersonalens avlöningsförmåner m. m.

Denna motion bordlades.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.42.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 3 mars.

Kl. 10.00.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Karl Albert Andersson, Björkäng, Bångbro, har denna dag av mig undersökts på grund av luftrörskattarr med feber. På grund av denna sjukdom föreligger absolut hinder för inställelse till riksdagsarbetet tills vidare, under minst en vecka framåt, vilket härmed intygas.

Kopparberg den 1/3 1954.

Sven Björklund,
prov.-läkare.

Kammaren beviljade herr Andersson i Björkäng ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 1 innevarande mars tills vidare.

Vidare upplästes följande ledighetsansökan.

Till andra kammaren.

På grund av sjukdom (maginfektion) anhåller jag om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 3—4 mars 1954.

Stockholm den 3 mars 1954.

Olle Dahlén.

Den begärda ledigheten beviljades.

§ 2.

Föredrogos var efter annan följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionen nr 89, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.;

samt till statsutskottet propositionerna:

nr 99, angående godkännande av avtal rörande handelshögskolans i Stockholm fortsatta verksamhet och finansiering, m. m.;

nr 100, angående ändring i gällande bestämmelser om ersättning för tjänstgöring på obekvämt arbetstid m. m.;

nr 149, angående vidareutbildning av folkskollärare för tjänstgöring på högre skolstadier m. m.; och

nr 160, angående folk- och småskollärares avlöningsförhållanden, m. m.

§ 3.

Föredrogos och remitterades till statsutskottet den på bordet liggande motionen nr 528 av herr *Nelander m. fl.*

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

§ 4.

Utgifter under riksstatens tredje huvudtitel.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1954/55 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Punkten 1.

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDÉN:

Herr talman! Eftersom önskemål har framkommit om en utrikesdebatt i riksdagen, vill jag med talmannens tillstånd begagna det tillfälle, som behandlingen av tredje huvudtiteln erbjuder, till att ge en exposé över några viktiga utrikesfrågor.

Året 1953 kommer säkerligen av den framtida historieskrivningen att uppmärksammas som ett märkesår. Efter många år av internationell spänning och kallt krig kunde man äntligen skönja tendenser till avspänning. De framträdde först i koreafrågan med stillestånd och krigsfångeutväxling, vars olika faser i hög grad — som vi alla vet — även kommit att beröra Sverige. Viljan till fortsatt avspänning accentuerades ytterligare under årens lopp och ledde så småningom till den konferens i Berlin mellan de fyra stormakterna, som under januari och februari dryftade gemensamma problem.

Denna förändring i det internationella läget har till stor del sin orsak i nya signaler från Sovjetunionen, vilka framför allt börjar framträda efter Stalins död den 5 mars men som av många tecken att döma förbereddes redan före hans frånfalle. Den västliga världen

har kunnat anteckna en rad avspänningstecken och vänskapliga gester från sovjetrysk sida. Diskussionens vågor har gått höga kring dessa nya ryska signaler och vad man skulle kunna utläsa ur dem. Inom Sovjetunionen håller en brett upplagd goodwillkampanj på att genomföras. Den går bl. a. ut på att tillföra befolkningen ökad tilldelning av konsumtionsvaror. En strävan efter en höjning av levnadsstandarden föreligger även i alla de åtgärder, som genomföres för att effektivisera jordbruket. Vissa omdisponeringar inom industrien synes ha vidtagits. Somliga bedömare i väster vill i dessa åtgärder se vittnesbörd om att stora inre svårigheter förelegat i Sovjetunionen och att ett starkt missnöje skulle ha funnits, vilket tvingat regeringen till en nyorientering. Andra åter, däribland omdömesgilla bedömare på västmakthåll, har emellertid vid årsskiftet kommit till den slutsatsen, att Sovjetunionen lyckligen övervunnit den kris man menat ha blivit en följd av Stalins död och att man trots Berijaaffären icke hade någon anledning att räkna med att stabiliteten i den sovjetryska statsbyggnaden på något sätt skulle vara hotad.

Ansatzerna till internationell avspänning betraktas av många såsom endast en taktisk manöver från rysk sida. Andra räknar med möjligheten att Sovjetunionen i eget välförstått intresse eftersträvar en mera varaktig utjämning mellan de stora maktblocken. Det må lämnas därhän, om en dylik skarp distinktion mellan olika tolkningar av den nya ryska utrikespolitiken har något berättigande. Huruvida en avspänning är ur Sovjetunionens synpunkt åsyftad och önskad som en tillfällig lättnad i det yttre läget eller som en mera varaktig förbättring i stormakternas inbördes relationer är för utomstående omöjligt att avgöra och utgör kanske inte någon praktisk frågeställning för den ryska statsledningen själv. Om den önskar en varaktig utjämning men

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

icke är beredd att göra de uppoffringar av egna ståndpunkter som erfordras för att andra sidan skall finna den goda viljan omsatt i handling, då blir avspänningen blott tillfällig. Huruvida en avspänningspolitik kan bli varaktig beror delvis av faktorer utanför Sovjetunionens kontroll, däribland av de återverkningar, som den ryska politiken framkallar i andra länder, och vilka reaktioner den utlöser.

Att den kommunistiska regimen skulle ha ändrat sin allmänna målsättning finnes givetvis ingen anledning att tro, och något sådant har väl ingen väntat. I denna målsättning ingår utan tvivel en strävan att stärka kommunismens positioner i världen. På västsidan eftersträvar man tvärtom att stärka motståndet mot kommunismens framträngande och att över huvud göra folken mindre mottagliga för den kommunistiska fräslingsläran. Vad en avspänning skulle innebära är i främsta rummet, att tanken på en expansion eller en maktutvidgning genom krig eller liknande våldsmetoder skjutits i bakgrunden. Det förefaller vara en ganska allmän mening att så är fallet. Men om inte de stora tvistefrågorna successivt upptas till prövning och vinner en lösning, måste det befaras att avspänningen inte blir varaktig.

Efter en utdragen notväxling enades till slut de fyra stormakterna om att hålla en utrikesministerkonferens i Berlin med början den 25 januari. Konferensen avslutades den 18 februari.

I den viktigaste punkten på dagordningen, frågan om Tysklands enande, blev resultatet helt negativt. Ståndpunkterna stod lika hårt mot varandra vid konferensens avslutande som vid dess början. Dock kan det räknas som en vinst av förhandlingarna, att såväl västmakterna som Sovjetunionen föranledades att precisera sina ståndpunkter något mer än vad tidigare skett.

På västmakternas vägnar framlade Mr Eden en plan angående proceduren

vid genomförande av Tysklands enande. Huvudpunkterna i förslaget var — såsom enligt tidigare västmaktsnoter — att fria val skulle anordnas i hela Tyskland under garanti för valfriheten och därefter en konstituerande församling sammanträda och ge det enade Tyskland en författning. Sedan skulle en ny regering bildas och denna företräda Tyskland vid förhandlingar om en fredstraktat. Från rysk sida framlades ett motförslag, väsentligen överensstämmande med den ryska ståndpunkten under notväxlingen. Proceduren skulle bli den omvända: först borde en provisorisk gemensam regering bildas — eller eventuellt existerande regeringar i de bägge zonerna fungera som en enhetlig regering — med uppgift bland annat att anordna valen. Före valet skulle ockupationsstyrkorna tillfälligt dras bort från bägge zonerna till undvikande av påtryckning. Såsom resultat av valet skulle det tyska folket, hette det i texten till förslaget, »utan inblandning av utländska makter bestämma den sociala och statliga strukturen i ett demokratiskt Tyskland». På grundvalen härav skulle en samtysk regering bildas.

Under debatten gav Sovjetunionens utrikesminister uttryck åt djupt missstroende till »de parlamentariska formaliteterna» i Mr Edens plan — som han uttryckte sig — och hänvisade till att nazismen kommit till makten i Tyskland under iakttagande av parlamentarismens regler. Av denna kritik drog västmakterna slutsatsen, sannolikt med fog, att den ryska planen räknade med dirigerade val. Såsom belägg härför kunde också hänvisas till vissa oklara uttryck i det ryska förslaget text. Däri hette det att vallagen borde garantera en genuint demokratisk karaktär hos valen, deltagande däri av alla demokratiska organisationer och valens genomförande under garanti om äkta frihet som uteslöte påtryckning på väljarna från de stora monopolens sida. Vidare skulle i den provisoriska regeringens

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

uppdrag ingå att trygga demokratiska partiernas och organisationers fria verksamhet och att hindra förekomsten av fascistiska, militaristiska och andra organisationer, fientliga till demokrati och till fredens sak. Närmare bestämmelser om den provisoriska regeringen borde enligt detta förslag fastställas av representanter för de bägge zonernas regeringar.

I det ryska förslaget fanns också en klausul, som ålade den provisoriska regeringen att hindra Tysklands anslutning till koalitioner eller allianser, riktade mot någon stat som deltagit i kriget mot Hitler-Tyskland.

I detta sammanhang riktade herr Molotov en skarp kritik mot avtalet om den europeiska försvarsgemenskapen. Bland annat gjorde han gällande att västmakterna sökt hindra det blivande förenade Tyskland vid Paris-avtalet genom utfästelser av förbundsrepubliken. En del av det förenade riket skulle alltså binda helheten. Västmakternas representanter bestred att detta varit åsyftat och hävdade att enligt folkrättsliga principer det förenade Tyskland ägde full frihet att vägra acceptera de förpliktelser som vare sig förbundsrepubliken eller Östtyskland ingått före återföreningen. För att ge tydligt uttryck åt denna tolkning företogs på förslag av Mr Dulles en ändring i Mr Edens förslag.

Denna av västmakternas utrikesministrar accepterade tolkning, som i princip har goda skäl för sig men knappast kommit till adekvat uttryck i avtalstexterna, har väckt stor uppmärksamhet i Frankrike och Belgien och även rönt motsägelser.

Behandlingen av den tyska frågan ger vid handen att någon kompromisslösning på grundvalen av ett accepterande från rysk sida av verkligt fria val och ett godtagande från västmakternas sida av det förenade Tysklands alliansfrihet icke varit aktuell. Den nyss berörda tolkningen angående det förenade

Tysklands obundenhet av förbundsrepublikens engagemang kan dock sägas innebära ett visst tillmötesgående från västmakternas sida.

Från rysk sida framlades ett förslag till europeisk traktat om kollektiv säkerhet, utgörande ett motförslag till den planerade europeiska försvarsgemenskapen mellan sex länder.

Det ryska förslaget liknade emellertid mera Atlantpaktens än avtalet om Europaarmén. Det var i förslaget inte fråga om bildandet av en gemensam europeisk armé utan om ett avtal som ålägger parterna militära biståndsförpliktelser. Måhända var det främst avsett att uppvisa hur ett regionalt säkerhetsavtal enligt rysk uppfattning bör vara konstruerat för att inte träffas av invändningen att det har karaktären av en allians, riktad mot en annan grupp av stater. En stor del av artiklarna i det ryska förslaget överensstämmer ordagrant eller väsentligen med Atlantpaktens motsvarande stadganden. Så är fallet exempelvis med bestämmelsen om militära hjälpförpliktelser. Även de organ som enligt respektive avtal skall upprättas är så till vida likartade att enligt bägge avtalen det skall finnas ett politiskt råd, med representanter för de deltagande regeringarna, och en militär rådgivande kommitté. I det ryska förslaget talas även om en rådgivande politisk kommitté, tydligen i analogi med ett liknande permanent organ som inrättats för atlantmakterna.

Men olikheterna är också påfallande. Enligt det ryska förslaget skulle avtalet stå öppet för alla europeiska stater, medan Atlantpaktens medlemmar som bekant utgör en sluten krets, vari ingen ny stat kan inträda annat än med enhälligt samtycke av de förutvarande medlemmarna. Det ryska förslaget, som var avsett som ett avtal uteslutande för europeiska stater, innehöll emellertid att de två icke-europeiska medlemmarna av FN:s säkerhetsråd, USA och

Kina, skulle inbjudas att sända representanter till de nämnda organen såsom observatörer. Vad Tysklands ställning angår är som bekant Västtyskland ej part i Atlantpakten. Enligt det ryska förslaget skulle till en början såväl Västtyskland som Östtyskland kunna bli parter i avtalet på inbördes likställd fot. Efter Tysklands återförening skulle det förenade Tyskland kunna bli part i avtalet enligt samma regler som gäller för de övriga parterna. Emellertid åsyftade det ryska förslaget icke någon automatisk ändring i Tysklands internationella ställning, i det att de fyra ockupationsmakternas befogenheter skulle kvarstå i avvaktan på en uppgörelse dem emellan i den tyska frågan.

Det ryska förslaget om ett säkerhetsavtal var som sagt till sin struktur i viss mån ett motstycke till Atlantpakten, men med Sovjetunionen på USA:s plats. Det uppfattades av västsidan såsom avseende att ersätta Atlantpakten och avvisades omedelbart på denna grund. Mr Eden framhöll med skärpa att det syftade till att bryta upp det försvarssystem som Atlantpakten utgjorde. Den artikel i det ryska förslaget som inbjöd till en dylik tolkning innehöll att parterna utfäster sig att icke ingå i någon koalition eller allians eller sluta något avtal, vars syfte skulle vara oförenligt med det ryska förslagets syfte. På direkta frågor till Molotov från Bidault om artikeln avsåg Atlantpakten gavs undvikande svar. Molotov uttalade att denna fråga borde studeras och man finge undersöka var och hur det ryska förslaget vore riktat mot någon annan traktat. Franske utrikesministern ansåg att formeln »Europa åt européerna» inte var tillämplig så länge Europa är djupt splittrat. Han nämnde också att förslaget reste problem om de neutrala staternas ställning och om de staters plats i det föreslagna säkerhetssystemet, med vilka

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Sovjetunionen icke har diplomatiska förbindelser.

I den österrikiska frågan gjordes till en början vissa framsteg, och det föreföll ett slag tänkbart att ett resultat skulle nås. Västmakterna accepterade den ryska avfattningen av ett antal artiklar i förslaget till statsfördrag, varom tidigare stått strid. Godkännandet skedde under förutsättning att fördraget bleve undertecknat under konferensen. Österrikiska regeringen tillmötesgick dessutom delvis ett ryskt krav genom att förklara sig ämna hålla landet fritt från främmande militärt inflytande och militära baser. Trots dessa koncessioner ville Sovjetunionens utrikesminister icke gå med på ett omedelbart bortdragande av ockupationstrupperna från Österrike. Molotov ville inte gå längre än till att avlägsna trupperna från staden Wien och att under nästa år på nytt upptaga frågan om total utrymning till prövning. Österrikes regering sökte då få ett bestämt datum fastställt för truppernas bortdragande nästa år, men icke heller det förslaget godtogs från rysk sida.

Det antages att det verkliga skälet för den omedgörliga ryska ståndpunkten i denna fråga är att, när trupperna bortdragits från Österrike, Sovjetunionen också skall enligt fredsfördragen med Ungern och Rumänien utrymma dessa bägge länder.

Från rysk sida presenterades i början av konferensen ett förslag till fredstraktat med Tyskland, väsentligen av samma innehåll som det under notväxlingen framförda förslaget, alltså innebärande bl. a. ockupationstruppernas bortdragande från bägge de tyska zonererna inom viss tid efter fredsfördragets antagande. Den ryske utrikesministern framlade också vissa förslag om finansiella lättnader för Tyskland i samband med ett fredsavtal.

Det har tidigare nämnts att det egentliga positiva resultatet av Berlinkonferensen var brytandet av det dödläge,

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

som uppstått i förhandlingarna om en politisk koreakonferens. De fyra utrikesministrarna enades om att föreslå att en sådan konferens begynner i Genève den 26 april. Övriga deltagare skall vara Pekingregeringen, Syd- och Nord-Koreas regeringar samt de övriga stater vilka deltagit med väpnade styrkor i Koreakriget och som önskar bli representerade. Konferensen skall behandla förutom koreafrågan även kriget i Indokina, men det synes ännu icke vara bestämt vilka stater som därvid skall vara representerade utom stormakterna.

Ett uttalande gjordes även om vikten av nedrustning, och det beslöts att ett meningsutbyte härom skulle äga rum.

Frågan om provisoriska lättnader i förbindelserna mellan Väst- och Öst-Tyskland i olika hänseenden överlämnades av västmakterna till deras höga kommissarier för fortsatt utredning och förhandlingar med den ryske kommissarien.

En redogörelse för verksamheten i Förenta Nationernas församling under förra året kommer som vanligt att publiceras av utrikesdepartementet. Ur svensk synpunkt var det en betydelsefull händelse, när säkerhetsrådet enade sig om att välja dåvarande statsrådet Dag Hammarskjöld till generalsekretär efter norrmannen Tryggve Lie. Svenska regeringen är övertygad om att herr Hammarskjöld kommer att göra värdefulla insatser på sin viktiga post.

Vid ett extra möte i augusti diskuterades sammansättningen och karaktären av den politiska konferens i koreafrågan, som enligt vapenstilleståndsavtalet skulle sammankallas. En huvudfråga var huruvida konferensen skulle betraktas som en konferens mellan två krigförande parter med uppgift att åstadkomma fred i Koreakriget eller huruvida den snarare skulle ha karaktären av en rundabordskonferens med även andra deltagare än de krigföran-

de och med en vidsträcktare uppgift. Från svensk sida deklarerades sympati för tanken på en rundabordskonferens, i vilken även neutrala stater, speciellt Indien såsom intresserad asiatisk stat, borde delta. Denna ståndpunkt kom dock i minoritet. Efter det församlingen fattat sitt beslut återstod att vinna Pekingregeringens och Nordkoreas anslutning till den plan för konferensen, som godkänts av församlingen. Liksom vid föregående tillfällen försvårades förhandlingarna därigenom, att Pekingregeringen icke företräder Kina i församlingen. I början av innevarande år hade ett dödläge uppstått. Med hänvisning härtill och samtidigt till de kontroverser, som uppstått om krigsfångarnas repatriering, föreslog församlingens president, att församlingen skulle sammanträda till extra session i februari. Yrkande härom hade framställts av indiska regeringen. Majoriteten av medlemsstater ansåg emellertid en extra session vid dåvarande tidpunkt icke nödvändig. Svenska regeringen uttalade sig för församlingens inkallande. Såsom i annat sammanhang nämnts, upptogs sedan frågan om den politiska koreakonferensen vid berlinmötet.

Under den allmänna debatten i början av höstsessionen inom Förenta Nationerna gjordes från svensk sida ett inlägg rörande planerna på en revision av stadgan. Det varnades däri mot en övertro på metoden att genom ändringar i stadgan stärka organisationen och trygga freden.

En av de mest uppmärksammade frågorna under höstsessionen gällde organisationens förhållande till sekretariatets personal och dennas rättsliga ställning. Olika sidor av detta problem hade redan under 1952 aktualiserats i anledning av dåvarande generalsekretärens åtgärd att på politiska grunder avskeda ett antal befattningshavare av amerikansk nationalitet. FN:s administrativa domstol, hos vilken åtskil-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

liga av de avskedade hade anfört besvär, ogillade i ett antal fall de verkställda uppsägningarna såsom stridande mot gällande regler eller vilande på obestyrkta anklagelser.

En huvudpunkt inom detta frågekomplex gällde sedan huruvida den administrativa domstolens domar vore bindande för organisationen eller om församlingen kunde helt enkelt vägra bevilja de anslag, som erfordrades för täckande av de av domstolen utdömda skadeståndsbeloppen. USA:s delegation hävdade med skärpa denna sistnämnda ståndpunkt. Åtskilliga andra delegationer — däribland den svenska — intog en motsatt ståndpunkt och varnade mot konsekvenserna av att den administrativa domstolens domar icke uppfylldes av organisationen. Slutligen beslöt församlingen att begära ett rådgivande utlåtande i denna rättsfråga av den internationella domstolen. I övrigt antogs nya bestämmelser om personalens ställning i huvudsaklig överensstämmelse med generalsekreterare Hammarskjölds förslag.

Under 1953 har koreafrågan för Sveriges del varit föremål för särskilt intresse.

I samband med remissdebatten hade jag tillfälle att något beröra verksamheten inom de två kommissioner, vari Sverige varit representerat. Då utvecklingen här är välkänd genom pressreferaten, skall jag endast i största korthet beröra vad som förekommit under slutfasen av repatrieringskommissionens verksamhet.

Sedan den period på nittio dagar, som anslagits till den överenskomna förklarings- eller övertalningsproceduren visavi krigsfångarna, definitivt utgått den 23 december, skulle krigsfångefrågan enligt kommissionens mandat hänskjutas till den förutsedda politiska koreakonferensen. Då nu denna politiska konferens av olika anledningar icke kunnat sammankallas, uppstod frågan, huruvida, som några kommis-

sionsmedlemmar ansåg, med lösgivandet av fångarna borde anstå, till dess en konferens kommit samman. Tillsammans med sin schweiziske kollega hävdade som bekant den svenske ledamoten, att oavsett den politiska konferensen fångarna borde av kommissionen frigivas den 22 januari. Sedan emellertid den indiske ordföranden intagit en mellanståndpunkt, löstes frågan så, att fångarna återlämnades till respektive parter. Med början den 20 januari överfördes sålunda sammanlagt 21 805 kinesiska och koreanska fångar till FN-kommandot, medan nordsidans kommando några dagar senare avhämtade de 349 fångar, som kvarstannat, då de icke önskade repatrieras till FN-sidan. Här efter fanns kvar i kommissionens vård 101 fångar, som begärt att få komma till neutrala länder, samt 17 fångar, som på ett eller annat sätt var involverade i rättegång för brott, begångna inom lägren. Den första gruppen medfördes av den indiska bevakningsstyrkan, när denna nyligen lämnade Korea, medan den sistnämnda kategorien av den indiske ordföranden före avresan överlämnades till FN-kommandot för fullföljande av det inledda rättsliga förfarandet.

Innan repatrieringskommissionen upplöstes den 21 februari, hade man utarbetat en gemensam slutrapport över sin verksamhet. Som framgått av tidningspressen har de svenska och schweiziska medlemmarna härvid reserverat sig mot två punkter i rapporten. Den ena gäller den fråga om fångarnas försättande på fri fot, som jag nyss nämnde, medan den andra berör ett uttalande i rapporten, enligt vilket fångarna i de antikommunistiska lägren ej haft fritt val på grund av den verksamhet, som där bedrivits av krigsfångarnas egna organisationer. Häremot har de svenska och schweiziska medlemmarna i ett särskilt uttalande till rapporten förklarat, att man visserligen vore medveten om att det i läg-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

ren fanns starka krigsfångeorganisationer, men att fångarna icke desto mindre haft möjligheter begära repatriering. Ett belägg härför finge — heter det vidare i reservationen — anses föreliggande bl. a. i det faktum, att ett icke obetydligt antal fångar, sammanlagt 726 stycken, som resultat av kommissionens verksamhet återgått till nordsidan eller begärt att få begiva sig till neutrala länder.

I detta sammanhang må endast erinras om att kommissionen från början känt till dessa krigsfångeorganisationer, som fanns fullt utvecklade redan när fångarna övertogs i september förra året. Otvivelaktigt har det också varit så, att en hård kontroll utövats över fångarna och ett antal våldshandlingar begåtts i lägren. Kommissionen som sådan har emellertid liksom den indiska bevakningsstyrkan gjort alla ansträngningar för att förebygga sådana våldsdakter och för att spåra upp brottslingarna och straffa dem. Under ett tidigt skede av kommissionens verksamhet fann ju även dess majoritet, inkluderande de svenska och schweiziska medlemmarna, att våld icke rimligen borde brukas för att bryta upp de föreliggande organisationerna.

Till sist må med några ord beröras den neutrala övervakningskommissionen, som för fullgörandet av sin kontrolluppgift arbetar med fasta och rörliga inspektionsgrupper. Enligt vapenstilleståndsavtalet uppträder inom denna neutrala kommission de svenska och schweiziska medlemmarna närmast som representanter för FN-sidan, medan de polska och tjeckiska ledamöterna på motsvarande sätt företräder nordsidan. Hittills har ju övervakningskommissionens verksamhet icke på något mera utpräglat sätt stått i uppmärksamhetens centrum. Detta betyder inte, att dess arbete är mindre viktigt; vissa tecken tyder på att även för denna kommissions del en hel del problem kan komma att uppstå. Som framgått av press-

rapporter, har under den senare tiden förekommit några fall, där det tydligen visat sig svårt för kommissionen att inom ramen för sitt mandat på ett fullt effektivt sätt utöva den kontroll, som förutsetts i stilleståndsavtalet. Av avgörande betydelse för kommissionens fortsatta verksamhet liksom för hela frågan om vapenstilleståndet blir naturligtvis utgången av den planerade konferensen i Genève i slutet av april rörande bl. a. koreafrågan.

För Europarådets verksamhet under förra året har redogörelse lämnats i en av utrikesdepartementet utgiven blå bok, som för någon tid sedan distribuerats till riksdagens ledamöter.

Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten vid de diskussioner, som ägt rum om ett arbetsprogram för Europarådet under de närmaste åren. Som bekant har Europarådets församling ägnat mycken tid och stort intresse åt reformplaner, som skulle göra Europarådet till en övernationell politisk myndighet. Sedan emellertid sex av medlemsstaterna slagit in på denna väg genom bildandet av kol- och stålunionen och preliminärt godkännande av den europeiska försvarsgemenskapen, har den tidigare problemställningen ändrats. De medlemsstater, som icke önskat ansluta sig till denna mindre grupp, »Lilla Europa», är icke heller anhängare av Europarådets omgestaltning till en federation med övernationella drag.

Den ståndpunkt, som ministerkommittén intagit under behandlingen av arbetsprogrammet, innebär, att de konstitutionella reformerna av Europarådet skjutits åt sidan till förmån för mera konkreta och verklighetsbetonade uppgifter. I enlighet med en uppmaning av ministerkommittén har de olika medlemsstaternas regeringar skriftligen angivit, vilka frågor de anser lämpliga att upptagas på ministerkommitténs program. Den svenska regeringens svar på denna rundfråga, tillkommet efter samråd med utrikesnämnden, återgav rege-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

ringens allmänna syn på Europarådet och innehöll vissa anvisningar på ämnen, som syntes ägnade att upptagas i arbetsprogrammet.

Flertalet svar upptar liksom det svenska en rad konkreta förslag på ämnen, som enligt vederbörande regeringens åsikt lämpligen kunde göras till föremål för samarbete inom Europarådets ram. Under ett möte i februari innevarande år med ministrarnas ställföreträdare har de inkomna svaren preliminärt diskuterats. Behandlingen av arbetsprogrammet skall fullföljas vid ett kommande möte och i sinom tid underställas ministerkommittén vid ett sammanträde på ministerplanen.

Bland frågor, som särskilt intresserat den svenska regeringen, nämner jag också förslaget om en kollektiv konvention angående fredlig lösning av tvister. Från svensk sida har i denna fråga framlagts förslag som, ifall de godkännes, skulle betyda en väsentlig utvidgning av skiljedomsprincipens användning på s. k. intressetvister. Förslaget har mött betänkligheter på åtskilliga håll såsom alltför vittgående och radikalt, och det är måhända föga sannolikt, att det nu blir antaget. Eftersom en redogörelse för det svenska förslagets innebörd intagits som bilaga till blå boken om Europarådet, skall jag icke uppta tiden med att utveckla dess tankegång.

När svenska regeringen i den förut omnämnda skrivelsen till Europarådets ministerkommitté utvecklade sin syn på organisationens arbetsprogram, hänvisades till de nordiska staternas intima samarbete som ett föredöme för Europarådet. Detta samarbete sträcker sig över vida områden och avsätter kontinuerligt konkreta, praktiska resultat. Den omständigheten att våra länders försvarspolitiska orientering icke är överensstämmande har inte hämmat samarbetets utbyggande på andra fält. Genom tillkomsten av Nordiska rådet har folkrepresentationerna direkt engage-

rats i detta samarbete, för övrigt i former som ganska nära överensstämmer med Europarådets.

Ehuru Finland icke deltagit i Nordiska rådet, medverkar som bekant representanter för Finland i flertalet kommittéer och konferenser, där skandinaviskt samarbete bedrivs.

Vid det möte inom Nordiska rådet, som är utsatt att äga rum i Oslo i augusti detta år, torde ekonomiska frågor komma främst på dagordningen. Vi är alla medvetna om de svårigheter, som just på det området möter, och hyser säkerligen ingen överdriven optimism om utsikterna att nå omedelbara och betydande resultat. Ett fritt och uppriktigt meningsutbyte inom Nordiska rådet bör dock vara ägnat att underlätta förståelsen för varandras synpunkter och att inrikta samarbetet på fruktbara om än begränsade områden.

Herr HAGBERG i Stockholm (k):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att kommentera tredje huvudtitelns olika punkter eller göra något yrkande. Vi har inte ändrat vår mening, att Sveriges utgifter för Europarådet är dåligt använda pengar, och jag noterar med tillfredsställelse den skepsis som utrikesministern i verkligheten uttryckte beträffande denna verksamhet.

Jag är också säker på att bidraget till internationell hjälpverksamhet kan ges en mera nyanserad användning än vad som för närvarande sker. Jag betvivlar på samma sätt att de begärda 800 000 kronorna till s. k. europeiskt ekonomiskt samarbete kommer att visa sig vara någon räntabel utgift i längden. Men vi har, som jag förut nämnt, sagt vår mening på dessa punkter, och jag nöjer mig med att hänvisa därtill.

Det finns några drag i det gångna årets svenska utrikespolitik som man med tillfredsställelse kan registrera. Dit hör den nya tendens i handelspolitiken, som uttrycktes av handelsavtalet

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

mellan Sverige och Sovjetunionen. Jag vill bara uttrycka förhoppningen, att denna väg skall beträdas med ännu större frejdighet, att ansträngningar göres för att öppna de folkdemokratiska ländernas stora krisfria marknader och att regeringen skall tillse, att det nya handelsavtalet inte blir ensidigt, utan att de svenska möjligheterna att köpa viktiga varor i öster också utnyttjas.

Regeringens bestämda försvar av FN-stadgan på generalförsamlingen förra året har blivit ett stöd för fredssträvandena och försvagat aktiviteten mot FN-stadgan. Man kunde ha önskat att detta klagörande besked hade kommit tidigare, redan när kampanjen mot den s. k. vetorätten bedrevs, men bättre sent än aldrig. Det är inte minst viktigt att regeringen så klart påvisar, att den nuvarande FN-stadgan är i de små folkens och inte minst i Sveriges intresse.

Uppgörelsen om vapenstilleståndet i Korea var en stor framgång för fredens sak. Att amerikanerna efter 38 månaders krig, där de utnyttjat den moderna krigsteknikens alla medel med undantag av atombomben, tvingats avsluta ett vapenstillestånd på samma punkt där de inledde krigshandlingarna, är ett vittnesbörd om att deras faktiska förmåga inte rimmar med deras stora ord. De har verkligen i Korea följt uppmaningen i en washingtontidning att döda barnen i vaggorna, kvinnorna i bönen och männen i deras arbete. Men resultatet har blivit ett annat än vad de formulerat som sitt krigsmål.

Naturligtvis är inte frågan om fred i Asien löst med detta vapenstillestånd. Att regeringen tagit ställning därför och velat medverka till dess genomförande är bra. Det var också helt i sin ordning att Sverige deltog som en av de fem neutrala makter som hade att ansvara för repatrieringen av krigsfångarna. Tyvärr har dock den svenska delegationen genom sitt ställningstagande försvarat genomförandet av vapenstilleståndets bestämmelser och där-

med i verkligheten stött de krafter som vill omöjliggöra en fredlig uppgörelse i koreafrågan. Regeringen kan naturligtvis inte göras ansvarig för de 27 000 krigsfångar som med våld bortfördes ur lägren genom de amerikanska hejdukarna redan innan repatrieringskommissionen hann börja sin verksamhet. Men regeringen och särskilt dess förtroendemän bär ett medansvar för att endast 10 av de fastställda 90 övertalningsdagarna utnyttjades och för att inte nödvändiga åtgärder vidtogs för att trygga ett fritt ställningstagande från fångarnas sida. Den svenska delegationen har inte, såvitt jag vet, bestritt den indiske ordföranden Thimayas uttalanden den 6 oktober i fjol och den 14 januari detta år. Enligt oktoberförklaringen förhindrade den amerikanska parten fullt avsiktligt, att upplysningsarbetet bland krigsfångarna påbörjades. Enligt förklaringen den 14 januari har överenskommelsen om repatrieringskommissionens kompetens inte uppfyllts, varför det stora flertalet koreansk-kinesiska krigsfångar inte kunde utnyttja sin repatrieringsrätt.

Det måste ha gått långt när t. o. m. Dagens Nyheter genom sin medarbetare Sven Anér, som tillhörde repatrieringskommissionen, tvingas konstatera, att fångarna inte hade fritt val utan terroriserades och mördades utan några begränsningar och att den sydkoreanska organisationen gjorde en konst i alla bestämmelser och föreskrifter som skulle trygga ett fritt val.

Att den svenska delegationen under dessa förhållanden skulle försvara tillvaron av en sådan terrororganisation och vågra att tillsammans med indier, polacker och tjecker lägga ansvaret för sabotaget där det bör ligga, är en ynkedom, som jag har svårt förstå att regeringen med god smak skulle vilja ta på sitt ansvar. Man måste beklaga detta uppträdande i Panmunjon och att regeringen inte mera energiskt pockade på att dessa representanter skulle hålla

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

sig till vapenstilleståndsavtalets bestämmelser i fråga om krigsfångarna.

Den inställning, som regeringen tidigare uttryckt i den tyska frågan, är ett stöd för strävandena att skapa ett enat, demokratiskt och neutraliserat Tyskland. Utrikesministern har fått mottaga många förebråelser från amerikanernas svenska språkrör för sina konstateranden, att de svenska intressena kan betjänas av det sovjetiska programmet för tysklandsfrågans lösning.

Varför utrikesministern krånglat till frågorna i dag, vill jag låta vara osagt. Jag tror emellertid att hans analys av orsaker och inträffade förbättringar i det internationella läget skulle kommit sanningen närmare, om han hade dröjt en stund vid de bakslag, som tillfogats aggressorerna, i stället för att fördjupa sig i spekulationer kring bevekelsegrunderna för Sovjetunionens inrikes- och utrikespolitik. Det finns, herr utrikesminister, naturliga förklaringar till att Sovjetunionen exempelvis ökat tempot för framställning av konsumtionsvaror; ett skäl bland andra är att de materiella förutsättningarna skapats härför genom den tunga industriens utbyggnad. Det finns lika naturliga förklaringar till och förutsättningar för den utrikespolitiska aktivitet från Sovjetunionens sida, vilken utrikesministern nu talar om som nya signaler. Dessa förutsättningar består bl. a. i bakslaget för maktpolitiken, Förenata staternas nederlag i Korea — som tvingat amerikanerna till förhandlingsbordet — brytandet av det amerikanska atommonopolet, de ökade motsättningarna inom atlantpaktsläget och omöjligheten att med hotelser och provokationer komma någon vart i Europa.

Utrikesministern ger ett bidrag till det kalla kriget med talet om »planerna» att genom krig öka kommunismens maktställning i världen. Det är säkert inte rädsla för krig i vanlig mening utan för en ekonomisk kris som är det kalla krigets hemliga drivkraft. Krig

pågick långt före kommunismen. Kommunismen uppstod tvärtom som en reaktion mot krig och krigspolitik. Att kommunismens idé, som grundar sig på marxismens vetenskap och uppställer helt andra betingelser för arbetarklassens seger, nu skulle uppta krig som medel att lösa samhällsproblemen, kan ju i varje fall inte vetenskapsmannen och socialisten Undén på allvar tro på, även om *utrikesministern* låtsas att det är en realitet.

Nu har för första gången på fem år en ny konferens hållits mellan Sovjetunionens, USA:s, Englands och Frankrikes utrikesministrar. Jag tror att den nu avslutade berlinkonferensen i verkligheten har givit en bekräftelse av de relativt optimistiska uttalandena i årets frontal om den internationella situationen. Även om konferensen ännu inte kunnat lösa de tyska och österrikiska frågorna, bidrog den till att klarlägga de olika ståndpunkterna och öppnade en väg för fortsatta förhandlingar. Att konferensen kommit till stånd, sättet för dess genomförande och de beslut som trots allt fattades, måste öka fredsoptimismen och förhoppningarna om fortsatt avspänning. Beslutet om en konferens med bl. a. Kina om asianfrågorna är ett steg på vägen till normalisering av relationerna till världens folkrikaste land, förutan vilken man inte kan tro på en verklig förändring av det internationella läget i riktning mot en långvarig fred. Av stor vikt är naturligtvis också att särskilda överläggningar mellan de fyra makterna om nedskärning av rustningarna skall äga rum och att i det sammanhanget även frågan om att avvärja ett atomvapenkrig kan upptas till behandling.

Dagens Nyheter och andra amerikanska tidningar i vårt land förklarar, att den tyska frågan inte kan lösas därför att västmakterna vill återupprensa Tyskland och ansluta det till sitt block. Jag tror det är riktigt. Västmakterna vill ett slags enat militaristiskt Tyskland,

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

anslutet till västblocket, medan Sovjetunionen vill ett enat, demokratiskt och neutraliserat Tyskland. Det är därför Dagens Nyheter är förbittrad över utrikesminister Undéns konstaterande, att Sovjetunionens och Sveriges intressen av ett neutralt och enat Tyskland sammanfaller. Ty ytterst består motsättningen mellan öst och väst i tysklandsfrågan i om Tyskland skall bli ett fredligt land eller upprustas för att kunna utlösa ett tredje världskrig under detta århundrade. Likheten med vad som nu sker under amerikansk hegemoni i Västtyskland och det som skedde i Weimartyskland under 1920-talet är i detta avseende slående.

Västmakternas linje att säga nej till alla positiva krav för att lösa den tyska frågan, med vilken den österrikiska frågan sammanfaller, måste i längden bli allt svårare att upprätthålla. Att säga nej till kraven att tyska representanter skall delta i behandlingen av tysklandsfrågan, till att redan detta år inkalla en fredskonferens, till att radikalt nedskära de tyska ockupationskostnaderna, till att ge tyska folket möjlighet att uttala sig i frågan: fredsfördrag eller parisfördraget, till att skapa en provisorisk alltysk regering för att organisera fria val och dra bort ockupationstrupperna i förväg, till att slopa efterkrigsskuldena, till att fastställa polisstyrkornas omfång och beväpning samt till att pröva frågan om ett kollektivt europeiskt säkerhetsfördrag, måste i längden te sig omöjligt att försvara inför något folk. Tyvärr tycker jag att herr utrikesministern i dag har gjort ett försök att försvara denna negativa inställning.

Med anledning av utrikesministerns uttalande om de fria valen ber jag att få ställa frågan: Vad menar utrikesministern själv med talet om fria val? De fria val, som västmakterna låtsas vara intresserade av, betyder val under kontroll av främmande trupper. Sådana val kan aldrig bli fria. Den s. k. Eden-

planen förutsätter dessutom att 800 kontrollorgan under ockupationsmakternas ledning skall tillskapas. Hur skulle detta kunna möjliggöra fria val? Kraven att främmande makter, icke det tyska folket självt, skall utforma vallagen, är ett hån mot idén om fria val. Utrikesminister Undén hade däremot rätt, när han i en artikel i Tiden förklarade, att valen måste vara tyskarnas egen angelägenhet och att »något provisoriskt organ måste väl skapas som organiserar valen — en kommission eller en provisorisk regering». Västmaktsståndpunkten i frågan kan inte ens kamouflera vad det i verkligheten gäller.

Västmakternas hållning i tysklandsfrågan ställer tyvärr ett senare storkrig som ett möjligt perspektiv. Västmaktsregeringarna försöker trösta sina folk med att den s. k. bonnregeringen stöder den s. k. europaarmén och godkänt att landet skall vara ockuperat till år 2003. Men ingen människa kan väl på allvar tro, att en återupprustad tysk militarism kommer att finna sig i en underordnad roll i den europeiska politiken eller avstå från maktpolitik för att främja sina mål. Västmakternas hållning i tysklandsfrågan måste därför revideras av folken själva, och den *kan* revideras så att problemet löses på fredlig väg i stället för att senare revideras av Hitlergeneralerna så att den leder till ett nytt storkrig.

I årets remissdebatt begränsade högern och folkpartiet sina inlägg rörande utrikespolitiken till frågan om den s. k. trondheimleden. I stället ägnade de så mycket större uppmärksamhet åt den frågan och försökte pressa regeringen till vissa medgivanden, som skulle befordra en av dem önskad lösning av problemet. Regeringens talesmän intog inte en klar hållning utan försökte dämpa högerns och folkpartiets aktivitet med tal om att frågan är komplicerad, svårlöst och kräver stor

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

diskretion. Dessa förklaringar är icke tillfredsställande.

Nyss har därjämte meddelats i pressen, att den svenske kommunikationsministern tillsammans med sin danske kollega överenskommit att igångsätta en skyndsam utredning av projektet om en bro över Öresund. Sedd i sitt nuvarande sammanhang är väl öresundsbron närmast något av en dimmor-nas bro.

Dessa förhållanden har bestämt mig för att redan på detta tidiga stadium i debatten framföra några synpunkter. Det är på tid att dunklet skingras och att det klart utsäges vad det är fråga om.

Högerledaren herr Hjalmarson har inte dolt vad som för honom är avgörande. Han hade bara en föraktfull fnysning till övers för försöken att framställa saken som ett kommersiellt problem. Han vill vidga trondheimleden för att föra in Sverige i Atlantpakten eller i vart fall synkronisera den svenska utrikespolitiken med Atlantpaktens. I ett avseende har han rätt: frågan kan inte i dag främst bedömas ur kommersiella synpunkter. Rent allmänt kan sägas, att åtgärder som förbättrar kommunikationerna mellan folken är önskvärda. Detta är dock inte liktydigt med att *alla* krav på nya förbindelseleder mellan Danmark—Sverige och Norge—Sverige står i överensstämmelse med svenska kommersiella intressen. Alldeles särskilt måste man i dag utgå ifrån att trondheimsprojektet, om det realiserar, skulle vara ett svårt hot mot sjöfarten och handeln både i våra norrländska och i våra västsvenska kuststäder. Att hamnarbetarna i Göteborg redan protesterat mot planerna förklaras av de försämrade försörjningsmöjligheter i staden, som skulle bli ett resultat av en utbyggd och i norsk mening utnyttjad trondheimsled.

Vill man befordra en ökad svensk handel över Trondheim finns å andra

sidan stora möjligheter därför. Enligt vad som uppgivits utnyttjas trondheimsbanans kapacitet till ungefär 15 procent. Utan några kapitalinvesteringar och utan några politiska överenskommelser är det sålunda fullt möjligt, därest det skulle anses vara ett svenskt intresse, att dirigera en stor del av handeln över Trondheim — detta redan på grund av banans nuvarande kapacitet. Detta har emellertid, såvitt jag kan förstå, icke betraktats som ett svenskt intresse, men även det belyser de planer som föranlett högerns och folkpartiets aktivitet i spörsmålet.

Herr Hjalmarson har så rätt: det handlar icke nu om affärer. Det handlar om planer riktade mot Sveriges fred och nationella självständighet.

Den svenska regeringen kan inte vid sitt ställningstagande till detta spörsmål bortse från att Danmark och Norge indragits i Atlantpakten, överlätit sin suveränitet över stridskrafterna och i viss mån över baser och territorier åt den mest aggressiva stormakten. Därigenom har de bidragit till att göra Norden till en farlig eldhard, där brännbara ämnen oavbrutet hopas. De har skapat sig själva garantier för att bli indragna redan i början av det av Atlantpakten planerade och propagerade tredje världskriget. Och vad ännu värre är: genom detta handlings sätt har de väsentligt försämrat hela läget i Norden, inte minst då Sveriges och Finlands läge.

När Atlantpakten underskrevs 1949 kontrollerade Förenta staterna militärt Västeuropa fram till Elbe. Det inte minst viktiga nya med Atlantpakten är att Förenta staternas militära system utbyggs till Europas nordliga flygel. Det var ingen tillfällighet att Danmarks och Norges utrikesministrar blev mest applåderade, när Atlantpakten underskrevs, och att man i både England och Förenta staterna började skriva om behovet av en ny strategisk plan för Västeuropa på grund av den stora fram-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

flyttningen av västmakternas flyg mot Sovjetunionen som nu möjliggjorts.

Ända sedan krimkriget för mer än hundra år sedan har Danmark och Norge, liksom Sverige, haft neutraliteten som grundlinje för sin utrikespolitik. Nu är Danmark och Norge indragna i ett stort krigsblock!

Den norske diplomaten Einar Maseng gör i sin bok »Det klövde Norden mellan de stora stater» många allvarliga påståenden om konsekvensen av Danmarks och Norges nuvarande hållning. Han betecknar Norges läge såsom en »position perdue», d. v. s. en framskjuten position som amerikanerna planerar att uppgå inför ett alltför hårt mottryck. Hur därmed förhåller sig får väl framtiden utvisa. Det sätt varpå England utrymde Västeuropa inför det tyska trycket 1940 gör honom naturligtvis pessimistisk både rörande värdet av s. k. förberedd hjälp och oegen nyttan, viljan och förmågan att försvara framskjutna positioner som inte ger tillräckligt utbyte.

Ett påstående av honom är däremot odiskutabelt. Jag citerar: »Det är bara ett bland många tecken på desperation att nordbornas land och bygder nu inrättas med alla den moderna vetenskapens utstuderade medel som första kamplinje mot en stormakt som ligger tätt inpå oss.»

Denna desperation går igen i högerns och folkpartiets krav beträffande trondheimleden. Det är ett slags »de tappres vanvett», som icke kan tjäna det svenska folkets intressen av att icke skaffa sig fiender och att vinna så många vänner som möjligt. Att välja till fiende en stormakt som ligger alldeles bakom landets knutar och därvid stödja sig på en stormakt på andra sidan Atlanten är verkligen höjden av omdömeslöshet. Men herr Hjalmarson har själv karakteriserat denna äventyrs politik när han förklarat att »vi», d. v. s. högern, »inte har någon egen linje i denna fråga».

De nordiska folken har färska erfarenheter av vilken roll som trondheimprojektet skulle kunna spela. När de brittisk-franska trupperna sattes in 1940 i en offensiv i trondheimområdet hette det i instruktionen för dem: »Det skall vidtas sådana åtgärder som är nödvändiga för att säkra de allierade bruket av väg- och järnvägsförbindelserna, speciellt mot öst», alltså mot Sverige.

För ett år sedan avslöjade britterna sina planer på att skära av järnmalms-tillförseln till tyskarna, landsätta trupper i södra Sverige och eventuellt bomba utlastningshamnarna i Luleå och Oxelösund. Samtidigt klarlades de amerikanska hotelserna att bomba Göteborg. Sådana erfarenheter av västmakternas inställning under krig kan naturligtvis bara fiender till Sverige lämna ur räkningen när de bedömer trondheimprojektet.

Lika avslöjande var de Hitlertyska planerna på en offensiv från Trondheim mot Sverige. Dessa planer, som fick codebeteckningen »Operation Polarräven» och utformades av den tyska ockupationsstabens i Norge för högkvarterets räkning, innebar ett angrepp från Trondheim mot Sverige i syfte att skära av den svenska »midjan» på linjen Storlien—Östersund—Sundsvall.

Nu utbygges Trondheims krigshamn till storhamnsformat. Stora militära arbeten pågår i området. Det är åtminstone för mig svårt att förstå, vilka andra strategiska syften dessa skulle kunna betjäna i full effekt än ett anfall mot Sverige. De samtidiga amerikanska påtryckningarna mot Danmark och Norge för att dessa skall överlämna redan färdigställda flygbaser till amerikanska stridskrafter vittnar om beslutetsamheten att låsa fast våra grannländer och beröva dem möjligheten att ompröva sin utrikespolitik och eventuellt följa samma väg som Sverige. Men de bestyrker samtidigt ett uppsåt att försvara, ja omöjliggöra fullföljandet av

en svensk neutralitetspolitik i en krigssituation.

Detta är, herr talman, det militärstrategiska sammanhanget i fråga om trondheimsprojektet.

Regeringen är säkert inte främmande därför. Jag hoppas att bakom dess undanflykter ligger en insikt om riskerna av »förbättrade» kommunikationsleder av det slag, som just nu ställts på dagordningen, och även ett beslut att tills vidare icke företa någonting som kan underlätta Atlantpaktens planer. Jag tror emellertid att det vore till fördel för hela saken, att regeringen rent ut sade ifrån så att det hördes både inom och utanför landet, att trondheimsprojektet kan betjäna ett krigsfrämjande syfte och därför måste avvisas.

Regeringen har hittills hållit god min i elakt spel när det gällt den dansk-norska utrikespolitiska orienteringen och krigsförberedelserna i dessa länder, trots att dessa samtidigt är ett påtagligt hot mot en svensk neutralitetslinje. Jag tror att det vore till fördel för fredssträvandena och för att understödja de krafter i Danmark och Norge, som oroats av atlantpaktspolitiken och basbyggena i dessa länder, om den svenska regeringen tog bladet från munnen och klargjorde för våra grannfolk, att en korrekt nordisk politik inte är betjänt av att man förbereder äventyrligheter.

Det gångna året har, såsom jag konstaterat, resulterat i framgångar för fredssträvandena. Men redan det förhållandet, att Sveriges militärstrategiska läge samtidigt försämrats vittnar om att freden, som är vår tids viktigaste uppgift, är långt ifrån säkrad och att fortsatta och ökade ansträngningar är nödvändiga för att förhindra en ny krigskatastrof. Regeringen har på viktiga punkter betjänat sådana strävanden under det gångna verksamhetsåret.

Detta är, herr talman, mitt huvudintryck — visserligen inte av utrikes-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

ministerns anförande här i dag i ett par avsnitt men av den praktiska insatsen i olika frågor under 1953 med ett bestämt undantag för insatsen i repatrieringskommissionen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDÉN:

Herr talman! Jag vill bara med ett par ord bemöta den mycket häftiga kritik som herr Hagberg i Stockholm riktade emot den svenska ståndpunkten i repatrieringskommissionen i Korea, då den svenske delegaten avböjde att söka med våld bryta upp krigsfångarnas organisation.

Jag tycker herr Hagberg skulle befinna sig i en något egendomlig situation när han rekommenderar att man skall försöka kväva en strejk med kul-spruteeld — ty det var ju en strejk från krigsfångarnas sida. När herr Hagberg slutligen skildrar den terror som förekom och hur omöjligt det skulle ha varit för de krigsfångar, som så önskade, att få komma tillbaka till nordsidan, så åberopade han som auktoritet Dagens Nyheter — det är en ovanlig konstellation det också.

För min del håller jag mig hellre till den svenske huvudrepresentantens berättelse, som jag nyligen har refererat. Jag vill tillägga att det även vid själva avmarschen från lägret, då fångarna alltså skulle transporteras söderut, gavs dem ett sista tillfälle att ändra sin inställning, i det att de fick vandra i gasmarsch med flera meters avstånd mellan varje man. Indiska trupper gav då varje man möjlighet att om han så ville gå till nordsidan.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Det är en något grov förenkling att framställa det som skedde i krigsfängeläget i Korea som en vanlig strejk. Det är inte bara Dagens Nyheter utan såvitt jag förstår även re-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

geringens representant som har konstaterat att det härvidlag var fråga om en organisation bland krigsfångarna, som leddes av särskilt sydkoreanerna och som med terror av olika slag hindrade krigsfångarna från att fritt välja ståndpunkt.

Jag erinrar också om herr Wessmans uttalande i denna fråga, och han bör ju stå den svenska kommissionen ganska nära. Det bekräftar i alla avseenden den relation jag tidigare har givit.

Vad till slut frågan om den sista proceduren beträffar vill jag erinra om hur det gick till då kommissionen försökte genomföra ett sådant marschavstånd mellan krigsfångarna, som skulle göra det möjligt för dem att fritt välja sida. Det framgick ju redan av det sätt, varpå detta genomfördes, vilka svårigheter som därvidlag uppstod. För det första kunde cheferna i krigsfångelägren — som inte var annat än agenter — få ta plats vid de kontrollbord som då skulle användas. När det, för det andra, hände att en krigsfånge försökte bryta sig ur denna disciplin, så fanns det genast andra som försökte hindra honom därifrån. Även sista gången — ehuru man då fick bevittna det första allvarigare strävandet att genomföra en ordning som skulle kunna möjliggöra ett fritt val — visade det sig att man genom denna organisation mycket effektivt kunde göra bestämmelserna illusoriska.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Utrikesministern har nyss givit en allmän utrikespolitisk översikt utan att annat än i förbigående behandla beslut, som gäller svensk utrikespolitik. Jag tänker följa honom på den vägen och knyta några reflexioner särskilt till hans framställning rörande den ur europeisk synpunkt och med tanke på världsfreden centrala tysklandsfrågan.

Jag vet väl, att den svenska riksdagen i motsats till många andra länders

parlament sällan diskuterar det utrikespolitiska läget i världen utan speciell anknytning till det egna landets aktuella spörsmål, där vi har att ta ställning. Men enligt min mening kan en utrikespolitisk orientering kring de internationellt aktuella frågeställningarna fylla en nyttig uppgift genom att ge en översikt och en redovisning för allmänheten. Det är betydelsefullt att den svenska opinionen gör klart för sig vad som sker i det som synes ske på det utrikespolitiska området. Ingen vet när en frågeställning kan dyka upp, där vårt land har att fatta beslut och där avgörandet självfallet påverkas av vår uppfattning om den allmänna utrikespolitiska utvecklingen i världen och särskilt i Europa.

Men härtill kan läggas ännu ett skäl för att frånvaron av mera djupgående motsättningar om den svenska utrikespolitiken just nu inte bör leda till att den utrikespolitiska debatten i riksdagen avstannar. Jag tänker på vikten av att olika sidor av den svenska opinionen klargörs för utlandet. Vår utrikespolitik förstås bäst mot bakgrunden av den uppfattning, eller jag kanske hellre skall säga de uppfattningar, som finns rörande dagens internationella utrikespolitiska problem, representerade här av de politiska partierna. Men skall en debatt fylla denna uppgift får naturligtvis inte de däri deltagande underlåta att fritt och öppet uttala en mening om sådana sidor av den på olika håll i utlandet förda politiken, som synes oss strida mot önskemålet att trygga fred och frihet i världen. Rädslan för att den ena eller den andra staten kan ogilla vad som därvidlag yttras bör inte avhålla oss från uppriktigt tal. Minst av allt är det ett uttryck för någon statsmannaklokhet att falla för frestelsen att måla alla stormakter lika grå. Vår alliansfria hållning utanför stormaktsblocken kan ingalunda motivera en underlåtenhet att klart och öppet bedöma vad som sker — ur demokra-

tiska synpunkter och med tanke på frihetens tryggande i världen.

Jag sade nyss att en central utrikespolitisk fråga för Europas stater och i själva verket av stor betydelse för världen i dess helhet är Tysklands återförening och framtida ställning. Fred och internationell avspänning under kommande tider beror mycket på denna frågas lösning, även om den inte kan tillmätas större betydelse än de stora omvälvningarna i Asien.

Bakgrunden för demokratiernas yttre politik i nuvarande läge är den glädjande förstärkning av Västeuropas ekonomi som ägt rum under senare år. Man kan utan överdrift säga att de västeuropeiska staterna har löst två centrala ekonomiska spørsmål. Det första är återuppbyggnaden av produktionsapparat och handelsförbindelser efter världskrigets förstörelse. Det andra gäller samhällsekonomiens anpassning till starkt ökade försvarsutgifter, en anpassning, som under flera år till stor del hindrat den eljest naturliga och möjliga höjningen av levnadsstandarden. Genom att en fortsatt ökning av försvarsutgifterna nu förefaller mindre sannolik ute i världen, bör för de närmaste åren gynnsammare förutsättningar kunna skapas för en väsentlig höjning av levnadsstandarden i Västeuropa. Självklart medför en lösning av dessa båda frågor ökade utsikter till politisk stabilitet. Demokratierna kan vara stolta över denna prestation, även om den knappast skulle varit möjlig utan ett vidsynt och generöst stöd från Förenta staterna framför allt genom den s. k. Marshallhjälpen.

Det andra och kanske ännu mera väsentliga draget i dagens läge är den militära maktbalans mellan öst och väst som skapats genom upprustningen i Förenta staterna och Västeuropa och det organiserade samarbetet i Atlantpaktens tecken. Man kan mycket beklaga, att en sådan utveckling med starkt ökade försvarskostnader blivit

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

nödvändig, men man måste ändå vara tacksam för att den kommit till stånd, när den uppenbarligen icke utan oerhörda risker kunnat undvikas. Under åren närmast efter kriget nedrustade de demokratiska staterna kraftigt och hoppades på samförståndslösningar av de stora spörsmålen. På rysk sida accepterades inte denna inställning. Såvitt man vet skedde ingen verklig nedrustning på det hållet, och tre å fyra miljoner soldater har hela tiden hållits under fanorna. Utan en upprustning även bland västmakterna skulle en rysk dominans på den europeiska kontinenten inte kunnat undvikas. I alla demokratiska länder — det gäller Schweiz och Sverige lika väl som de andra — har man anledning att vara tacksam för att en sådan utveckling förhindras genom denna förstärkning av västmakternas militära styrka.

Jag behöver inte här ånyo understryka, att enligt min mening starkt övervägande skäl talar för att Sverige fullföljer sin alliansfria politik och stannar utanför stormaktsblocken. Vi gör vår insats för vår egen frihet och frihetens sak i världen genom de uppoffringar, som vårt folk får bära för en förstärkning av vårt försvar, och genom nationens fasta vilja att värna sin frihet. För andra demokratier är förutsättningarna i väsentlig mån annorlunda, bl. a. på grund av deras historiska erfarenheter och geografiska läge. Men jag har aldrig förstått, varför vår alliansfria hållning skulle hindra oss från att någon gång säga ut vilken betydelse även ur svensk synpunkt en förstärkning av demokratiernas försvar och deras samverkan i Atlantpaktens tecken har haft och har för tryggheten av demokratien och frihet i världen. Jag undrar om inte utrikesministern och andra talesmän för regeringen härvidlag ålägger sig en onödig återhållsamhet.

I den tyska frågan, som dominerat förhandlingarna mellan öst och väst un-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

der de senaste månaderna, förordar västmakterna, som utrikesministern nyss påpekade, fria val i hela Tyskland snarast möjligt, därefter bildandet av en regering för hela landet, sedan riket fått en konstitution. Ur allmänt demokratiska synpunkter förefaller ett sådant tillvägagångssätt naturligt. Sovjetryssland accepterar emellertid inte denna väg utan insisterar på att först en alltysk regering måste bildas med representanter även för marionettregeringen i Östtyskland, vilken som bekant inte har en oberoende ställning och saknar klart demokratiska fullmakter. Representanter för Östtyskland skulle på så sätt ges möjligheter att genom obstruktion inom denna sammansatta regering framtinga kanske årslånga dröjsmål och olika avsteg från demokratiska förfaringsätt vid valen. De ryska uttalandena om förbud för vissa slag av organisationer synes göra klart — som utrikesministern också försiktigt antyder — att man på detta håll inte vill binda sig för fria val i västerländsk mening.

En ytterligare olägenhet av den från Ryssland föreslagna proceduren är dessutom, att Östtysklands regering skulle bli sidoställd med den i demokratisk ordning utsedda regeringen i Västtyskland. Utrikesministern, som i andra sammanhang inte drar sig för ett eller annat kritiskt uttalande, särskilt när det gäller västmakternas politik, lämnar ingen upplysning om hur han och svenska regeringen i övrigt ser på detta spörsmål. Kan det finnas någon anledning för regeringen att underlåta att meddela, om den för sin del finner den av västmakterna föreslagna anordningen med fria val som första steg vara ur allmänt demokratiska synpunkter riktig eller inte? Jag kan inte underlåta att ställa frågan.

Både öst och väst är anhängare av en tysk återförening, säger utrikesministern såväl i sitt anförande här som i en artikel i tidskriften Tiden. Men väst-

makternas villkor är uppenbarligen endast att återföreningen skall ske på sätt som uppfyller demokratiska krav. Rysarna däremot vill måhända gå med på någorlunda fria val — detta är dock tivelaktigt, som jag tidigare har påpekat — men vill i varje fall endast acceptera detta om tyska folket i förväg påtvingats en alliansfri utrikespolitik. Enligt västmakterna bör Tyskland efter en återförening självt ta ställning till utrikespolitiken — även till sådana ting som den europeiska försvarsgemenskapen. Jag frågar även här: Vilken ståndpunkt är den ur demokratisk synpunkt naturliga? Ingen tvekan kan gärna råda om svaret. Det är uppenbart att den ryska attityden innehåller ett starkt drag av utpressning. Utrikesministern uttalade i nyssnämnda artikel, att västmakterna vill öppna dörren till Tysklands återförening med en nyckel som heter »fria val» men att det tarvas ytterligare en nyckel, som man skulle vilja kalla »en i förväg bestämd alliansfrihet». Det är uppenbart att ryssarna för närvarande intar en hållning som ger detta intryck. Men hur kan då utrikesministern anse att båda parter är lika varma anhängare av Tysklands enande, eller lika svala, om man så vill kalla det?

Medan herr Undén avstår från om-dömen eller undran rörande den ryska politiken i detta avseende ger han däremot i sin artikel i Tiden uttryck för sin oförmåga att förstå varför västmakterna forcerar fram bildandet av en försvarsgemenskap med västtyskt deltagande. Varför göra detta ifall ett för-enat Tyskland skall ha rätt att ånyo överväga sin position därvidlag, frågar han.

Mig förefaller detta handlingsätt inte att vara så gåtligt som utrikesministern menar. Jag har länge haft den uppfattningen, att man på rysk sida kommer att vara villig till väsentliga medgivanden först den dag då klockan slår för ett västtyskt inträde i försvarsgemen-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

skapen, om ens då. Så länge ett sådant inträde inte är aktuellt föredrar ryssarna att vänta och se. Därför är det enda som kan göra dem förhandlingsvilliga att försvarsgemenskapens bildande drives med all kraft.

Härtill kommer ett annat skäl. Om, såsom mycket möjligt och kanske sannolikt är, ryssarna skulle vidhålla sin vägran att uppge sin med tvångsmedel bevarade maktposition i Österrike, Ungern, Rumänien och på andra håll, är detta naturligtvis ett skäl för västmakterna att se till att den europeiska försvarsgemenskapen kommer till stånd och blir funktionsduglig, ju förr dess hellre.

Utrikesministern tycks mena att västmakterna skulle på allvar ta itu med frågan om Tysklands enande ifall de dels bordlade frågan om Västtysklands inträde i försvarsgemenskapen och dels accepterade Sovjetrysslands villkor om ett alliansfritt Tyskland med snäva gränser i försvarshänseende. Detta skulle tydligen accepteras i förväg, alldeles frånsett om det sammanfaller med tyska folkets önskemål eller inte. Västmakterna skulle alltså på allvar ta upp frågan om Tysklands enande genom att i förväg försvaga sin förhandlingsposition och inskränka tyska folkets handlingsfrihet. Det är klart att en sådan inställning befinner sig närmare den ryska uppfattningen än den som västmakterna företräder. Minoritetsledaren Bevan i London och i någon mån även Ollenhauer i Tyskland har visat sympatier för en sådan hållning. I motsats till majoriteten i alla andra socialdemokratiska partier i Västeuropa än Tysklands tycks Sveriges utrikesminister hysa sympatier för en sådan utveckling.

På tal om Ollenhauer bör man observera att de tyska socialdemokraternas inställning till stor del motiveras av risken för en mycket långvarig rysk obstruktionstaktik.

Jag tänker inte här, herr talman, diskutera den österrikiska frågan. Öster-
3 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 8.*

rikes regering har uttalat att den har för avsikt att för framtiden föra en alliansfri politik. Men den ryske utrikesministern har likväl i Berlin vägrat varje diskussion om ett utrymmande av Österrike vid viss bestämd tidpunkt. Orsaken härtill är, som utrikesminister Undén antyder, med all sannolikhet att ryssarna önskar hålla Ungern och Rumänien besatta och motivera detta med okkupationen av en del av Österrike.

Är det inte uppenbart att en sådan politik strider mot principer som bör vara avgörande för relationerna mellan mäktigare och mindre mäktiga stater i världen? Hur utrikesministern ser på den frågan lämnar han oss i okunighet om.

Enligt min mening måste de redogörelser som lämnas för den utrikespolitiska situationen från landets utrikesminister — och även andra mera auktoritativa framträdanden i skrift — uppfattas som ett uttryck för i varje fall hans och kanske regeringens syn på de principer som bör vara bestämmande för eller kan accepteras som tillämpliga på internationella avgöranden. Tystnad på väsentliga punkter kan lätt leda till missförstånd och uppfattas som en underlåtenhet att reagera mot sådana förfaringsätt som t. ex. ett godkännande av principen att en stormakt har rätt att hålla grannländer ockuperade på obestämd tid mot deras vilja och som villkor kan kräva att dessa länder rättar sig efter okkupationsmaktens önskemål rörande den framtida politiken.

Jag anser det för min del vara ett både allmänt och svenskt intresse att vi klart säger ut att ett sådant förfaringsätt står i eklatant motsats till de principer, som måste ligga till grund för den internationella politiken, om freden i världen skall kunna tryggas. Vi kan och får inte godkänna tanken att en frivillig försvarsöverenskommelse på ena sidan berättigar till våldsockupation på andra sidan. Det ryska syftet

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

tycks vara, att Tyskland skall hållas i det närmaste försvarslost och att Förenta staterna skall utmanövreras från inflytande på den europeiska kontinenten i dessa politiska sammanhang. Man konstaterar här en parallellism med den inställning som den tyska nazismen hade på sin tid. Men överensstämmer en sådan utveckling med Sveriges intressen? Jag menar nej, ty med den skulle följa risker för rysk hegemoni på den europeiska kontinenten.

Herr talman! Efter denna översikt rörande vissa principiella, aktuella spörsmål skall jag be att kort få beröra några mera speciella frågor.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att den svenska regeringen inom Europarådets ram verkar för en utvidgning av skiljedomens principiella användning även på intressetvister. På vårt håll ser man med varm sympati på en sådan strävan.

I fråga om Förenta Nationerna har de senaste månaderna inte förekommit många ur svensk synpunkt kontroversiella ting. Man kan naturligtvis diskutera huruvida icke Sverige i fråga om Kommunistkinas plats i säkerhetsrådet hellre bort nedlägga sin röst än rösta så som skett, men jag delar regeringens mening att det s. k. Nationalistkina inte i längden kan representera den kinesiska stormakten. Jag finner den amerikanska politiken på denna punkt vara ohållbar och stå i strid med tankegångar, som jag tror måste respekteras om vi skall uppnå en lösning av de stora internationella spörsmålen. Att sedan åtskilligt talar mot ett beslut om Kommunistkinas representation just vid den tidpunkt då Kommunistkina deltar i en aggressionshandling även mot Förenta Nationerna, är en annan sak.

På tal om de svenska ställningstagandena i Förenta Nationerna vill jag ställa en fråga till utrikesministern rörande voteringen om koreafrågans återupp-tagande på Förenta Nationernas dagordning i höstas, efter det att Förenta

Nationernas församling redan hade behandlat frågan. Vid den voteringen, förefaller det, var det Ryssland, satellitstaterna och därutöver endast Sverige och ett par andra stater som ville riva upp det gamla beslutet och på nytt behandla frågan. Det vore av ett visst intresse för kammaren om utrikesministern ville redogöra för de motiv som därvidlag var avgörande för det svenska ställningstagandet.

Herr Hagberg har nyss utförligt diskuterat frågan om trondheimsleden men på ett sådant sätt att hans anförande inte ägnar sig som underlag för en allvarlig utrikespolitisk debatt. Han ansåg att förbättrade kommunikationer västerut endast kunde ha ett syfte: att öka möjligheterna för ett anfall mot Sverige västerifrån. Ett sådant uttalande kan endast betecknas som sublimt. Sveriges politik skall tydligen enligt herr Hagberg föras på sådant sätt att vi i händelse av ett storkrig får en så ofri och av Ryssland beroende ställning som möjligt. Den viktiga frågan om trondheimsleden har många gånger diskuterats här i kammaren. Senast berördes den under remissdebatten av herr Hjalmarson och mig. Till följd av regeringens dröjsmål vid handläggningen av detta viktiga spörsmål har föga eller i varje fall otillräckligt material förelegat för en offentlig debatt. Nu förefaller det som om underhandlingar står inför sin start, i varje fall om man får döma av två tidningsuttalanden i dag från medlemmar av norska regeringen. Därför skall jag för min del avstå från att föra fram några synpunkter på detta spörsmål, något som måhända vore olägligt just när förhandlingarna skall börja. Jag vill emellertid gärna ha en försäkran från regeringsbanken om att man från svensk sida har för avsikt att skrida till sådana allvarliga underhandlingar mycket snart och betraktar det föreliggande spörsmålet såsom en ytterst viktig angelägenhet. Det långa dröjsmål, som regeringen har gjort sig

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

skyldig till, ger anledning till en sådan anhöllan.

I fråga om den internationella ekonomiska politiken och de strävanden att skapa förutsättningar för en friare handel i världen som på olika håll framträder, skall jag tillåta mig att göra ett par mycket korta reflexioner. Jag tror att det skulle ha en inte helt ringa betydelse, om den svenska regeringen stödde tanken — och gjorde det genom framförandet av ett formellt förslag — att man i olika stater vid framläggandet av förslag till höjda tullar inte skulle meddela dessa tullsatsers endast uttryckta som procent av varans värde, utan meddela tullsatserna uttryckta som procent av den värdeökning som den tullskyddade produktionsprocessen medför för varan. Tullen skulle alltså vara uttryckt i procent av skillnaden mellan den färdiga varans värde och den vanligen tullfria eller lägre tullbelagda råvarans värde. För att som ett exempel ta papper skulle sålunda tullen uttryckas i procent av skillnaden mellan värdet av pappersmassan, som vanligen införes tullfritt, och papperets värde. I så fall skulle det visa sig att tullsatsen, som ser ut att vara 25 procent, kanske i verkligheten är 75 procent av den värdeökning som produktionsprocessen i det tullskyddade landet medför genom råvarans förädling — exemplet är icke att fatta som exakt.

Jag tror att om man kunde få till stånd en överenskommelse om publicering i olika aktuella sammanhang av sådana beräkningar — och ett förarbete i sådan riktning har ju gjorts av den s. k. brysselgruppen — skulle det bidra till att stärka deras ställning som vill motverka mycket stora tullhöjningar.

Vidare vill jag göra den reflexionen, att det är beklagligt att regeringen har dragit ut så mycket på frågan om en revision av den svenska tulltariffen, att detta ärende tidigast kan komma

upp till behandling vid nästa vårriksdag. Det finns risk för att de justeringar, som väl då kommer att genomföras, inträffar vid en olämplig tidpunkt, när kanske just under GATT-förhandlingarna vissa system för en successiv sänkning av tullskyddet blir föremål för allvarligt övervägande. Det vore stor skada, om Sveriges möjligheter att energiskt stödja alla tankar på en successiv reducering av tullskyddet i världen skulle begränsas av den omständigheten, att vi just vid den tidpunkten håller på med en, låt vara inte alltför radikal justering av våra egna tullar, en justering, som ligger på lågtullsstadiet, men en justering som dock på icke oväsentliga punkter innebär en anpassning uppåt av tullsatserna. Det är klart att detta kan minska våra möjligheter att effektivt stödja strävandena för en successiv, organiserad tullsänkingspolitik i världen.

Innan jag slutar, herr talman, vill jag helt kort beröra hjälpen till de underutvecklade länderna, en fråga som herr Helén här senare kommer att mer utförligt behandla. Jag skulle vara tacksam för upplysning om hur det för dagen ligger till med utredningen av spørsmålet om planerna att öka hjälpen till de underutvecklade länderna i händelse det kommer till stånd en sänkning av sysselsättningsgraden i vårt land och andra länder. Frågan har ju nu hänvisats till utredning, men hur långt har man hunnit?

För en kraftig insats av demokratierna genom hjälp åt underutvecklade länder, inte bara under den förutsättning jag nyss antytt utan även på andra vägar, talar naturligtvis många skäl, både de uppenbara humanitära och de politiska. Fattigdomen är kommunismens bästa allierade. Demokratierna får dessutom goodwill genom hjälp och stöd åt de underutvecklade nationerna, även om fattigdomen inte skulle kunna mera väsentligt eller snabbt avhjälpas. Den starka folkökningen på många håll

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

försvarar ju en höjning av levnadsstandarden, även om både kapital och teknisk utrustning i viss mån ställes till förfogande för produktionsökning.

Det har framförts den tanken, att om genom internationella överenskommelser en viss begränsning av rustningarna i världen skulle bli möjlig, en bestämd del av det därigenom inbesparade beloppet skulle kunna användas till en väsentligt utvidgad hjälp åt underutvecklade länder. Jag finner för min del denna tanke utomordentligt tilltalande, och jag hoppas att regeringen har samma uppfattning. När det gäller spørsmål som dessa tror jag att vi inom de demokratiska partierna kan samlas kring en strävan att hjälpa de väldiga människoskaror som lider av nöd och otrygghet. För en sådan verksamhet talar i sista hand samma skäl som har förmått oss att i vårt eget land föra kampen mot fattigdom och otrygghet.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! I anledning av herr Ohlins anförande skulle jag vilja ställa ett par spørsmål till honom.

Han tycker att man inte behöver ta någon hänsyn till mina påminnelser om de planer på en ockupation av Sverige från Trondheim som utarbetades å ena sidan av briter och fransoser och å andra sidan av Hitler-Tyskland under det andra världskriget. Eftersom herr Ohlin bara ville tala om de kommersiella frågorna i detta sammanhang vill jag nu fråga honom följande. Eftersom denna järnväg utnyttjas till ungefär 15 procent — vilket har uppgivits — hur stor del av den svenska utrikeshandeln skulle herr Ohlin då kunna tänka sig att överföra från Göteborg och från våra norrländska kuststäder för att resultatet skall anses bli tillfredsställande? Är det skillnaden mellan 15 procent och 100 procent, eller handlar det eventuellt om ännu större kvantiteter? Om man nu vill resonera *endast* ur kommer-

siella synpunkter — vilket är löjligt i det här sammanhanget — så tror jag inte att det skulle skada om herr Ohlin för sina väljare i göteborgstrakten och kuststäderna talade om hur stora kvantiteter han vill överföra. Det är ju ingen hemlighet att norrmännen inte vill begränsa ett sådant arrangemang till att endast gälla under krigstider.

Slutligen vill jag ställa en annan fråga till herr Ohlin, när han här talar om att den ifrågasatta begränsade ockupationen av Österrike stjälpde fredsuppgörelsen och att det ur demokratisk synpunkt är fullständigt orimligt att godtaga att ett land skall ockuperas under en viss tid. Märkte inte herr Ohlin att han polemiserade mot sig själv? Han försvarade ju nyss västmakternas plan för s. k. fria val, trots att han var medveten om att denna plan förutsatte fortsatt ockupation av hela Tyskland och trots att han känner till att bonnstadgan föreskriver en ockupation ända till år 2003. Om det nu för honom är möjligt att trots denna ockupation genomföra fria val i Tyskland, varför skulle då en uppgörelse om Österrike med en begränsad ockupation utesluta en uppgörelse?

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagberg kan tydligen inte se någon skillnad mellan frivilliga militära uppgörelser mellan demokratierna å ena sidan och en tvångsmässig ockupation av Österrike å andra sidan. Kan man inte se den skillnaden, då tror jag att man har befriat motståndarna från att fortsätta debatten.

Herr HJALMARSON (h):

Herr talman! Tyvärr kan jag icke dela utrikesministerns förhoppning om att året 1953 i framtida historieskrivning skall komma att framstå som ett den internationella avspänningens märkesår. Det enda hopp åt vilket jag vågar ge uttryck är att 1953 icke i ljuset av kommande erfarenheter skall av-

teckna sig som ett andra 1938 — som ett år av uppladdning och av till intet förbindande mellanfolkliga konversationer i den stora katastrofens slag-skugga.

Stillestånd nåddes i Korea under förra året, medan kriget i Indokina fortsatte med tilltagande häftighet. Krigsfångeutväxlingen kom i gång, men ännu i dag mullrar en hotfull propaganda med vädjanden till primitiv nationalism och ohöjlda klasskampssignaler över Asiens folkmiljoner. Kommunist-Kina har nu också officiellt infört livsmedelsransoneringar. Vad detta betyder i ett samhälle sådant som dagens kinesiska är sannerligen ej svårt att förstå. I den indiska världen skärps tonen för varje vecka. Mellersta Östern sjuder av oro. Det politiska läget där kännetecknas av våldsamma kastningar utan varje möjlighet till en konsekvent insats i det internationella arbetet.

I lika hög grad som man kan tala om en mondial strategi, i lika hög grad är allt det som händer utslag av en världsomspännande oro. Vad värre är, allt tyder på att denna oro är regisserad från ett bestämt håll, att den ingår som ett led i en planmässig uppmjukning av det motstånd som ännu kan presteras mot anspråk på världsherravälde från en liten grupp fanatiker med enorma maktresurser till sitt förfogande.

Konferensen i Berlin mellan de fyra stormakterna är nu förbi. Att en sådan konferens över huvud taget kunde komma till stånd var ett visst framsteg. Att den resulterade i en ny konferens och knappast någonting annat var ett svårt nederlag inte bara för de miljoner människor, vilkas konkreta förutsättningar för ett rimligt dagligt liv stod på konferensens dagordning, utan för oss allesammans.

Av det stora tal i vilket Anthony Eden redovisade sitt fögderi framgick klart hur mycket västmakterna verkligen satat på att få ut resultat av sin kontakt

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

med Sovjet i Berlin, vad icke minst engelsmännen var beredda att ta på sig för att nå den faktiska avspänning i förhållandet mellan de två världarna på vilken alla hade hoppats men ingen vågat tro. Ur den engelske utrikesministerns redogörelse kan man emellertid också utläsa vilken djup politisk och personlig besvikelse konferensen skapat. Eden såg sig i detta läge nödsakad att tala rent ut. Han underströk att kraft till motstånd, och endast den, kan ge det fria Europa och den fria världen säkerhet och fred. Han pekade på att det finns och måste finnas gränser för de eftergifter som demokratierna kan göra gentemot Sovjet, att medgörlighet icke är någon hållbar fredsgaranti.

När en man som Anthony Eden gör detta, får det sin särskilda tyngd mot bakgrund av hans mångåriga erfarenhet av internationell politik, mot bakgrund av hans allmänt erkända redliga uppsåt och det faktum, att han hellre avstod från sin politiska existens än uppgav motståndet mot Chamberlains ödesdigra münchenpolitik.

Två ting har nu klargjorts: 1). Om demokratierna inte är beredda att gå till självuppgivelse, kan de inte framlägga några kompromissförslag som motsidan är beredd att godtaga, särskilt inte i de tyska och österrikiska frågorna. Sovjet släpper inte en tumsbredd av sina positioner någonstans, således ej heller i Tyskland eller i Österrike. 2). Förhoppningarna om att ledarskiftet i Sovjet skulle medföra en mera försonlig hållning i sak har grusats. Den nya regimen fullföljer den gamlas sakligt sett aggressiva internationella politik med precis samma faktiska omedgörlighet. Den större grad av hövlighet eller den mindre grad av ohövlighet — vilket man vill — i det uttrycksfulla ryska språk som sovjetrepresentanterna begagnar i det mellanfolkliga umgänget ändrar ingenting i detta omdöme. Den som hotas av hängning kan inte fästa något avgörande avscende vid om exe-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

kutionen kommer att ske till stråkmusik eller ej.

Sovjetmakten bibehåller och stärker det främsta instrumentet för sin maktspolitik — röda armén. Inga tecken tyder på någon minskning av rustningsansträngningarna eller dämpning av strävandena att militarisera människor och samhällsliv. Den gynnsammare behandlingen av konsumtionsvaruindustrierna i Sovjet har icke förändrat någonting härutinnan. Det är riktigt att summan under rubriken Försvarsutgifter i Sovjets budget sjönk med fyra miljarder rubel mellan 1952 och 1953 eller från 114 till 110 miljarder, men denna rubrik täcker som bekant inte på långt när de totala försvarsutgifterna. Samtidigt ökade de militära investeringarna, och de oredovisade posterna i budgeten steg med ett väldigt belopp — till 80—90 miljarder, nästan en fördubbling jämfört med 1952.

Känt är vidare att anskaffningen kraftigt påskyndas av den typ av traktorer till jordbruket som snabbt och effektivt låter sig iordningställa till lätta stridsvagnar. Inte mindre väsentligt är att rustningsutgifterna befinner sig i hastigt stigande i satellitstaterna. Särskilt tydligt är detta i Tjeckoslovakien, Polen och Rumänien. En riktig uppfattning av de totala rustningarna i öst fordrar givetvis en sammanläggning av moderlandets och lydstaternas ansträngningar.

Sovjetfolkets militarisering drivs med största målmedvetenhet. Den militära utbildningen börjar inom pionjärrörelsen mellan 7 och 14 år. Programmet innefattar bland annat bajonettfäktning, granatkastning och andra militära ämnen. På själva skolschemat ingår militär utbildning från och med 11 års ålder. De som slutar grundskolan — vid 11 års ålder — tas efter pionjärstadiet om hand för att genomgå obligatorisk militärutbildning av samma slag som skolungdomen. Den förmilitära träningen beräknas leda fram till fullständig

utbildning enskilt och i grupp. Sedan kommer värnplikten vid 19 eller för manlig ungdom med högre skola vid 18 års ålder och med en första tjänstgöring i en följd på två—fem år, olika för olika kategorier.

Före 35 års ålder inkallas de värnpliktiga till sex—nio repetitionsövningar på två—tre månader vardera. Mellan 35 och 50 år återkommer sex repetitionsövningar på vardera en månad.

Förutom i den förmilitära utbildningen av ungdom tas civilbefolkningen om hand genom en vittförgrenad organisationsapparat. Syftet är bland annat att vidmakthålla och förkovra det som inlärts under värnpliktstjänstgöringen. Programmet omspannar hela skalan av militära arbetsuppgifter — reglements-kännedom, motortjänst, skjutning, signaltjänst, fallskärmshopp, hemvärnsövningar o. s. v.

För kvinnor är inte värnplikt fastställd, men vissa yrkesgrupper kan vid behov inskrivas och militärutbildas.

Vad vi ser är bilden av det genommilitariserade samhället och den genommilitariserade människan. Vad vi ser är också en enorm krigsmaskin över vilken några få råder men som samtidigt vid minsta oförsiktighet kan leda till självantändning över hela vår värld.

Så invävt som vårt öde här uppe i en av demokratiens gränsbygder är med de andra demokratiernas är det naturligt för oss att då och då fundera över vilken den djupare grunden kan vara till motsättningen mellan öst och väst. I sin sista rysslandsartikel i Svenska Dagbladet kom Göran Schildt till slutsatsen att denna motsättning egentligen bottnade i skilda trossystem.

Vill man använda andra och måhända mer adekvata termer, skulle man kunna tala om medvetna eller omedvetna värderingar av i grund väsensskild art, om oförenliga mänskliga och politiska värdeskalor.

Delvis med utgångspunkten i den gamla ryska despotiens föreställnings-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

värld — denna är ju på nytt modern i Sovjet — bygger den kommunistiska värdeskalan på förutsättningen om statens obegränsade rätt att förfoga över människan, över hennes arbetsresultat, hennes liv och hennes person. Denna rätt kan över huvud taget inte ifrågasättas. Vad som möjligen alltså kan diskuteras är, hur stor rörelsefrihet staten kan finna det med sin fördel förenligt att bevilja människorna från utgångspunkten av sin absoluta suveränitet över individen. Människan skall vara tjudrad. Sedan kan man överväga tjudrets lämpliga längd.

Den avgörande frågan från västerländsk horisont måste vara: är denna värdering, detta krav på absolut underkastelse ett spontant uttryck för folkflertalets uppfattning? Ja, herr talman, vore den det, då skulle hela den gigantiska apparaten för medborgarnas tvångsuppfostran och polisiära övervakning vara i stort sett överflödigt i Sovjetväldet. Den slav som trivs med att vara slav behöver man inte låsa in.

Sovjetmänniskan vill nu försäkra oss, att hon hyser föga bekymmer för omvärlden, helt enkelt därför att hon är övertygad om att hela världen så småningom av sig själv kommer att bli kommunistisk. Detta är helt enkelt ett uppsnyggt sätt att formulera en gammal världsrevolutionär tankegång, att i jätteskala trosmässigt legitimera den s. k. proletära diktaturen. Det djupa misstroende mot »de parlamentariska formaliteterna» herr Molotov gav uttryck åt i Berlin är ett sätt att uttrycka det faktiska krav på absolut makt, som är inneboende i all modern kommunistisk ideologi.

När de ryska politikerna talar om möjligheten för de två systemen att leva sida vid sida menar de »tills det kommunistiska systemet är starkt nog för sitt Machtübernahme». Så snart kommunismen med våld erövrar ett land, påstås detta av sig självt ha blivit kommunistiskt. Man vränger ut och in på

sanningen och förklarar utan något som helst stöd, att den kommunistiska våldsuregimen är uttryck för folkets s. k. verkliga vilja. De som står erövringen emot — även om de är en överväldigande majoritet — de räknas helt enkelt inte. De stämplas som reaktionärer och folkfientliga element, i bästa fall missledda varelser, som för sin egen skull behöver omhändertas för kommunistisk omskolning, ungefär på samma sätt som vi tar hand om a-sociala individer för skyddsuppfostran.

Att trots detta fortfarande icke så få människor med lämpliga metoder tydligen kan bringas att godta hela det nätverk av lögner som omger den kommunistiska ideologien, det är denna fruktansvärda erfarenhet som gör det nödvändigt för oss att gå på gång tänka igenom vår situation och klargöra våra egna grundläggande värderingar.

Kärnan i den västerländska livsuppfattningen, vare sig den bygger på kristen grund eller på den profana humanismen, är ju tron på den enskilda människans ansvar, övertygelsen att hennes personliga avgörande bör vara drivkraften i utvecklingen och att hennes frihet därför inte behöver någon särskild motivering. Det är begränsningarna i denna frihet som däremot ständigt måste omprövas på nytt. Eller med andra ord: det är människorna själva som skall göra sina värderingar, det är inte de maktägande som skall värdera för människornas räkning. Där kommunismen talar om massorna, där ser vi bara människorna.

Denna grundläggande skiljaktighet ut-suddas givetvis inte av det förhållandet, att även en individualist måste inse nödvändigheten av en mångfald olika former av fri samverkan mellan individerna, och inte heller därav, att ingen diktatur i världen i längden skulle kunna bestå, om den inte också utförde saker och ting som mötte omedelbart gensvar hos människorna.

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Det första villkoret för att skilda trosuppfattningar skall kunna leva fredligt vid sidan av varandra måste självfallet vara, att inte en av dem utgår från nödvändigheten av att tillintetgöra alla de andra. Kommunismen godtar inte denna utgångspunkt. Den godtar inte människor som hyser den. Därför finns det inte heller någon möjlighet för västerländska värderingar att göra sin stämma hörd i något enda av hela den rad länder Sovjet med våld lagt under sig.

Det är vissheten härom som samlat demokratierna till självförsvar, och det är detta självförsvar — både i och utanför Atlantpakten — som har givit demokratierna ett andrum. Västerlandet, Sverige inbegripet, handlar efter den arbetshypotesen, att detta försvar skall kunna skydda oss mot nya angrepp till dess Sovjet ger oss övertygande bevis på sin villighet att för framtiden helt och fullt respektera vårt sätt att leva. Ännu har inga sådana bevis presterats, och därför vågar vi inte tro på att någon hållbar avspänning ännu inträtt, under alla förhållanden icke i den meningen, att tanken på expansion eller maktutvidgning genom krig eller liknande våldsmetoder skjutits i bakgrunden, för att citera en passus i utrikesministrernas anförande.

Vi måste hålla fast vid principen att människorna i varje land fritt skall få bestämma över sig, fritt få välja sin utrikespolitiska kurs inom ramen för en internationell rättsordning och skapa de försvarsförutsättningar detta kräver. Härom tycks också både regering och opposition vara ense i Västtyskland. Den västtyska regeringen har fått sitt mandat av det västtyska folket. Den östtyska regeringen har inget annat mandat än det som dess ryska herrar har givit den — med stöd av sina stridsvagnar.

Betydelsen för hela den demokratiska världen och därmed också för vårt land av vilken utrikespolitisk väg ett enat och fritt Tyskland skulle välja

ligger i öppen dag. Med ett svagt russtat neutralt Tyskland — den ryska linjen alltså — hotar Tjeckoslovakiens öde andra länder ända fram till Atlantkusten, och Skandinavien skulle omedelbart ryckas in i farozonen. Vi måste självfallet utgå från tyskarnas rätt att bestämma över sig och sitt, men vi kan inte i vår egen bedömning bortse från att Tysklands anknytning på det ena eller andra sättet till det demokratiska försvarssystemet skulle betyda en väsentligt ökad trygghet även för de skandinaviska länderna.

Utrikesministern har ofta framhållit nödvändigheten för vårt land att föra en realistisk utrikespolitik. Rimligt tolkad tror också jag, att denna målsättning är den för oss riktiga och den för oss enda möjliga. Sverige är ett litet land, beläget i en utsatt del av världen, med begränsade resurser.

Vad realism i utrikespolitiken i praktisk gärning skall betyda kan naturligtvis dock alltid diskuteras. Vår rätt att ha en egen ståndpunkt har veterligen ingen förnekad. Men för min del hyser jag en viss misstänksamhet mot det slags realism, som i ett betydande antal fall tycks medföra att vi hamnar i fel sällskap i internationella sammanhang.

Endast i den mån den alliansfria politik, varom vi alla är ense, stödes av ett effektivt försvar är den möjlig att föra utan risker för vår frihet och fred, som vi inte kan taga. Fortsatt försvarspolitisk uppmärksamhet är alltså en förutsättning för oförändrad utrikespolitisk kurs. Insikten härom måste vara ett motiv för allvarliga ansträngningar att nå enighet i försvarsfrågan. Sådan enighet är i och för sig en utrikespolitisk tillgång.

Det skulle vara orealistiskt att göra gällande, att ett försvar starkt nog att definitivt hejda ett invasionsförsök från en stormakt skulle kunna bäras av svenska folket ensamt. Särskilt i en tid då nästan dagligen nya, ofantligt kost-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

nadskrävande tekniska vapen med förfärande effektivitet framkommer, måste omöjligheten härav stå klar. Dessa nya stridsmedel flyttar fram den stund då hjälpen behövs. För att med utsikt till framgång kunna avvärja ett fientligt företag mot t. ex. norra Sverige eller mot västra Skåne måste även vi ha tillgång till de modernaste stridsmedlen — atom- och robotvapen. Kan vi göra dem själva? Har vi personella och ekonomiska resurser nog att följa med i teknikens snabba utveckling? Detta är frågor, som det främst ankommer på regeringen att bedöma. Som läget nu är förefaller det åtminstone mig emellertid ofrånkomligt att vi, för att få fullt register, måste under överskådlig framtid lita till de jätteanläggningar ute i världen, som redan står färdiga.

Även ett starkt svenskt försvar måste alltså bygga på förutsättningen av bistånd västerifrån. Att pröva vilken hjälp vi behöver och vilken vi har möjlighet att få, är något som ankommer på experterna. Den utrikespolitiska uppgiften ligger i att inom ramen för vår alliansfria utrikespolitik skapa bästa möjliga förutsättningar för det nödvändiga biståndet. Vi måste vidmakthålla och stärka våra naturliga förbindelser med västmakterna. Alliansfriheten innebär ingalunda att vi avstått från rätten att så göra.

Herr talman! Ingen har rätt att tillvita oss aggressiva avsikter. Den självklara utgångspunkten för alla våra resonemang kring dessa ting är, att vad vi syftar till är att stärka vår försvarskraft. En svensk aggressivitet mot en stormakt skulle vara självmord. Vårt land har under mer än ett sekel visat, att intet är oss mer främmande än att hota någons säkerhet. Vi har ett alibi mot varje misstanke för aggressiva avsikter, som håller inför varje saklig granskning. Den, som påstår motsatsen, gör sig skyldig till en förfalskning, som ger ett talande vittnesbörd om förfalskarens egna innersta avsikter.

Med de utgångspunkter, som modern strategi och modern krigsteknik ger, är det skandinaviska rummet försvarsmässigt sett en enhet. Detta är ett förhållande, som icke förändras genom att de tre skandinaviska länderna valt olika utrikespolitiska medel för att hävda sitt oberoende och sin rätt till fred. Vi har alltså gemensamma försvarsproblem i Skandinavien, som måste lösas för att bästa möjliga utgångspunkter skall skapas för ett försvar som håller.

Frågan om Trondheimsleden hänger ur både norsk och svensk synpunkt samman med vårt behov av en kommunikationsled, som står öppen även vid krigsfall. Den utgör ett beredskaps- och försvarsspörsmål av central betydelse för både Norge och Sverige, och vi har ingen som helst anledning att dölja detta förhållande. Vi vinner inte på det sättet respekt vare sig i öst eller väst.

I denna morgons nummer av DN har två framskjutna norska regeringsrepresentanter uttalat Norges beredvilighet att nu träda i förhandlingar med Sverige om en lösning av denna fråga. Jag hoppas, herr talman, att denna utsträckta hand snarast skall tas emot av vår egen regering, så att förhandlingarna så fort som möjligt kan komma till stånd.

Det är, herr talman, ett glädjande faktum att förståelsen för våra strävanden har vuxit i den fria världen. Numera råkar vi sällan ut för allvarliga missförstånd och nästan aldrig för illvillig tolkning av våra avsikter. Kraften i våra försvarsansträngningar har skapat tilltro till vår utrikespolitik. Denna situation bör enligt min uppfattning utnyttjas. Den bör utnyttjas för att öka vår goodwill i den fria världen, för att skapa de psykologiska betingelserna för solidaritet med oss, utan vilken vi inte kan tänka oss en säker framtid.

Låt oss inte ett ögonblick tro, att vi skulle kunna påräkna bistånd i ett kritiskt läge för våra vackra ögons skull.

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Att Skandinavien icke faller som en mogen frukt inför ett ryskt anfall är också ett västmaktsintresse. De strategiska huvudlinjer man kan urskilja i västmaktsförsvarets utbyggnad, räknar med vår del av världen som ett viktigt område och som en förutsättning för ett verksamt motstånd i Västeuropa. Atomvapen och andra därmed jämförbara tekniska hjälpmedel i det moderna storkriget ökar också vår risk att bli indragna i det storkrig, som vi alla hoppas bli besparade men vilket vi alla måste räkna med som en möjlighet. Samtidigt förbättras emellertid genom dessa nya vapen utsikterna att prestera ett bistånd i rätt tid, som ger utdelning även ur hjälparens egen synpunkt. En så realistisk bedömning som det är möjligt att göra med de ofullständiga uppgifter, som står till buds, ger alltså intet skäl för någon defeatism. Vi kan försvara oss och vi vågar räkna med den fria världens solidaritet.

Herr talman! Trots allt hoppas vi alla fortfarande på förnuftets seger. Vi vill alla tro, att ett allt intensivare internationellt samarbete skall vidga de fria folkens solidaritet till en världsomspännande känsla av gemenskap. Vi utgår alla från en fast förvisning om att det icke finns några meningsskiljaktigheter mellan människor och folk, som icke skulle kunna lösas på fredlig väg.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Hans excellens, herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Det var några ord i slutet av herrar Ohlins och Hjalmarsons anföranden om Trondheimsleden, som gör att jag tar till orda utan att jag därmed vill gå in på den rad av intressanta analyser, som de har gjort i sina inlägg. Jag kanske beträffande herr Hjalmarsons inlägg likväl kan få konstatera, att det i och för sig var ett

mycket intressant och man kan väl också säga i långa stycken värdefullt inlägg i en ideologisk debatt omkring samhället och individen, staten och människan, friheten och diktaturen. Det jag beklagar i detta sammanhang är, att det inte kom i sitt naturliga sammanhang utan kom här i en utrikespolitisk debatt, där det, så vitt jag förstår, hade ganska litet att göra — även om man i långa stycken kan acceptera de tankegångar som där framfördes.

Den andra reflexion, som herr Hjalmarsons anförande ger mig anledning till, är den, att han kom med en som jag trodde numera övervunnen klyscha, då han talar om att vi väl ofta hamnar på fel sida, i fel sällskap. Herr Hjalmarson tog tillbaka den anklagelsen omedelbart genom att poängtera, vilket är riktigare och mera i överensstämmelse med verkligheten, att Sveriges utrikespolitik har handlagts på ett sådant sätt, att den i alla länder tillvunnit sig en dag för dag växande respekt. Den respekten, herr Hjalmarson, har icke vunnits genom att vi i varje stund har fallit undan för vad som kanske tett sig som den mest popularitetsinbringande utan genom den svenska regeringens förmåga att här tolka, som jag tror, en överväldigande majoritets av svenska folket utrikespolitiska uppfattning. Det har skett i den andan, att vi i varje situation skall bevara vår rörelsefrihet. Att vi hävdar våra synpunkter med den utgångspunkten har vi väl visat både i Förenta Nationerna och på annat sätt. Det är detta, herr Hjalmarson, jämte vårt relativt starka försvar, som undan för undan har skapat oss den respekt, som även herr Hjalmarson nu glädde sig åt. Jag trodde att vi hade kommit bort från den teorien, att vi så ofta skulle hamna i fel sällskap.

Jag nöjer mig med dessa två randanmärkningar till diskussionen och vill sedan ta upp trondheimsproblemet till i varje fall en kort deklaration.

Herr Hagberg i Stockholm såg i för-

söket att öppna bättre förbindelser över Trondheim en krigsförberedelse. Nej, herr Hagberg. Det är lika litet en förberedelse till krig eller en förberedelse till att, som han uttryckte det, göra Sverige till ett uppmarschområde som vår oljelagring är. Skulle det verkligen vara så, att herr Hagberg betraktar anslagen till oljelagringscisterner i västra Sverige som tecken på krigiska avsikter för vårt lands vidkommande? Vi är fullt medvetna om att Trondheimsleden inte kommer att spela någon så märkvärdig roll. Det kan hända att diskussionen har blåst upp den. Vad vi kan få in den vägen är, som var och en som sett på tingen förstår, en relativt liten kvantitet, men vi har sett saken så, att när vi lägger ner så betydande kostnader på att lagra olja, vore det lättsinnigt, om vi inte också prövade vilka möjligheter det finns att få in olja under en avspärrningsperiod.

Herr Hagberg förklarade att vi genom att intressera oss för denna sak höll på att välja fiender. Sverige väljer inga fiender. Vi är, som herr Hjalmarson med all rätt slog fast, genom hela vår politik under de senaste hundra åren befriade från misstanken om aggressiva avsikter. Den som vill leva i fred med oss kommer också att få göra det.

Det var emellertid en skrämmande synpunkt, som kom fram i en bisats i herr Hagbergs anförande. Han framhöll, att vi framför allt inte skulle välja en fiende, som var stark. Skulle det vara bättre, herr Hagberg, om vi valde ut en fiende som var svag? Det är samma, enligt min mening förfärliga tankegång, som herr Hagberg lade i dagen 1939, när han förklarade att det gällde för Sverige att skapa ett gott förhållande till de båda då icke krigförande östersjömakterna Ryssland och Tyskland. Denna böjelse för att i varje situation alltid fråga sig, var man skall få den starkaste vännen och var man skall få den svagaste fienden, avslöjar en del om herr Hagbergs mentalitet. Sverige

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

väljer inget land till fiende. Sverige har visat genom sin politik, att vi vill främja vår egen och naturligtvis också Europas fred.

Jag vill åter slå fast, att vårt intresse för Trondheimsleden är ett intresse för vår beredskap av samma typ som vårt intresse att lagra varor. Det är ingenting därutöver. Det är ingenting, som kan behöva framkalla anklagelser för aggressiva avsikter.

Det framhölls redan i remissdebatten av några av regeringens ledamöter, att den svenska regeringen har ett starkt intresse av att undersöka möjligheterna att ordna transportleder västerut i händelse av avspärrning. Det är naturligt att regeringen genom olika undersökningar och utredningar har sökt klarlägga de problem, som här möter. När nu dessa undersökningar närmar sig sin avslutning, kommer vi till det stadium, då förhandlingar bör upptagas med den norska regeringen. Vi har för avsikt att inom den närmaste tiden föreslå den norska regeringen förhandlingar om alla de frågor, som aktualiseras i detta sammanhang.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill börja med att till statsministern uttala min tillfredsställelse över hans sista ord, där han framhöll att meningen nu är att vi äntligen skall komma till handling, när det gäller att söka lösa problemet att trygga våra förbindelser via Trondheimsleden.

Statsministern kritiserade mitt yttrande, att vi i vår utrikespolitik understundom tycks hamna i fel sällskap, och han strök under att vi måste sträva efter att i varje situation bevara vår rörelsefrihet. Ja, herr talman, ingen kan vara mera angelägen än jag att stryka under, att vår alliansfria politik just innefattar detta, men det är ganska klart att rörelsefriheten får inte vara något självändamål. Om vi t. ex. i sak hade den

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

uppfattningen, att Kina var angripare i Korea, var det en fullkomligt meningslös självständighetsdemonstration att inte i denna speciella fråga rösta tillsammans med demokratierna. Inte har det, herr talman, varit den sortens politik, som har bidragit till att stärka Sveriges anseende ute i världen!

Statsministern menade, att mitt uttalande var ett uttryck för en förfärligt gammalmodig inställning i utrikespolitiken. Ja, herr talman, kanske är det gammalmodigt att tro, att det även i utrikespolitiken kan ha sin betydelse att överväga, i vilket sällskap man hamnar, men jag får väl då konstatera, att även socialdemokraterna då och då har ett litet återfall i gammalmodighet. Eller hur har det varit med Franco-Spanien, herr statsminister?

Så några ord om vårt sätt att diskutera utrikespolitik. Jag tror för min del, att som hela situationen nu är ute i världen så måste vi även i en utrikespolitisk debatt ibland komma in på de ideologiska problemen. Man kan ju inte bortse ifrån vad det är som är grunden till de stora internationella motsättningarna. För min del ser jag utrikesdebattens främsta uppgift vara att tjäna som bakgrund och inledning till behandlingen av fjärde huvudtiteln. Våra egna försvarsansträngningar jämte den fria världens liknande ansträngningar utgör ju själva förutsättningen för Sverige att föra den alliansfria utrikespolitiken som ett medel till säkerhet och fred för vårt land.

Det har ibland påståtts att enigheten i väsentliga ting mellan de demokratiska partierna i riksdagen skulle likasom göra en utrikespolitisk debatt onödig. Jag tror att detta är en felsyn, och att det i stället är angeläget att vi här i riksdagen på ett konkret sätt söker redovisa vår syn på problemen. Utrikesministern förklarade nyligen, att det enda vi skulle behöva vore, om jag nu inte missminner mig, en rutinmässig debatt då och då för att kunna re-

sonera om regeringens åtgärder och ståndpunkter. Jag tror inte, herr talman, att det är den sortens debatt vi i första hand behöver. Det är en debatt av experter för experter om expertproblem. Tänk, herr talman, om man kommit till Hjalmar Branting eller Ernst Trygger eller Arvid Lindman och sagt, att riksdagens utrikespolitiska överläggningar borde förvandlas till rutindebatter, vad tror herr talmannen att man då skulle ha fått till svar? Ja, det kan vi nog gissa oss till allesammans. Det svenska språket är i vissa sammanhang så förfärligt uttrycksfullt, att man inte alltid kan citera det ens i denna kammare. Men detta är självfallet en väsentlig fråga, eftersom den berör även frågan om riksdagens ställning i den utrikespolitiska opinionsbildningen. För min del vill jag att riksdagen skall vara ett forum för en levande debatt kring de utrikespolitiska problem, som också av människorna själva uppfattas som väsentliga. Ty eljest är det ju ändå, herr talman, risk för att riksdagen kommer att sjunka ner till något slags — förlåt uttrycket — trätuggningsmaskin, som får försöka leva på de med förlov sagt ganska torra spånor, som serveras från kungl. utrikesdepartementet.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att det vore bättre att herr statsministern när han polemiserar mot mig polemiserade mot vad jag sagt. Jag har nämligen inte uttalat mig så, att åtgärder från den svenska regeringens sida för att öppna Trondheimsleden skulle vara förberedelse för krig, ty jag utgick då från att regeringen skulle vara motståndare till hela projektet. Men vad jag tryckt på är, att bland just de krafter, som i verkligheten skaffat sig mycket stort inflytande över den norska utrikespolitiken, är man ivrig att få till stånd denna historia. Jag har för min del erinrat om de

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

historiska erfarenheterna. Vet nu den svenska regeringen så mycket, att den kan utgå ifrån att vi inte kan få ett nytt 1940 i Skandinavien? Jag tycker därför att det är oklokt att från *svensk* sida öppna en led, som ingått i sådana strategiska sammanhang.

Eftersom nu herr statsministern gjorde ett uttalande om den ekonomiska betydelse detta företag skulle kunna få skulle jag vilja ställa frågan: Om det nu endast kan få en sådan ringa ekonomisk betydelse som han här antydde, är det då anledning att, innan man tagit till vara den kapacitet som nuvarande led har — vilket man inte alls tillnärmelsevis gjort — utvidga denna led? Hans uttalande förutsätter, att ledens ekonomiska betydelse inte kan bli av den storleksordningen, att den vore motiverad.

Jag frågade tidigare herr Ohlin hur mycket han skulle vilja avstå av handeln över Göteborg och över våra norrländska hamnar för att befrämja ett sådant projekt. Han avstod från att besvara frågan, ty om han gått in på den kanske han funnit, att hela talet om ekonomiska och kommersiella syften vilar på ett bräckligt underlag. Jag skulle emellertid vilja ställa följande fråga till herr statsministern: Hur stor del av den svenska utrikeshandeln vill han nu och framöver i fredstid dirigera denna väg för att främja ett sådant projekt? Jag tror att ett besked i den frågan skulle vara mycket nyttigt.

Medan jag har ordet vill jag erinra om att det sammanhang, i vilket jag en gång i tiden ställde frågan om Sverige skulle inta samma hållning till den andra stormakten, Sovjetunionen, i Östersjön som till Tyskland, avsåg en nu för längesen förfluten tid. Vad som då skedde spelar i detta sammanhang ingen roll. Men vill herr statsministern se tillbaka på lärrika tillfällen kan jag erinra om ålandsfrågan. Vi på vårt håll var tämligen ensamma om att gå emot regeringens linje i den frågan, men alla er-

farenheter visade, att det var vi som företrädde den realistiska synen på densamma. Jag tror att det finns anledning att jämföra den frågan med trondheimsprojektet.

När jag nu ändå har ordet kan jag säga om herr Hjalmarsons anförande, att det verkade som om han skrivit av Göbbels tal från nürnbergdagarna, när han försökte karakterisera Sovjetunionens politik och dess strävanden. Herr statsministern fann att det var mycket värdefulla synpunkter däri. Jag skulle vilja anlägga den synpunkten på frågan om upprustningen: Är det antagligt att ett land skulle ha höjt produktionen med 70 procent jämfört med 1940 och igångsatt de väldiga storbyggen som genomföres i Sovjetunionen, om det vore så att man vore engagerad i militära förberedelser såsom herr Hjalmarson menar? Jag tror att det är ganska oantagligt.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga det mellanspel, som föranletts av min deklaration i trondheimsfallet.

Herr Hjalmarson erinrade, när han ville illustrera risken för oss att komma i dåligt sällskap, om den här i kammaren många gånger diskuterade frågan om vår röstning i koreafrågan, huruvida Kina skulle utpekas som angripare eller ej. Ja, vi har många gånger redovisat skälen till vårt ställningstagande i den frågan, och jag skall inte trötta med att upprepa dem. Jag vill emellertid ställa den frågan till herr Hjalmarson: Var det så galet att det fanns europeiska stater, som i denna rent asiatiska fråga intog samma position och därmed kom i samma sällskap som praktiskt taget samtliga asiatiska stater? Var detta ett misstag? Det tillåter jag mig att betvivla. I övrigt skall jag som sagt inte upprepa den långa rad av argument för den svenska rege-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

ringens hållning i den frågan, som vi framfört många gånger förut.

Herr Hjalmarson manade vidare fram minnet av våra stora föregångare för att framhålla betydelsen av att vi i denna kammare får diskutera även de utrikespolitiska problemen fritt och öppet. Ja, herr Hjalmarson, ingen vill väl bestrida den saken. Det behövs ingen Branting, Trygger eller Lindman för att vaka över det. Vad utrikesministern sade i Publicistklubben var bara, att det var meningslöst att hänge sig åt spekulationer om hur man skall handla i hypotetiska fall, och att det framför allt för en regering är oklokt att säga, att om den eller den situationen inträffar, så blir det eller det resultatet av regeringens bedömning av läget. Utrikesministern har sagt, att sådana spekulativa debatter enligt hans mening inte fyller någon nämnvärd uppgift. Men att vi i övrigt skall ha denna kammare som centrum för den politiska debatten, är väl ändå något ganska naturligt.

Till herr Hagberg i Stockholm vill jag säga, att jag inte har förklarat att Trondheimsleden är betydelselös eller av intet värde, utan jag har sagt att den är av hegränsat värde, och att det i den publika opinionen finns en tendens att blåsa upp denna sak till för stora dimensioner. Men naturligtvis har leden ett värde — på samma sätt som en cisternanläggning av relativt stor betydelse — och den fyller enligt min mening samma funktioner. Men nog är herr Hagberg ändå oerhört svår att förstå sig på — om det nu kan bero på att han inte riktigt har översatt det hela, så att det blir begripligt, eller vad det kan vara. Å ena sidan säger han, att vi genom här diskuterade aktion är på väg att välja en fiende, och att vi då inte skall välja den stormakt, som ligger oss närmast. Det var obestriddligt att herr Hagberg sade så. Men sedan sade herr Hagberg att han menat, att gamla erfarenheter visar att det finns risk för att Trondheim skulle kunna bli en inva-

sionshamn för krafter västerifrån, och att vi sålunda skulle kunna bli utsatta för överfall från det hållet. Jag föreslår att herr Hagberg i Stockholm diskuterar färdigt med sig själv, innan han deltar i nästa utrikespolitiska debatt.

Herr HJALMARSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte fördjupa mig i diskussionen om röstningen i koreafrågan. Statsministern vet lika bra som jag, att det finns flera andra, liknande exempel, som vi i sådana sammanhang brukar anföra.

Vad är nu i detta fall det viktigaste i sak? Jo, det är helt enkelt, att om man i en viss fråga har en uppfattning, som sakligt är gemensam med de andra demokratiernas, så finns det inte någon anledning att av taktiska eller andra skäl vid förekommande omröstning inte ge uttryck för detta genom att rösta på samma sätt som de andra demokratierna. Statsministern får ursäkta mig men den uppfattningen tänker jag vidhålla. Jag tror också det blir mycket svårt för statsministern att övertyga någon om att den av honom i dessa frågor apostroferade politiken skulle ha kunnat bidra till att stärka respekten i världen för Sveriges ställning.

Sedan vill jag säga några ord till herr Hagberg i Stockholm. Jag ber att få fästa herr Hagbergs uppmärksamhet på att jag har återgett officiella siffror ur den ryska statsbudgeten belysande rustningsutgifterna. Det var det ena. Vidare försökte jag återge innebörden av i den sovjetryska lagstiftningen intagna nu gällande bestämmelser om barnens, skolorns och hela folkets militära utbildning och fostran. Vill herr Hagberg påstå, att allt detta bara är ett borgerligt påhitt? Om herr Hagberg inte menar det, vilken bild får herr Hagberg då av det samhälle, i vilket alla dessa bestämmelser tillämpas?

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmåle:

Herr talman! På tal om officiella siffror så nämnde herr Hjalmarson, att det fanns tre miljoner ryssar under vapen. Men detta är ju två årsklasser, och eftersom två årsklasser är ungefär tre miljoner så kan jag inte förstå, att den uppgiften bevisar vad herr Hjalmarson ville bevisa. Han sade vidare något om att de ryska skolpojarna får lära sig skjuta. Ja, får de inte göra det i vårt land? Till och med kvinnorna här i landet får ju en viss undervisning när det gäller civilt försvar. Vad är det för skillnad därvidlag? Det är en ganska underligt uppbyggd argumentation, synes det mig.

Beträffande statsministerns anförande vill jag framhålla, att jag uttalade raka motsatsen till vad han försökte göra gällande. Jag sade nämligen att den svenska politiken måste vara betjänt av att skaffa Sverige så många vänner som möjligt och helst inga fiender alls.

Däremot polemiserade jag mot högerens och folkpartiets ståndpunkt och sade, att det är ett »de tappres vanvett» att i förväg försöka välja fiende och därtill en mycket stark fiende i vårt nära grannskap. Jag kan inte förstå att det finns någon annan slutsats att dra av statsministerns iver att polemisera mot denna ståndpunkt än den, att han menar, att man bör helst välja som fiende en så stark motståndare som möjligt. Detta är, menas det, en smakfråga. Men jag tycker i varje fall att den inställningen vittnar om dåligt omdöme.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Jag föredrar, herr Hagberg, att försöka föra en utrikespolitik, som företräder Sveriges intressen, och det är väl det som är svårt för somliga att förstå.

Vad herr Hjalmarson beträffar vill jag, för att undvika att minsta spår av missförstånd uppkommer, inte låta det

kvarstå oemotsagt, att herr Hjalmarson velat göra gällande, att vi i vissa frågor av taktiska skäl, för att inte komma på västmaktssidan, skulle ha röstat mot vår övertygelse. Det måste vara absolut klargjort, att den svenska regeringen i varje situation följt sin övertygelse i sakfrågorna.

Jag antar att herr Hjalmarson vid närmare eftersinnande inte kommer att finna sitt uttalande nyss så särskilt klokt, men för att det inte skall finnas skuggan av en chans till missförstånd har jag velat göra denna randanmärkning.

Herr **PETTERSSON** i Dahl (bf):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse man konstaterar, att utrikespolitiken inte längre våller några större meningsmotsättningar mellan de större politiska partierna i vårt land. Vi har ifrån bondeförbundets sida hela tiden understrekit nödvändigheten av att vårt land i utrikespolitiskt avseende söker följa den neutralitetens linje, som varit en starkt bidragande orsak till att vi lyckats undgå att bli indragna i de världskrig, som slagit sönder andra länder och åstadkommit så mycket lidande för folken.

Detta betyder inte detsamma som någon sinnelagets neutralitet. Vårt land är en demokrati och det är självklart att vi på det kraftigaste måste reagera mot de våldsregimer, som härskar i en del länder. Men vi kan inte inträda i några stormaktsallianser. Med det läge som vi har på gränslinjen mellan öst och väst gagnar vi bäst vår frihet och vår fred — och för övrigt också hela världens fred — genom en alliansfri utrikespolitik. Detta är enligt min uppfattning förutsättningen för att vi i Förenta Nationerna, Europarådet och andra internationella organ skall kunna göra en värdefull insats till främjande av freden och samförståndet i världen.

Den alliansfria utrikespolitiken var en självklar målsättning för det regeringsarbete, som socialdemokrater-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

na och vårt parti inledde hösten 1951. Våra partier hade samma uppfattning om det nödvändiga i en sådan politik. Från annat håll har ofta en hård kritik drivits mot denna utrikespolitik. Sålunda har Dagens Nyheter från folkpartiets sida varit förespråkare för vårt lands anslutning till Atlantpakten, och även här i riksdagen fanns det de, som talade för sådana utvecklingar från alliansfriheten, som enligt min uppfattning nog hade åtskilligt av äventyr i sig och samtidigt måste sägas ha inneburit allvarliga faromoment. Högerledaren herr Hjalmarson företog, som man minns, en liten extratur till Bornholm under utrikesdebatten här i riksdagen i mars 1952. Men såvitt jag kunnat förstå har sådana exkursioner slutat nu. Det tycks nu råda god enighet om vår utrikespolitiska linje, vilken man har anledning hälsa med tillfredsställelse. Härvid undantar jag naturligtvis kommunisterna. De ser knappast utrikespolitiken ur svenska demokratiska synpunkter. Vi har senast i dag fått höra herr Hagberg i Stockholm göra långa utläggningar om det som kommunisterna kallar för utrikespolitik — men det är väl mera husbondens röst i Moskva vi fått höra.

Utrikesministern har här konstaterat, att under det senaste året en avspänning kommit till stånd i den internationella spänningen och i det kalla krig som härskat i världen. Jag tror att man har anledning till en sådan bedömning. Den stora händelsen på det utrikespolitiska fältet under den senaste tiden har varit Berlinkonferensen mellan de fyra stormakterna, som väl kan vara ett uttryck för en vilja till avspänning. Ville man nyktert bedöma saken kunde man knappast vänta annat än att resultatet av denna konferens skulle bli magert, och det blev i själva verket knappast något resultat alls. Man måste konstatera, att den internationella lurpassningen fortsätter. Men trots detta kan man nog hoppas att Berlin-

konferensen snarare skall öppna vägen till fortsatt avspänning än till en skärpning av läget. Den skall följas av en ny konferens; konferenser är ju den möjlighet som finns för en utveckling i avspänningens tecken.

Det har i olika sammanhang och även här i dag talats om de nya signalerna från Sovjetunionen, oroshörnet i världen. Alldeles tyligt är, att den kommunistiska regimen i Sovjet ändrat taktik, och tydligt är också att denna förändring i stor utsträckning har ett visst samband med att Stalin fallit ifrån och efterträts av Malenkov. Vad den nya sovjetpolitiken i grund och botten innebär vet man dock inte mycket om. De vänskapliga gester, som den nya regimen visat, kan ha sin förklaring i att den nye maktbarnet behöver popularitet för att kunna befästa sin maktställning. De inre strider, som slutade med Berias fall, kan tala därför.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att de nya sovjetsignalerna inte bara gäller utrikespolitiken utan också den ryska samhällspolitiken. Bland annat söker man höja levnadsstandarden genom att effektivisera jordbruket. Man har sett uppgifter om att bönderna skulle få vissa privilegier liksom att andra grupper av folket skulle få större frihet. Sådant kan ha sin förklaring i inre svårigheter i Sovjet och skulle alltså kunna vara ett uttryck för regimen svaghet. Malenkovs regim förefaller att vara en liten aning mer liberal än Stalins. Man kan konstatera detta utan att därför våga dra några slutsatser därom.

Att vägen till avspänning är lång visade inte minst den misslyckade Berlinkonferensen. Av utrikesministerns redogörelse har framgått, att västmakterna gjorde en del eftergifter för att försöka få en överenskommelse till stånd. Man kan fråga sig om motparten verkligen önskar en avspänning. Man kan knappast tro det. Jag tycker det är ganska tydligt, att Sovjet inte vill gå med på att ge Tyskland verklig fri-

het och demokrati. Den sovjetryske utrikesministern gav ju uttryck åt sitt misstroende mot det parlamentariska systemet. Det synes också framgå, att Sovjet räknade med att dirigera valet i Östtyskland. Det ryska förslaget till vallag synes mig vara en direkt kopia av det system, som tillämpas i Sovjet och andra kommunistdiktaturer, och det skulle inte ha lämnat någon möjlighet för fria demokratiska val. Man måste beklaga, att Sovjet intog denna hållning. Som jag ser saken måste det vara en livsfråga för Tyskland att snarast möjligt få tillfälle att utvecklas i frihet. I längden kan det inte gå att hålla Tyskland borta från inflytande och knappast heller att hålla Tyskland delat i två hälfter.

Man kan nog våga konstatera, att stormakterna vid Berlinkonferensen alltför litet beaktade de tyska intressena och i för hög grad såg frågan ur sina egna intressen. Men samtidigt bör det understrykas, att västmaktsrepresentanterna gjorde aktingsvärda försök att få till stånd en överenskommelse. Det verkar till och med som om de i vissa avseenden var litet väl undfallande. Man kan tycka att det varit på sin plats att vid detta tillfälle också ta upp satellitstaternas problem till debatt. Det är ur demokratisk synpunkt nödvändigt att satellitstaterna återfår sitt oberoende och att folken själva får bestämma över sina angelägenheter.

I den österrikiska frågan gjordes, som utrikesministern klarlagt, till en början vissa framsteg. Men Sovjets utrikesminister satte sig till sist på tvären och ville inte gå med på att dra bort de ryska ockupationstrupperna från Österrike. Jag tycker verkligen det är beklagligt, att inte en överenskommelse kunde uppnås på denna punkt. Det är ju möjligt, att Sovjets omedgörlighet berodde på att det enligt fredsfördragen med Ungern och Rumänien måste utrymma också dessa båda länder, om ockupationstrupperna flyttas bort från

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Österrike. Mig synes det självklart att Sovjet bör utrymma alla tre länderna. Detta problem visar emellertid, att satellitstaternas framtid sammanhänger med de spörsmål, som Berlinkonferensen hade att diskutera.

Det egentliga resultatet av Berlinkonferensen blev ju att de fyra utrikesministrarna kom överens om att hålla en ny konferens i Genève i april, denna gång om Korea. Kanske finns det bättre förutsättningar för att man skall kunna nå fram till en lösning av denna fråga, sedan striderna i Korea nu upphört. Man vill hoppas det, men man måste samtidigt erkänna att tvivel inställer sig om resultatet.

Vad Europarådets arbete beträffar tycker jag det är särskild anledning att uppmärksamma förslaget om en kollektiv konvention för fredlig lösning av tvister. Från visst håll har gjorts gällande, att detta är ett radikalt förslag — men jag vill nog säga, att skall man kunna vinna några framsteg på hithörande område, så måste man vara radikal. Jag vill alltså ge uttryck åt förhoppningen, att man här skall kunna uppnå ett positivt resultat. Däremot kan vi nog inte vara så glada åt strävandena att omgestalta Europarådet till en federation med överinternationella inslag. En sådan utveckling överensstämmer inte med våra intressen. Man kan, såsom skett från regeringens sida, hänvisa till de nordiska staternas intima samarbete som ett föredöme för Europarådet. Vi har i våra nordiska länder inte någon överensstämmande försvarspolitisk orientering, men detta har inte hindrat att det nordiska samarbetet byggts ut på andra fält. Genom det nordiska rådet har vi fått till stånd ett betydelsefullt samarbete mellan våra länder. Finland deltar tyvärr ännu inte i rådets arbete men är dock i stor utsträckning med i det skandinaviska samarbetet. Det är att beklaga, att Finland inte har kunnat knytas närmare

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

till sina nordiska grannländer genom att gå med i det nordiska rådet.

Jag vet inte om jag som lekman har möjlighet att bedöma situationen, men annars skulle jag med viss optimism vilja säga, att läget för Finland har ljusnat. Vi har i alla fall ett betydelsefullt samarbete mellan de nordiska länderna i både ekonomiska och andra frågor. Det nordiska samarbetet borde alltså enligt min uppfattning kunna tjäna som föredöme för Europarådets verksamhet. Jag menar, att den europeiska försvarsorganisationen inte får hindra det samarbete, som på övriga områden bör komma till stånd.

En viss avspänning har kunnat konstateras i världsläget, men alltjämt råder det kalla kriget. Världen är uppdelad i två halvor, en östlig och en västlig. Det är i själva verket två väsensskilda världar med olika samhällssystem och olika ideologier. De nya signalerna från Sovjet betyder med all säkerhet inte, att kommunism uppgett sina planer på att erövra världen. Men kanske har de styrande i Sovjet kommit fram till en annan uppfattning av den värld, som de kallar den kapitalistiska. Ledande sovjetryska statsmän har numera förklarat sig tro, att kommunismens system och västerlandets system kan existera vid sidan av varandra. Får detta tolkas som en sinnesändring är mycket vunnet därmed.

Såvitt jag förstår är förhållandena i världen sådana, att öst och väst måste leva vid sidan av varandra. Vi kan beklaga, att stora delar av mänskligheten får uthärda den diktatur, som en kommunistisk regim innebär. Men den enda möjligheten till frihet för dessa folk är att demokratierna ökar sin upplysningsverksamhet. Folken vill ha frihet, och det är att hoppas att de skall kunna skaffa sig sådana kunskaper, och de vinner sin frihet. Allt som demokratierna kan göra för att hjälpa de förtryckta folken i deras kamp för friheten måste göras. Vi kan måhända inte göra

så mycket mer än att hålla konferenser, men detta kan dock vara en början till samförstånd mellan länderna och frihet för alla folk.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Eftersom andra kammaren beretts tillfälle till en utrikespolitisk debatt i samband med behandlingen av tredje huvudtiteln, ber jag att få säga några få ord.

Av den redogörelse som hans excellens utrikesministern lämnat för en del viktigare utrikespolitiska frågor framgår, att en viss avspänning i det internationella läget ägt rum under det senaste året. Förhållandet konstaterades för övrigt redan i årets frontal. Uttrycken för denna avspänning eller — om man så vill — tendens till avspänning markeras kanske främst genom utvecklingen av koreafrågan och genom den nyligen avslutade berlinkonferensen. Frågan är nu hur fortsättningen kommer att gestalta sig. Alla önskar vi, att de fredssträvande krafterna ute i världen skall förstärkas och avspänningen därigenom få en än starkare markering. Jag tar i det sammanhanget fasta på utrikesministerns ord att avspänningen bl. a. innebär, att tanken på en expansion från den kommunistiska världens sida genom krig eller liknande våldsmetoder skjutits i bakgrunden.

Tillfredsställelsen över den inträdda förbättringen i det allmänna läget skulle dock ha varit betydligt större, om berlinkonferensen kunnat uppvisa bättre resultat än de som uppnåddes. Utan att gå in på de invecklade problem, som där behandlades, vågar jag väl ändå påstå, att Sovjetunionen visat ganska litet av en vilja att gå den andra sidan till mötes. Särskilt hade man ju hoppats, att den österrikiska frågan nu äntligen skulle ha kunnat lösas. Öster-

rike själv liksom västmakterna gjorde avsevärda medgivanden men möttes inte av något tillmötesgående från den ryska sidan. Denna — om uttrycket tillåtes — snåla inställning är inte bara en hårdhet mot Österrike, utan den skadar också Sovjetunionen själv genom att ge intrycket att den ryska s. k. fredsoffensiven redan kommit av sig. Efter som den nya sovjetryska regimen tydligen önskar framstå som angelägen om ett bättre politiskt klimat i världen, borde den också ha ett visst intresse av att kunna visa på verkliga förhandlingsresultat i några viktigare frågor. Tyvärr kom berlinkonferensen inte att uppvisa några sådana, och reaktionen lär väl inte komma att låta vänta på sig.

För Sveriges del har den utrikespolitiska fronten präglats av stilltje såväl under 1953 som hittills under innevarande år. Man kan därför ifrågasätta om riksdagens ledamöter i allmänhet känner något behov av en debatt om utrikespolitiken i nuläget. Beträffande Sveriges utrikespolitiska kurs är att säga, att den ligger fast och att den också under årens lopp alltmör godtagits och erkänts såsom en följdriktig fortsättning av en nu 140-årig neutralitetspolitik. Genom de väldiga summor, som vi offerar på vårt försvar, visa vi också, att vi är medvetna om att även det fredligaste folk måste, sådan världen nu ter sig, skaffa sig respekt genom ett effektivt försvarsväsen. Givet är dock att våra försvarskostnader — och här anknyter jag till mitt yttrande i årets remissdebatt — alltid måste avpassas med hänsyn till våra ekonomiska resurser och angelägna krav i övrigt på budgeten.

På ett och annat håll har man velat anse, att en strikt neutralitet med nödvändighet måste sakna positiva inslag och bidrag. Så behöver dock inte vara fallet, och för Sveriges del har det inte heller varit så. Vårt medlemskap i För- enta Nationerna, i Europarådet och nu senast i Nordiska rådet är ju konkreta

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

uttryck för vår strävan till ett aktivt deltagande i det mellanfolkliga samarbetet. Ett ytterligare exempel härpå utgör Sveriges deltagande i repatrierings- och övervakningskommissionen i Korea. På samtliga dessa områden har Sverige möjligheten till positiva insatser samtidigt som det utan varje tanke på kompromiss vidhåller det utrikespolitiska kravet om alliansfrihet och neutralitet.

Ett genomgående drag i dagens utrikespolitiska debatt har väl, så långt debatten hittills förts, varit enigheten omkring vår neutralitetspolitik. Jag får kanske undantaga herr Hagberg i Stockholm, men han använder sig ju inte heller av den svenska våglängden för sina uttalanden och deklarationer. Men — bortsett från herr Hagberg — har enigheten om den utrikespolitiska kursen varit allmän. Intrycket härav lär väl också komma att kvarligga som debattens facit. På så sätt har även dagens debatt kommit att fylla en icke oväsentlig uppgift.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! I ett utrikespolitiskt läge, där i denna församling de aktuella meningsskiljaktigheterna inskränker sig till delfrågor och nyanser, kan man känna ett visst behov att tänka efter, om vårt lands reella internationella insats verkligen står i överensstämmelse med de principiella deklarationer om en världsomspännande solidaritet, som vårt lands officiella talesmän ofta gör. Låt mig påminna om att Sveriges statsminister den 1 maj 1952 — alltså på en internationell högtidsdag — yttrade: »Vi har ett direkt intresse av att stödja alla krafter som strävar efter att avlägsna konflikthanledningar, som kan leda till krig. Det är därför vi helhjärtat deltar i FN, och det är därför vi anser stödet till de underutvecklade länderna som en livsviktig fråga.»

När jag i fortsättningen anknyter till slutorden i detta yttrande — att stödet

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

till de underutvecklade länderna är en för oss livsviktig fråga — sker det med herr talmannens tillstånd även med utgångspunkt i en motion som berörs i statsutskottets utlåtande nr 3, punkt 9, och som jag tillsammans med herrar Dahlén och Wedén har avgivit till förman för en ökning av bidraget till internationell hjälpverksamhet från 6 till 6,5 miljoner kronor, varvid den i motionen begärda halva miljonen skulle höja det svenska bidraget till FN:s tekniska bistånd till underutvecklade länder från 2,5 till 3 miljoner kronor.

Statsutskottet har tydligen haft vissa sympatier för en justering uppåt av den ifrågavarande summan. Jag citerar: »Det är enligt utskottets mening angeläget, att Sverige härvidlag lämnar största möjliga hjälp och bistånd. — — — Utskottet — — — finner hjälpverksamheten till underutvecklade länder vara av mycket stor betydelse.» Nu skall man givetvis inte tvista om huruvida »en livsviktig fråga» är värd 2,5 eller 3 miljoner kronor eller om »största möjliga hjälp och bistånd» är lika med 6 eller 6,5 miljoner kronor.

Med något större utsikt att komma till ett praktiskt resultat kan man möjligen diskutera huruvida de medel, som hittills har anslagits för detta ändamål och av vilka betydande reservationer har skett, verkligen har utnyttjats på bästa sätt. Skulle så inte vara fallet bör enligt min mening en extra ansträngning göras. Huvudsaken för mig och mina medmotionärer är nämligen att Sverige verkligen bemödar sig om att göra den tekniska hjälpen till de underutvecklade länderna effektiv. I det samlade internationella hjälparbetet ter sig för mig vårt bidrag till FN:s tekniska bistånd till de underutvecklade länderna som en viktigare angelägenhet än t. ex. de spontana och humanitärt utomordentligt välmotiverade aktioner av Hollandshjälpens typ, som givetvis genom sin dramatiska karaktär lättare fångar den stora allmänhetens

intresse men som på längre sikt inte kan ha samma betydelse.

Det är sant att Sverige på olika sätt visar intresse för det mera långsiktiga FN-arbetet i de underutvecklade länderna. Full enighet råder principiellt i de demokratiska partierna om dess värde. Åtskilliga prominenta svenskar deltar i arbetet i långt avlägsna länder. En mera självständig svensk insats planeras. Yrkeskolorna i Etiopien och Pakistan är de två projekt som ligger närmast i tiden. Även med den anslagshöjning utrikesministern äskat från 2 till 2,5 miljoner kronor är kostnadsramen hårt begränsad. Det kan kanske invändas att statsutskottet egentligen är mera generöst än motionärerna när man vill låta utrikesministern använda från år 1945 reserverade medel på över 5 miljoner kronor — ursprungligen avsedda för återuppbyggnadsarbeten i de krigshärjade länderna — till det tekniska biståndet åt de underutvecklade staterna. Nu är emellertid utskottets skrivning så pass vag, att jag skulle vara mycket tacksam om excellensen Undén här ville göra någon precisering av hur mycket av de förefintliga reservationsmedlen som kan komma FN:s ekonomiska biståndsverksamhet — den s. k. ETAP-organisationen — till godo. FN-verksamheten är ju den mest omfattande och bedrivs med långt större resurser än vad separata svenska aktioner rimligen kan ges. Ett större bidrag från staten till denna verksamhet skulle också utåt markera den vikt utrikesdepartementet fäster vid verksamheten i de internationella organens regi och skulle förmodligen underlätta och vidga förståelsen hos de företag och institutioner, vilkas medverkan man är beroende av vid alla svenska insatser i detta arbete.

En energisk insats i FN-arbetet borde också rimligen vara förenlig med en effektivisering av den rent svenska insatsen. Den centralkommitté för svenskt tekniskt bistånd, som arbetar sedan

september 1952, tycks ha betydande initialsvårigheter att övervinna och skall enligt bestämda uppgifter känna sin handlingsfrihet beskuren. Att trots framförandet av en rad konkreta planer och trots existensen av en betydande form av levande, verksam idealitet inom ungdomsrörelser och andra organisationer bakom centralkommittén denna ännu inte har disponerat något av sitt anslag för innevarande budgetår tyder på oförutsedda svårigheter. En rad kommittéer arbetar sida vid sida med centralkommittén utan klar gränsdragning. Folkpartiets ungdomsförbund tillät sig i somras att vädja till regeringen att detta »kommittéväsen inte onödigtvis skulle fördröja en svensk insats». Ännu i dag föreligger såvitt jag vet inga detaljbeslut för kommitténs praktiska verksamhet. Långt mindre har arbetet i de underutvecklade länderna börjat.

Låt mig för jämförelsens skull lämna några uppgifter om den motsvarande verksamheten från Norges sida, sådan den redan tagit praktisk form i Indien. I början av 1951 bildades den förberedande kommittén. I april 1952 kom frågan principiellt inför stortinget, och i maj samma år kom proposition om ett anslag på 10 miljoner norska kronor. Den 17 oktober, fortfarande 1952, undertecknades avtalet om verksamheten beträffande Travancore-Cochin, för vilken anslagits ytterligare 10 miljoner kronor och även en insamling företagits. Om den praktiska utformningen av det norska företaget skriver Landsorganisationens ekonomiska expert dr Odhner häromdagen följande i en artikel i Stockholms-Tidningen: »Man tyckte i Norge att det bidrag, som man hade möjlighet att lämna genom de internationella hjälporganisationerna, spriddes på alltför många länder och på alltför många olika projekt för att göra någon verklig nytta eller ge ett konkret resultat, som kunde tillfredsställa de enskilda bidragsgivarna. Man

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

beslöt därför att koncentrera sin insats till ett mindre, begränsat område, där det skulle vara möjligt att överblicka utvecklingen och med de resurser som stod till buds verkligen åstadkomma ett positivt resultat inom överskådlig framtid. Detta område kunde sedan tjäna som exempel för utvecklingen inom andra. Valet föll på fiskarbefolkningen på kuststräckan Travancore-Cochin i sydvästra Indien. Uppgiften är dels att införa bättre och effektivare fiskemetoder och särskilt ett rationellare tillvaratagande av fångsten, dels att förbättra de sociala förhållandena genom förbättrad undervisning, hälsovård m. m.» Dr Odhner slutar med följande ord: »Enligt min mening är det efter dylika linjer, som hjälparbetet måste fortsättas, om någonting skall kunna åstadkommas.»

Till de citat från uttalanden av herrar Erlander och Odhner som jag här anfört vill jag lägga ett tredje, formulerat av en av de svenskar som tagit aktiv del i FN-arbetet såsom officiell delegat för vårt land. Generaldirektören Richard Sterner säger i en artikel, som han kallat »Vi har varit för snåla mot FN», följande: »Det är ingen skam att på detta sätt erkänna, att våra egna intressen förmäler sig med de rent humanitära behoven. Det är tvärtom angeläget säga rent ut att kravet på ökade insatser i arbetet för utvecklingen i eftersatta länder och kravet att stärka FN:s auktoritet ingalunda bottnar i någon blåögd och dimmig idealism. Det är ett krav av rent realpolitisk innebörd. Vi vill fortsätta att leva som ett fritt och oberoende folk med bevarade sysselsättningsmöjligheter. Detta, att kunna överleva — det är dock grunden för alla våra önskemål i övrigt.»

Jag skall inte här gå in på de stora och rätt invecklade problem när det gäller vår försörjning och sysselsättning, som sammanhänger med skapandet av förbättrade avsättnings- och han-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

delsmöjligheter i just de underutvecklade länderna, men jag skulle vilja vädja till dem, som av omtanke om kort-siktiga svenska intressen ställer sig skeptiska till ökade svenska ansträngningar inom ramen för FN:s tekniska biståndsverksamhet, att hålla generaldirektör Sterners ord i minnet. Det råder tydligen ingen meningsskiljaktighet mellan statsutskottet och motionärerna i fråga om den sakliga delen av det förslag som framlagts, men jag har en känsla av att om herrar Erlanders, Odhners och Sterners här citerade yttranden varit fullt levande vid de underhandsresonemang, som tydligen förts mellan utrikesdepartementet och utskottet, skulle vi redan i dag ha haft en utfästelse om en preciserad ökning av den svenska insatsen inom ETAP-organisationen.

Den höjning av anslaget, som motionärerna föreslagit, gör det inte möjligt att lösa några världsproblem. Jag har emellertid med detta anförande velat understryka att små stater som Sverige har ett utomordentligt ansvar när det gäller att driva fram en mera aktiv, fredsbyggande FN-politik. En proportionellt stor insats från de små staternas sida inom FN:s verksamhet har fog för sig. FN:s renommé i politiskt betydelsefulla delar av världen, såsom Asien och Afrika, är beroende av arbetets effektivitet och av att FN inte i allmänhetens ögon framstår som ett stormaktsinstrument.

Om vi skall lyckas vända utvecklingen från hunger, nöd och stillastående i de delar av världen, som ökar sin befolkning med 30 miljoner om året — det vill säga lika mycket som Sveriges, Norges, Danmarks, Hollands och Belgiens folkmängd tillsammans — då måste vi helt enkelt ge FN ökade resurser. Jag har svårt att tro att vi verkligen med statsutskottets ord skulle ha lämnat största möjliga hjälp och bistånd. Jämför man svenska statens insats med exempelvis den frivilliga hjälp

som svenska missionsorganisationer lämnar, visar det sig att bara Svenska missionsförbundet genom sina medlemmars offervillighet gör en med statens jämförbar kapitalinsats. Om hjälpverksamheten kan, från att ha uppfattats som enbart en regeringens angelägenhet, förvandlas till att bli något som omfattas med den grad av levande intresse inom alla medborgarskikt som fallet är i Norge, då vore åtskilligt vunnit. Jag tror att detta förutsätter friare utrymme för dem som från folkrörelsernas sida företräder denna breda idealitet. Utrikesministern, som själv genom statsutskottets välvilliga skrivning nått en så pass stor frihet att efter eget bedömande använda tillgängliga medel, borde väl vara den förste att inse att de som direkt arbetar med den svenska verksamheten har samma behov av handlingsfrihet.

Jag kommer inte, herr talman, att på ifrågavarande punkt ställa något formellt yrkande. Det yrkande som jag skulle vilja ställa, om det över huvud taget vore möjligt, skulle syfta till ett fullt utnyttjande av svenska människors goda vilja i arbetet för fred på jorden.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill i likhet med herr Hjalmarson understryka vikten av att det här i riksdagen föres en ingående utrikespolitisk debatt. Man hör visserligen ofta det talet att då enigheten mellan partierna är så stor, finns det inte någon större anledning för folkrepresentationen att diskutera dessa frågor. Jag tror att det är en mycket olycklig åsikt. Först och främst står ju världen aldrig stilla. De förpliktelser, som vi har enligt Förenta Nationernas stadga, kan ställa oss inför ständigt nya problem. Det nordiska samarbetet, som nu tydligen utvecklats på ett glädjande sätt, möter ju oupphörligt kritik, icke minst från ryskt håll. När statsministern försäkrar, att vår politik har vunnit ökad respekt ute i världen, är det

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

väl delvis sant, men att döma av den ryska pressens tongångar då det gäller Sverige är det knappast riktigt. Det är ganska underligt att tänka sig, att från denna talarstol återger ofta kommunistiska talare nästan ordagrant kritiken i ryska tidskrifter mot vad Sverige gör. Det har gått ganska långt i fråga om viljan att inskränka på den egna statens handlingsfrihet när på detta sätt varje form av nordiskt samarbete blir föremål för misstänkliggöranden. Det är tydligt att det kommunistiska talet när det gäller Sveriges politik inte ligger, såsom herr Skoglund i Umeå alldeles riktigt sade, på svenska våglängder.

Men det är kanske skäl i att här i riksdagen föra en utrikespolitisk debatt också ur den synpunkten, att även framskjutna politiker ibland framför en ganska oklar kritik. När bondeförbundets gruppleddare nyss här i kammaren var inne på den tyska frågan, kom han med det i och för sig riktiga uttalandet att Tyskland självt bör få avgöra sitt öde, men i nästa andetag kritiserade han västmakterna för att de enligt hans mening alltför litet beaktat Tysklands egna intressen och för att den politik som förts i tysklandsfrågan kanske inte varit den riktiga. Man undrar då vad bondeförbundets gruppleddare har för recept att komma med när det gäller västdemokratiernas svårigheter inom detta fält av utrikespolitiken. Han framförde en allmänt hållen kritik i en av Europas stora livsfrågor, där jag gärna vill efterlysa konkreta synpunkter från hans sida. Är han i vissa avseenden missbelåten med den engelska eller franska ståndpunkten när det gäller tysklandsproblemets lösning vore det skäl för honom som inflytelserik medlem av ett regeringsparti att konkretisera sina anmärkningar. Det är möjligt att han har uppslag i frågan vilket det kunde vara av intresse att höra.

Det nordiska samarbetet har funnit nya uttrycksformer, inte minst i de

ekonomiska planerna. Det finns en utredning av f. statsrådet Kock, som vi väl snart får anledning att diskutera här. Det hade nog funnits skäl för att vi också hade fått en redogörelse för de nordiska samarbetssträvandena beträffande t. ex. de kulturella frågorna, och ecklesiastikministern hade väl haft anledning att meddela Sveriges riksdag något om vad man dryftat.

Olustigt är, som jag nyss nämnde, att den ryska pressen riktar illvillig och felaktig kritik mot detta nordiska arbete. Det hade varit glädjande, om herr Hagberg i Stockholm en enda gång åtminstone hade velat intyga hur felaktig kritiken är. Detta samarbete syftar ju endast till fredliga förbindelser som vi alla borde främja.

Var gång man efterlyser Raoul Wallenbergs öde har utrikesdepartementet framhållit att det inte tjänar mycket till med sådana efterlysningar från en talarstol. Jag har dock svårt att förstå att det skulle öka utrikesdepartementets svårigheter om man klaggjorde, att åren går men vi fortfarande ingenting får reda på. Det är möjligt att det inte finns några andra fakta man kan framlägga. Otåligheten förstärkes av att en annan svensk nu sitter i östtyskt fängelse, nämligen direktör Kinberg. Hur man än må bedöma hans kanske naiva försök att göra sig till talesman för fredssträvanden, är det dock en svensk medborgare som där hålles fängslad, kanske under mycket besvärliga förhållanden. Man vill gärna fråga hans excellens utrikesministern: Har utrikesdepartementet inte några förhoppningar om att vi snart skall få hem direktör Kinberg? Det är väl orimligt att en svensk medborgare, som med uppenbart fredligt syfte under starka affekter handlat överilat, skall behandlas på detta vis.

Jag skulle till slut, herr talman, endast vilja peka på ett par problem, som är i hög grad väsentliga men som det är mycket svårt att yttra sig om.

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Det ena är konvertibilitetsproblemet. När f. statsrådet Hammarskjöld förra året i riksdagen diskuterade denna fråga, framhöll han att Europas dollar-situation är ganska prekär. Sedan dess har ju situationen något förbättrats, men Europa har det alltfjämt ganska svagt ställt gentemot dollarområdet. Det vore glädjande om tendenser till en liberalisering i fråga om valutorna skulle skapa ökade förutsättningar för att vi en dag fick full konvertibilitet.

I samband med detta problem anmäler sig också frågan om GATT-avtalet. Man har väl ett bestämt intryck av att detta avtal genom tullpolitik och protektionistiska strömningar av olika slag delvis håller på att undergrävas. Tyvärr ser vi mycket litet till av de liberaliseringsprinciper, som inte minst Sveriges riksdag vill slå vakt om i övertygelse om att en sådan handelspolitisk liberalisering utgör ett incitament till fredligt mellanfolkligt samarbete. Detta är en beklaglig utveckling, men svenska riksdagen kan inte undgå att se den. Det skulle vara glädjande om man på regeringshåll kunde peka på några tecken, som gav anledning till större optimism när det gäller en sådan liberalisering, som ju dock är nödvändig om hela mänskligheten skall få den produktionsutveckling, som är en förutsättning för att man skall kunna hjälpa de underutvecklade länderna. Herr Helén framhöll alldeles riktigt, att stödet åt dem inte bara borde vara en hjärteangelägenhet för varje medborgare utan också är ett utslag av den politiska klokhets, som säger oss att vårt eget öde är intimt förbundet med hela världens öde. Om man emellertid helt skall kunna hjälpa de hundratals miljoner människor som lever under otrygga ekonomiska förhållanden, så behövs det i alla de länder där man nu sätter spär-rar för den internationella handeln en känsla för samarbete, ett stöd åt de liberaliseringssträvanden, som skapar resurserna för hjälp åt de underutvecklade länderna.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Debatten lider tydligen mot sitt slut, och här har sagts åtskil-ligt av intresse. Det har verkligen varit en utrikesdebatt. Det var ju kanske inte så spännande ting i utrikesministerns exposé. Han inskränkte sig — och jag kan väl förstå det — mest till att göra en överblick av vad som passerat. Han gjorde inga prognoser och profeterade inte någonting om framtiden. Med tanke på den erfarenhet utrikesministern besitter och med tanke på den allmän-na syn han har på det världspolitiska skeendet förmodar jag att det skulle ha blivit en ganska mörk bild om han hade gjort några prognoser.

Tyvärr har det ju visat sig att det inte är säkert att människor blir klokare därför att de blir äldre. Nu syftar jag inte särskilt på utrikesministern här, utan jag inbegriper alla och även mig själv i detta mera allmänna betraktelsesätt. Eftersom staterna styrs av människor så vidläds även de av samma fel, och det vill synas som om inte förhållandena blivit just bättre alltefter-som kulturen och civilisationen brett ut sig. I varje fall har allt blivit mer och mer komplicerat. Människorna har en märklig benägenhet att vilja göra enkla ting invecklade. Det är nästan som om det vore en trend över huvud taget i allt mänskligt handlande att man inte skall kunna se sakerna så som de är, utan att man skall komplicera och krångla till det hela. Tänker man på förhållandena före år 1913 och gör en jämförelse med dagens situation så får man en klar bild av detta.

Jag saknar i dag herr Edbergs röst i debatten. Om han hade varit frisk hade han säkert låtit höra sig. Det är beklag-ligt att hans hälsa inte är så stark som vi alla skulle önska att den vore. Han har ofta haft många fantasirika och för-domsfria uppslag, som han har fört fram. Helt nyligen framfördes av ho-nom ett sådant uppslag, som gick ut på att man borde göra det experimen-tet, att de nordiska länderna skulle för-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

ena sig när det gäller den konsulära representationen — åtminstone på vissa håll. Jag tycker att detta är ett friskt och praktiskt uppslag, och jag är säker på att utrikesministern observerat herr Edbergs tanke. Jag hoppas att utrikesministern åtminstone välvilligt överväger denna sak i sitt hjärta och vill undersöka huruvida ett sådant arrangemang skulle kunna komma till utförande på några av de platser, där det visat sig svårt för oss att ensamma hålla konsulater.

På det nordiska området finns det mycket att göra. Utrikesministern poängterade att åtskilligt redan är gjort, och detta är riktigt. Säkerligen skulle vi kunna få ändå mycket fler anordningar av gemensam karaktär om många av de barriärer, som nu hindrar det gemensamma uppträdandet, demolerades. Jag såg för en stund sedan på läktaren vår nye norske ambassadör här i Stockholm. Säkerligen gläder det oss alla att han på ett så tidigt stadium hedrar riksdagen med ett besök. Han får mycket att göra och får säkert en stor uppgift när det gäller att bygga vidare på det som hans populära företrädare redan har åstadkommit här.

Det har från vår sida talats en del om kontakten utåt. Jag har också ofta från denna plats pläderat för detta såsom någonting mycket betydelsefullt. Regeringen har också handlat i överensstämmelse därmed. Vi har ju vår representation i FN, i Europarådet, i UNESCO och i det Nordiska rådet. Dessutom kommer den interparlamentariska unionen såsom ett forum, där svenska parlamentariker kan få kontakt med kolleger ute i världen. Om man nu skall satsa på en demokratisk utveckling här på jorden så är det av den största vikt att just parlamentarikerna får möjlighet att vidga sin syn på det utrikespolitiska området. Man måste, som det framhållits från flera håll, börja tänka mondialt eller globalt mer än förut, och eftersom det är i parla-

menten som avgörandena i demokratiska sammanhang träffas, så är det parlamentarikerna som så mycket som möjligt måste göras ägnade för sina svåra uppdrag. Dessa uppdrag blir allt mer komplicerade allteftersom problemen vidgar sig till allt vidare räjonger. Här skickas nog svenska representanter till olika utländska organisationer och kongresser, men parlamentarikerna lyser där ofta med sin frånvaro.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga ett litet ord om den s. k. världsfederalismen. Jag medger att ordet till sin bokstavliga betydelse kanske ger en bild, som är rätt skrämmande för dem som fruktar att organisatoriskt binda sig tillsammans med andra, men i praktiken innebär rörelsen väl ej några faromoment så som den hittills tagit sig uttryck — detta gäller framför allt världsfederalismens parlamentariska del, till vilken ganska många parlamentariker från olika länder är anslutna. Jag påminner om att inte mindre än 100 svenska riksdagsledamöter har förklarat sig intresserade av denna organisation. Här är ett område som vi bör medverka försiktigt och klokt på. Orsaken till att jag tar upp detta är emellertid — utrikesministern känner ju också till detta — att våra svenska parlamentariker ofta har svårt att uppbringa medel för att resa till de kongresser, som emellanåt hålles. Jag vill nämna detta nu, för den händelse att det skulle kunna så ett frö i utrikesministerns hjärta och möjligen föranleda honom att i ett läge, då statsfinanserna tillåter det, föreslå en något utvidgad tilldelning av medel för att bättre möjliggöra för våra parlamentariker att träffa kolleger utomlands.

Ett hinder för en verkligt givande kontakt utåt är emellertid de bristande språkkunskaperna i vårt parlament. Det är i dag en fullt naturlig sak, och ingen kan anklagas, om han inte fyller alla anspråk på detta område, men jag skulle vilja poängtera vilken betydelse

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

för framtiden det har, att skolan genom vidgad språkundervisning på ett tidigt stadium bereder svenska medborgare möjlighet till verklig och givande kontakt med andra länders befolkning. Vi är handikappade, jämfört med många andra nationer, genom att vårt land är litet och genom att vårt språk talas endast av ett begränsat antal människor. Om skolan metodiskt inriktar sig på att ge våra barn och därmed även kommande generationer av fullvuxna medborgare denna tillgång, kan emellertid detta handikapp så småningom något reduceras.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Då jag varit upptagen i första kammaren har jag delvis varit förhindrad att närvara vid debatten här i kammaren. Jag har emellertid blivit informerad om en del av de frågor som ställts och de uttalanden som gjorts och skall be att få ta upp dem till behandling. Jag ber på förhand om ursäkt om jag förbigår något spörsmål, som kan ha uppkommit.

Vad först beträffar herr Braconiers fråga angående direktör Kinberg vill jag säga, att de upplysningar vi har fått tyder på att han skulle undgå åtal och överlämnas till Sverige under den allra närmaste tiden. Jag hoppas att dessa informationer är riktiga. Direktör Kinberg besjälades kanske, som herr Braconier uttryckte det, av ett starkt intresse för fredsfrågan, men det var nog mera ideologiskt, för i sin framfart var han då inte särskilt pacifistisk.

Herr Ohlin tycks ha gjort en del reflexioner angående en artikel av mig i tidskriften Tiden om den tyska frågan. Denna artikel var ett försök att analysera ett politiskt läge och att på den vägen komma fram till en uppfattning om vilka utsikter det möjligen kan finnas att nå en lösning av denna fråga. Som herr Ohlin torde ha funnit av ar-

tikeln, ansåg jag personligen inte att det förelåg stora möjligheter till en lösning inom en nära framtid utan var tvärtom mycket skeptisk i detta avseende. Jag nämnde, att den tyska frågan är låst med två lås och att det behövs två nycklar för att låsa upp dessa, den ena fria val efter medgivande från rysk sida och den andra alliansfrihet efter medgivande från västmakternas sida. Det var alltså ett analytiskt fastställande av vad jag trodde vara det politiska läget. Nu har det emellertid vid Berlinkonferensen visat sig, att det ingalunda tillhandahålles några två nycklar; det tillhandahålles över huvud taget inga nycklar, och då har jag icke någon förhoppning om att denna fråga skall kunna lösas inom en nära framtid.

Herr Ohlin var också intresserad av vad jag personligen har för uppfattning om fria val. Det trodde jag inte att jag skulle behöva säga. Jag anser, att det är en nödvändig livsbetingelse för ett framtida Tyskland att ha en äkta demokrati. När jag skriver en sådan analytisk artikel, försöker jag undvika att blanda in värderingar i det objektiva fastställandet av vad jag tror vara de faktorer som bestämmer läget. Jag har därför icke funnit anledning att här säga något om vad jag tycker är bra eller illa eller att jag skulle göra så eller så, om jag skulle ha något inflytande på lösningen av denna fråga. Jag har alldeles avstått från den sortens reflexioner i den ifrågavarande artikeln.

Sedan anmärkte herr Ohlin på ett uttalande i samma artikel om respektive parter angelägenhet om att få återförening till stånd. Det är klart att västsidan är mer angelägen än den ryska sidan om Tysklands återförening. Jag använde ett något sarkastiskt uttryck. I den ingress, som fanns till artikeln, sökte jag ge uttryck åt att det kanske inte var så starkt intresse som man skulle önska. Personligen anser jag nämligen att det är en mycket stor

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

olycka om Tysklands återförening blir uppskjuten till en fullständigt oviss framtid. Men det har ju inte någon betydelse i detta avseende. Jag har alltså den personliga uppfattningen, om det roar herr Ohlin att höra, att man även på västsidan underskattar faran av att det dröjer med den tyska återföreningen.

Det har efter Berlinkonferensen spekulerats mycket i utländsk press om orsakerna till att man inte från rysk sida har pressat på mera och liksom gjort ett försök att erbjuda verkligt fria val i tanke att därigenom kunna från andra sidan få något medgivande beträffande alliansfrihet. Jag skall inte gå in på de olika spekulationer som har varit, men utgången tyder på att man på rysk sida kanske inte är så särskilt ängslig för den europeiska försvarsgemenskapen och att man i varje fall har stannat vid att man känner sig ha en starkare ställning genom att behålla sin pant än genom att göra några som helst kompromisser för närvarande.

Herr Ohlin frågade också om svenska regeringens ståndpunkt till den extra sessionen i februari, som var föreslagen av församlingens president. Först och främst vill jag säga, att när man slutade förhandlingarna före jul var det en allmän mening att det sannolikt skulle bli nödvändigt att sammankalla församlingen ganska snart på det nya året, om inte dessa förberedande förhandlingar om en Koreakonferens nådde resultat. Det är nämligen församlingen som är huvudman vid dessa förhandlingar, och när det nu var Amerika som å församlingens vägnar förde dessa samtal med kinesiska och nordkoreanska vederbörande och det inte blev något resultat, måste frågan förr eller senare gå tillbaka till församlingen. Det visade sig också ännu i januari vara en ganska vanlig uppfattning, att en extra session borde komma till stånd i februari. Men av en eller annan an-

ledning svängde uppfattningen om bland annat hos de västeuropeiska regeringarna, och man sade att man kunde skjuta på den saken till senare.

Ur svensk synpunkt tycktes denna fråga om en politisk konferens alltså vara i samma dödläge, och inga uppgifter tydde på att man vid Berlinmötet skulle ta upp och lösa den. Tvärtom gick de informationer, som stod till buds, närmast ut på att man inte skulle röra vid den frågan i Berlin. Det var ur svensk synpunkt en ganska angelägen sak att man äntligen kom till något resultat när det gällde sammankallandet av en politisk Koreakonferens, och vi röstade alltså för ett sammanträde i februari. Jag vill understryka att en del av de stater som motsatte sig detta, exempelvis England, i alla fall lät veta att de ansåg att det var mycket möjligt att en session skulle visa sig nödvändig något senare.

Herr Hjalmarson tycks ha sagt någonting om att det inte var någon vidare avspänning i det internationella läget, och han anförde en del tecken på att så inte var fallet. Det är klart att det kan vara olika meningar om i vad mån det är en avspänning eller hur pass stark denna avspänning är, men så mycket är i alla fall klart, att man överallt i världen för närvarande inte räknar med krigsfaran såsom lika akut som för ännu något år sedan. För några år sedan satte man ju på många håll upp som en säker prognos, att kriget var oundvikligt inom en nära framtid. Nu räknar alltså hela världen med att det inte är samma krigsfara som förut, och det tyder ju på att det är en avspänning. Denna avspänning må sedan vara beroende, som herr Hjalmarson kanske helst är benägen att anse, uteslutande på de ökade rustningarna från västmakternas sida eller också delvis på en ny, mjukare politik från östsidan. Jag har ingen anledning att gå närmare in på de spekulationer man kan göra i det avseendet. Jag vill bara framhålla

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

själva det faktum att länderna runt om, Amerika, England och Frankrike, i dag inte räknar med krigsfaran som lika akut som tidigare.

Både herr Ohlin och sedan mera utförligt herr Helén har ställt en del frågor angående hjälpen till underutvecklade länder och undrat hur det ligger till med utredningarna om svenska insatser där. Jag ber då först att få framhålla, att vi har tänkt oss att denna hjälp till underutvecklade länder skall ges genom två olika kanaler så att säga. Den ena är att vi ger ett visst kontant bidrag till Förenta Nationernas verksamhet för de underutvecklade länderna, som de sedan får använda. Vi ger det in natura på det sättet, att de får använda det anslag som vi lämnar genom att engagera svensk personal eller köpa svenska varor o. s. v. Detta anslag, som vi höjde förra året från två miljoner till två och en halv miljoner per år, är alltså ett frivilligt anslag till Förenta Nationernas verksamhet. Dessutom har vi velat ta upp en verksamhet i svensk regi. Vi har, såsom Norge har gjort, försökt finna några lämpliga uppgifter så att vi kan se att hela anslaget från Sverige går direkt till ett företag. När man lämnar bidrag till en internationell instans blir förvaltningskostnaderna ofta stora, och det blir klagomål över att pengarna inte kommit till så stor reell nytta, och i varje fall vet man inte exakt vad pengarna använts till. Det är därför angeläget att försöka få ett uttryck för en svensk vilja att sköta en hjälpverksamhet i egen regi.

Den kommitté som har förberett detta arbete har kommit fram till att det för närvarande är två företag som bör tas upp: en yrkesskola i Etiopien och en liknande inrättning i Pakistan. Det är emellertid inte så lätt att sätta i gång sådana företag. Man måste samarbeta med respektive länder, och det måste föreligga en plan som är tillfredsställande från de allmänna synpunkter som

vi lägger på denna hjälpverksamhet. För närvarande söker man efter en rektor för yrkesskolan i Etiopien, och i fråga om verksamheten i Pakistan kan jag meddela, att en delegation i dagarna skall skickas ut för att den på platsen skall kunna bilda sig en närmare uppfattning om lämpligheten av det företag som man preliminärt har tänkt sig och samtidigt resonera med de pakistanska myndigheterna.

Det antydde i något avslöjade ordalag av herr Helén, att denna centralkommitté skulle känna sig hämmad av för mycket dirigerings från utrikesdepartementet, och han vädjade om att kommittén skulle få större handlingsfrihet än den för närvarande har. Jag tror jag förstår vad han syftar på, nämligen att utrikesdepartementet vill ha medbestämmanderätt när det gäller användningen av statens pengar. Om kommittén — som representerar de stora folkrörelserna — kan sätta i gång en folksamling som leder till att man kan presentera ett stort anslag för verksamheten där ute, kan den göra större anspråk på att få handla utan påverkan från utrikesdepartementet, men så länge anslaget beviljas av statsmakterna får nog kommittén finna sig i att vi vill följa arbetet och ha ett ord med i laget när det gäller planeringen. Jag tror dessutom att det är en stor fördel för denna sak att departementet följer arbetet på detta sätt.

Herr Helén har framhållit, att han och några andra ledamöter har motionerat om att anslaget på 6 miljoner kronor för internationell hjälpverksamhet skall höjas med en halv miljon. Jag vill då säga till herr Helén, att jag för min del begärde mycket större anslag av finansministern när petita hade framlagts, mycket mer än en ökning med en halv miljon kronor. Finansministern framhöll emellertid då, att det från tidigare år fanns en reservation på över fem miljoner kronor utanför detta anslags ram och att man först

borde tömma denna reservation. Vi har alltså förutom detta anslag på sex miljoner en reservation på över fem miljoner kronor — mycket mer än herr Helén har föreslagit.

Detta anslag skall användas till flera olika ting. Därifrån går bidrag också till flyktinghjälp och varjehanda humanitär internationell hjälpverksamhet, men statsmakterna har inte dragit upp några bestämda gränslinjer och föreskrivit hur stora belopp som skall användas till den tekniska hjälpen, till flyktinghjälpen o. s. v. Regeringen har där fria händer, så i den mån övriga belastningar på anslaget medger det kan vi använda det också till att ge den tekniska hjälpen ökat anslag. Emellertid har jag nog tänkt mig att man skall satsa på dessa nya företag i svensk regi innan man höjer det frivilliga bidraget till Förenta Nationernas budget på denna punkt.

Herr Helén pekade med allt fog på det norska anslaget till dessa ändamål såsom ytterst föredömligt. I Norge har man beviljat, såvitt jag minns rätt, 20 miljoner kronor för olika arbeten i norsk regi — man har huvudsakligen satsat på den sidan av hjälpverksamheten. Jag vill tillägga att det inte är så lätt att på ett praktiskt och effektivt sätt omedelbart använda så stora belopp som det där är fråga om. När jag sist fick uppgifter om denna sak från norskt håll — det var åtskilliga månader sedan — hade man inte hunnit använda mer än tre miljoner av de tjugo som stod till förfogande. Jag tror alltså det är all anledning att gå varmsamt fram när man planerar hjälpinsatser i långt avlägsna länder och önskar ha dem så effektiva som möjligt. Men jag vill tillägga att jag finner det i högsta grad berömvärt, att Norge har kunnat anslå så stora belopp. Dessutom har man i Norge gjort en allmän insamling och på det sättet ytterligare ökat det statsanslag, som här har förenkommit.

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Jag tror att jag nu har svarat på de frågor som framställdes, i varje fall dem som jag har fått informationer om.

Herr OHLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesminister Undén säger, att han i utrikespolitiska sammanhang försöker undvika värderingar om vad som är bra eller dåligt. Det är en ganska egendomlig ståndpunkt, ifall det gäller principer och förfaringsätt av betydelse direkt eller indirekt för vårt land. Hur kan man driva politik utan att till grund för den ha några värderingar, som man också får lov att uttala? Jag vill peka på att utrikesministern i artikeln i Tiden säger följande: »Frågan om Tysklands alliansfrihet resp. anslutning till västmakternas försvarssystem borde inte rimligen behandlas såsom ett förhandsvillkor, vars godtagande eller avvisande sker före en konferens.» Här är alltså ett pekfinger gentemot västmakterna, att de inte förfar på ett lämpligt och tillfredsställande sätt. Man kan inte undertrycka denna reflexion, eftersom utrikesministern inte samtidigt säger, att Sovjetunionen inte borde uppställa de och de villkoren för att acceptera en uppgörelse. Utrikesministern iakttar en uppenbar försiktighet när det gäller värdeomdömen, som skulle kunna uppfattas såsom någon kritisk attityd gentemot öst.

Sedan citerar för övrigt utrikesministern, tydligen med gillande, vissa uttalanden av en amerikansk publicist, som tycks innebära att om västmakterna har en överenskommelse på det militära planet med Västtyskland, så kan det inte vara naturligt att vägra Ryssland rätt att sitta i Östtyskland. Det förefaller mig som om man här suddat ut skillnaden mellan frivilliga överenskommelser och mera tvångsbetonad ockupation. Herr Hagberg i Stockholm kunde inte se skillnaden. Jag är säker på att herr Undén kan se denna skillnad, men han är som sagt mycket försiktig i fråga om att ge uttryck för den.

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Utrikesministern ger det intrycket, att han önskar på längre sikt en politisk utveckling, där Tyskland står mellan de olika blocken. Jag tänker särskilt på riksdagsdebatten för ett år sedan. Det är klart att däri ligger en värdering. För min del har jag en annan uppfattning än utrikesministern, men ingen kan bestrida att han värderar. Jag frågar: Är det inte ett svenskt intresse att det fastlägges i alla diskussioner om sådana här ting, att det är skillnad mellan en våldsbetonad ockupation och fria militära överenskommelser. Jag tror det är av vikt att man från svensk sida verkligen hävdar väsentliga principer, vilkas respekterande i internationella sammanhang är en förutsättning för tillfredsställande lösningar av de internationella problemen. Skall man hävda sådana principer är det, herr utrikesminister, en ren illusion att tro, att man kan undgå vissa värderingar och värdeomdömen, vilket är något helt annat än att fälla, vad utrikesministern i andra sammanhang brukar kalla för moraliserande omdömen.

Såvitt jag kan se innefattar utrikespolitiken inte minst för en stat i Sveriges läge bland annat att man begagnar alla lämpliga tillfällen att hävda principer, som för mindre stater är väsentliga i det internationella politiska umgänget, för att man skall kunna lösa problemen på ett sådant sätt, att rättvisa och fred blir tryggade. Om man som utrikesministern underlåter att göra detta och hemfaller åt den ensidighet, som jag påtalade, är det risk för att man blir allvarligt missförstådd.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag har verkligen inte sagt, herr Ohlin, att man kan driva utrikespolitik utan värderingar. Jag vill t. ex. säga, att jag lägger in en värdering av alla bestämdaste slag, när det gäller vår allmänna alliansfrihet. Det vore ju fullständigt orimligt, om herr

Ohlin tolkade mitt yttrande på annat sätt. Jag har sagt, att när jag skrev artikeln i Tiden liksom ibland annars, jag har gjort en analys utan att blanda in värderingar. Det kan hända att jag inte lyckas helt, utan att värderingar slinker emellan då och då. Herr Ohlin som nationalekonom vet att det är ett gammalt problem inom nationalekonomien, hur man skall kunna skriva vetenskapligt utan värderingar, men man kanske en och annan gång kan lyckas med det.

Det som herr Ohlin läste upp ur artikeln i Tiden var verkligen riktat mot bägge hållen: »Frågan om Tysklands alliansfrihet resp. anslutning till västmakternas försvarssystem borde inte rimligen behandlas såsom ett förhandsvillkor, vars godtagande eller avvisande sker före en konferens.» Det ligger kanske en viss värdering däri att jag inte tycker att en procedurfråga skall få stå i vägen, när det gäller en konferens om den tyska frågan. Så långt vill jag alltså erkänna att det var en värdering, men jag räknar det knappast som en värdering i vanlig mening när jag säger, att man inte skall krångla för mycket med procedurer. Men däremot är uttalandet riktat till bägge sidor, eftersom det talas om alliansfrihet resp. anslutning till västmakternas försvarssystem. Det sägs uttryckligen att det gäller bägge sidor. I fortsättningen säger jag för övrigt, att jag inte tror, att någondera sidan velat ställa detta hinder i vägen för en konferens.

Herr **HJALMARSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern kom in på frågan om hur vi från våra utgångspunkter bör bedöma den allmänna situationen i världen just nu. Låt mig först bara göra en liten parentes. För min del tror jag mycket litet på värdet av de spekulationer, som man möter då och då om att just det eller det året någon gång i en nära eller mera avlägsen framtid skulle krigsfa-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

ran komma att aktualiseras. Man får mycket liten vägledning av sådana spekulationer, och utrikesministern kanske har samma uppfattning som jag i det hänseendet.

Nu vill jag självfallet ge utrikesministern rätt i att under senare delen av 1953 var det många både i vårt land och i andra demokratiska länder, som trodde och hoppades att det skulle bli en avspänning ute i världen. Det gjorde vi väl f. ö. allesammans i denna kammare. Men vad var då grunden till denna mera optimistiska syn på läget? Jo, herr talman, det var väl ändå de nya signaler, som vi tyckte oss kunna iakttaga efter Stalins frånfälle från de maktavhandlingens sida i Moskva. Vi hoppades och ville hoppas, att dessa signaler skulle vara tecken på en ljusning på allvar i det allmänna världsläget. Prövostenen för om vi skulle våga tro detta, blev ju Berlinkonferensen. Vi måste väl ändå nu säga oss, att efter denna konferens finns det inte längre någon reell grund för våra tidigare förhoppningar, inte f. n. i varje fall. Vad skulle det vara för grund? Att det skall bli en ny konferens kan ju ändå inte skapa det verkliga underlag för den mera optimistiska bedömning, som vi naturligtvis gärna skulle vilja anlägga.

Jag vill slutligen erinra om att en rad av de tongivande tidningarna både i England och Förenta staterna har bedömt saken på samma sätt som jag här, både nu och i mitt första anförande, sökt ge uttryck åt.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag fattade det svar som hans excellens utrikesministern gav beträffande direktör Kinberg så, att det finns all anledning förvänta, att Kinberg ganska snart kommer till Sverige. Tyvärr fick jag intet svar om Wallenberg. Det förmodar jag beror på att det inte finns några nya fakta att meddela. Detta är beklagligt. Jag vet inte vad man över huvud taget kan göra.

Jag tycker att om Sveriges politik nu vunnit den ökade respekt som man talat om, skulle väl även Sovjetunionen finna det förenligt med sina intressen att ge oss besked på denna punkt.

Beträffande det nordiska samarbetet efterlyste jag en redogörelse för detta här i riksdagen, så att man slapp att främst i danska tidningar få reda på att ministrarna har diskuterat dessa frågor och att gå till dem för att över huvud taget få fylligare informationer. Emellertid tolkar jag svaret så, att vi ganska snart skall få en redogörelse för det nordiska samarbetet.

Vad gäller GATT-avtalet skulle det vara intressant att höra, om man på regeringsbanken längre hyser några förhoppningar om att realisera de liberaliseringsprinciper som finns i GATT-avtalet. Man har det intrycket att det inte är mycket kvar av dem.

Det är i fråga om tolkningen av den världspolitiska situationen uppenbart, att världspressen bedömer dessa förhållanden ganska olika. Man kan väl ändå, om man är realistisk, säga, att de förhoppningar man hade om en frontförändring i rysk politik inte har infriats. Det finns inte någon anledning tro att en avspänning inträtt från den synpunkten, att den sovjetryska politiken givit avkall på de imperialistiska och maktpolitiska principer som behärskar den. Av det skälet tror jag man kan säga, att världsläget är lika spänt som tidigare.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern förklarade i sitt första anförande, att Sovjetunionen inte vill acceptera en kompromisslösning i Tyskland på grundval av verkligt fria val. Jag ställde därför till honom frågan om vad han själv menade med verkligt fria val. Han svarade inte på den frågan, fastän han hade ordet för replik. Däremot har han

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

tagit upp saken sedan herr Ohlin ställt samma fråga.

Herr utrikesministerns förklaring, att han med verkligt fria val menade demokratiska val, skulle säkerligen behöva ett förtydligande med hänsyn till hans första anförande, ty det som folkpartiet och högern funnit helt naturligt är västmakternas förslag. Det skulle innebära ett val under kontroll av främmande trupper, ett val, som kan påverkas av ockupationsmakterna, ett val, som förberedes av en vallag, som tyskarna själva inte har fått vara med om att utforma, ett val, som kontrolleras av 800 organ, tillsatta av ockupationsmakterna, ett val, som skjuter fredsfördraget på framtiden, ett val som innebär fortsatt ockupation av Tyskland, ett val som slutligen betyder tysk anslutning till västblocket och i förväg utesluter ett neutraliserat Tyskland. Det är innebörden av den ståndpunkt, som folkpartiets och högerens ledare har givit till känna om de fria val som skulle genomföras i Tyskland och som Sovjetunionen avvisat.

Utrikesministerns förklaring har inte givit klart besked om han står på den ståndpunkt som han uttryckt tidigare i fråga om hur de fria valen skulle genomföras. Jag menar att de förslag som ställdes av Molotov och som innebar att det först skulle tillsättas en enhetsregering, som innebar att tyskarna själva skulle genomföra förberedelserna för de fria valen, som innebar att de inte skulle genomföras under ockupationen och som innebar att de skulle genomföras efter fredsfördraget, kommer åtskilligt närmare fria val än de underliga konstruktioner av fria val, som västmakterna enligt den s. k. Edenplanen avsåg där nere. Man tycker att just denna ståndpunkt är ganska karaktäristisk för hur man uppfattar frågan om vad som är anledningen till att förhandlingarna inte kunde föras i hamn i den tyska frågan.

Herr OHLIN (fp) kort gemmäle:

Herr talman! Innan jag svarar på vad utrikesministern här anfört vill jag säga till herr Hagberg i Stockholm att det är klart att vi vet, att det inte finns några som kan jämföras med ryssarna, när det gäller att vara experter på fria val.

Till utrikesministern vill jag säga, att vi är nu överens om att man måste ha värderingar, men då bör väl dessa också komma till användning vid diskussioner av sådana utrikespolitiska sammanhang, där ur svensk synpunkt väsentliga principer trampas under fötterna. Är det inte av stor betydelse, herr utrikesminister, med ett klart uttalande från den svenska regeringen, att man finner det naturligt med fria val i Tyskland, oberoende av vilken ställning Tyskland sedan kommer att intaga beträffande relationerna till öst eller väst, rustningar o. d. Om jag får fatta utrikesministerns uttalande för en stund sedan på det sättet, så är det ett framsteg jämfört med hans tidigare uttalanden.

Är det inte också ett svenskt intresse att det klagöres, att en fortsatt ockupation av Österrike av helt andra skäl än dem, som sammanhänger med den österrikiska freden, är någonting som uppenbart strider mot de grundtankar, vilkas hävdande är ett svenskt och allmänt intresse. Kan det finnas någon anledning att undvika uttalanden av denna art? Om utrikesministern någon gång skriver en värderingsfri utrikespolitisk analys — à la bonne heure — kan ingen invända någonting här emot. Men så mycket viktigare är det väl då att han, när han talar i egenskap av landets utrikesminister, hävdar sådana grundläggande principer, vilkas respekterande är nödvändigt för trygghet, frihet och fred i världen, och att han gör det, även om det skulle framkalla sura miner huvudsakligen på ett håll.

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEÉN:

Herr talman! Som svar på herr Hagbergs i Stockholm fråga, vad jag menar med fria val, vill jag säga, att det är sådana val som herr Hagberg har möjlighet att delta i här i landet. Det är alltså sådana val, som, oavsett vilken ståndpunkt han intar i politiken, icke medför några repressalier, där han är lika fri och självständig efter som före röstningen, där han icke befarar några olägenheter av sitt valdeltagande, icke blir häktad och icke tvingas att rösta på bara en viss kandidat o. s. v. Det är alltså ett sådant valsysteem som vi har här i Sverige.

Vad valen i Tyskland beträffar, där det på grund av krig och landets delning har funnits två regimer, innebär det engelska förslaget, att vallagen skall innehålla bestämmelser, som medger fri omflyttning av medborgarna i hela Tyskland. De skall ha möjlighet att resa fritt omkring, de skall vara fria att presentera kandidater, vilka icke skall utsättas för repressalier i form av häktning eller liknande åtgärder. Man skall vidare ha rätt att ha fria församlingar och anordna politiska möten samt att uttrycka sig fritt i press, radio, television o. s. v. Vidare skall valhemligheten och tryggheten för valsammanräkningsställena garanteras. För att denna frihet skall kunna upprätthållas föreslås, att man skall ha en kommission, i vilken representanter för de fyra ockupationsländerna plus eventuella representanter för neutrala länder skulle ingå. Jag tror inte att herr Hagberg i Stockholm kan få kammarens ledamöter att tro, att en dylik kommission skulle komma att öva påtryckning på den enskilde väljaren. Tvärtom kan ju de olika representanterna kontrollera varandra och förvissa sig om att inga påtryckningar sker. Samtidigt kan de garantera att ordningen upprätthålles, så att inte någon kommunistisk organisations medlem-

5 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 8.*

mar plötsligt störtar till och ställer till med ett upptråde, som gör att valen inte kan ske under ordning och i full frihet.

Sedan några ord till herr Ohlin. Jag håller fortfarande fast vid att man inte nödvändigtvis behöver komma med någon värdering för att man analyserar ett läge. Jag har vid många tillfällen kommit med värderingar av program, men i den tyska frågan lägger jag inte fram något program. Om det fortfarande roar herr Ohlin att höra, vill jag dock säga, att jag anser det vara orimligt att fortsätta med ockupationen i Österrike. Det är en fullständigt orättfärdig hållning mot ett annat land. Herr Ohlin behöver inte betvivla att jag har den uppfattningen.

Vad sedan herr Hjalmarsons uttalanden här beträffar vill jag säga, att jag för min del inte ser på läget på det sättet, att nu har berlinkonferensen förevarit, och därmed står inte något mera att vinna på underhandlingarnas väg. Detta står först och främst i strid med de förklaringar som gjorts av konferensdeltagarna, och det strider även mot andra uttalanden. Jag vet inte om herr Hjalmarson har läst Churchills anförande i denna fråga i parlamentsdebatten. Han uttalade sig där mycket starkt för att man måste fortsätta att konferera. Han förklarade att berlinkonferensen icke var något fiasko eller någon katastrof, utan att man fortfarande får lita till de möjligheter, som kan framkomma förhandlingsvägen. Det blir emellertid ett personligt omdöme hur man uppfattar utsiktorna härvidlag.

Herr HAGBERG i Stockholm (k) kort genmäle:

Herr talman! Det har yttrats att om ett val kunde genomföras som ett val i Sverige, vore det demokratiskt. Men det framgår av andra fakta, som utrikesministern inte har kunnat bestrida, att de betingelser, under vilka Eden-

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

planen skulle genomföras, utesluter fria val. Ty kvar står ju att de skulle genomföras under kontroll av ockupationsstrupper, och redan det utesluter väl i allmänhet en sådan jämförelse med Sverige som utrikesministern gjorde.

Till slut. När utrikesministern här nämnde den skiljaktiga värderingen mellan Eden och Churchill om innebörden av berlinkonferensen, skulle jag vilja säga, att utrikesministerns värdering i dag närmare ansluter sig till Edens värdering än till Churchills betydligt mera positiva inställning.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag vill bara rätta herr Hagbergs i Stockholm uppgift att Edenplanen skulle förutsätta val under kontroll av ockupationsstrupper. Det var fråga om övervakningskommissioner med representanter för ockupationsregeringarna och eventuella neutrala, som skulle kontrollera att valfriheten respekterades.

Herr **HELÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tacksamhet att utrikesministern tydligen är beredd att använda en del av de tillgängliga reservationsmedlen till FN:s tekniska biståndsverksamhet i de underutvecklade länderna och att därmed min motions syfte skulle väsentligen vara uppfyllt.

Utrikesministern vill emellertid använda huvuddelen av de från 1945 reserverade medlen till rent svenska insatser, i första hand de båda yrkesskolorna i Etiopien och Pakistan. Utrikesministern bygger därvid på samma höga värdering av den norska insatsen i Travancore som jag tidigare gett uttryck för. Nu bör man väl emellertid göra klart för sig, att om det skall bli möjligt att på norskt vis samla medel utöver statsanslaget genom en landsinsamling till verksamhet i nationell regi,

så måste man skapa projekt som verkligen är av den norska typen, där man på fadderortsvis ägnar sig åt att sätta en landsända på fötter. De i och för sig värdefulla svenska skolprojekten i Etiopien och Pakistan är knappast av det fantasieggande slag, att en sådan insamling kring dem är möjlig. Det går därför inte att förebrå Centralkommittén för några underlåtenhetssynder på den punkten. Möjligen skulle man kunna önska, att de konkreta förslag till stipendiatverksamhet, som verkligen grepp tag i den svenska organiserade ungdomens konstruktiva fantasi i koncentrerad form, finge komma till utförande. Om kommittén på den punkten finge UD:s välsignelse — herr Undén är ju tydligen inte benägen att släppa efter på sitt överinseende — då kanske vi nu verkligen kunde åstadkomma något som, liksom det svenska folkuppbud, som både herr Undén och jag tydligen anser vara önskvärt bleve ett komplement till den internationella hjälpverksamheten. Missionsorganisationernas verksamhet visar dessutom att den skräck för improvisation och mera spontana insatser, som utrikesministern ådagalägger, inte alltid behöver vara motiverad. Det kan ibland löna sig att satsa på en sakligt underbyggd entusiasm, och om man räknar med den som en verksam faktor så får man nog inte nedslå folkrörelserepresentanternas insatser genom en alltför hård dirigerings.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **ERICSSON**:

Herr talman! I herr Ohlins huvudanförande fanns ett avsnitt, i vilket han beklagade den tidsutdräkt som hade uppstått genom, som jag förmodar han menade det, regeringens senfärdighet i fråga om revisionen av vår tulltaxa. Herr Ohlin befarade att vi skulle vara ur stånd att i det s. k. GATT-arbetet hjälpa de krafter, som sträva efter en nedpressning av den allmänna tullnivån.

För den stora allmänheten kan dessa frågor självfallet framstå som mycket allvarliga. Vår syn på det hela är den, att tullkommitténs arbete är i full gång. Man har kommit så pass långt, att man fått fram vissa grunder för kommitténs arbete. Man har börjat med överläggningar med olika branschers företrädare, och man har funnit en norm för det fortsatta arbetet. Situationen är den, att man vid den senaste sessionen i höstas enades om att förlänga det s. k. GATT-avtalets bestämmelser för ytterligare aderton månader framöver. Det avtalet skall alltså gälla till mitten av år 1955. Man beslöt samtidigt verkställa en revision av dessa avtals allmänna bestämmelser. För att vi på svensk sida skall få klart för oss, huruvida vi bör framföra ändringsförslag, har vi tillsatt en särskild kommitté, som fått de arbetsuppgifterna sig ålagda, och sedan får vi ta dess arbetsresultat under omprövning. Det blir sålunda tal om nya tullförhandlingar tidigast någon gång i slutet av detta år eller i början av nästa år; tidpunkten är inte fixerad. Jag har utgått ifrån att tullkommittén skall ha kommit så långt i sitt arbete att den kan frambringa ett material, som vid de kommande underhandlingarna med fördel skulle kunna användas av våra delegater. Vi har således inte kommit i ett läge, där vi står oförberedda på vad som kan inträffa, utan det är alldeles tvärtom. Vi förbereder oss för dessa förhandlingar, och jag instämmer helt med herr Ohlin däri att vi bör på allt sätt medverka till att försöka bringa ned tullarna till en skäligare nivå än den, där de för närvarande befinner sig.

Herr Ohlins funderingar beträffande tullsystemets framtida utformning skall jag inte yttra mig om, men jag har vetskap om att den nu arbetande tullkommittén beaktar de synpunkter, som herr Ohlin nu framförde och som jag uppfattade så att han menade, att det är manufaktureringsvärdet som man i första hand bör fästa avseende vid när det

Utrikesförvaltningen: Avlöningar.

gäller att avgöra hur höga tullarna i verkligheten är.

Herr Braconier gjorde ett uttalande som jag tror det är skäl i att bemöta. Han ville göra gällande att situationen för dagen är den, att grunden för hela GATT-avtalet håller på att undermineras. Läget är nu det, att man fick en prolongering av det gamla avtalet och att man i de anslutna länderna nu förbereder sig på en revision av avtalets allmänna bestämmelser och förbereder sig för nya tullförhandlingar. Jag tror således inte det finns någon anledning påstå, att man håller på att underminera själva GATT-avtalet. Herr Braconiers uttalande är emellertid riktigt så till vida som det finns starka protektionistiska krafter i världen, men det ger en för mörk bild av situationen om man nu säger, att dessa säkerligen kommer att vinna i kraftmätningen. Det finns andra krafter som arbetar på att vidga den internationella handeln och på att få ett ökat samarbete till stånd. Jag tror inte vi skall glömma bort den saken när vi bedömer den allmänna handelspolitiska situationen.

Vidare yttrades ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

Punkterna 2—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1954/55 till understödjande av helikopterflyg m. m.;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till P. O. H. Rydbro m. fl.; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av väckta motioner om rätt att vid 1955 års taxering till skatt för inkomst åtnjuta avdrag för vissa gåvor till hemvärnsförbund m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 6.

Ändring av 80 § uppbördsförordningen.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 16, i anledning av väckt motion om viss ändring av 80 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

I en inom riksdagen väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, II: 267, av herrar *Fröding* och *Edström* hade hemställts, att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

förordning om ändring av uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

Häriigenom förordnas, att 80 § 1 mom. i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 erhåller följande lydelse.

Nuvarande lydelse:

80 §.

1 m o m. Utbetalat arbetsgivare, som är skyldig verkställa skatteavdrag, lön utan att denna minskats med föreskrivet belopp för gäldande av arbetstagares skatt och sker detta uppsåtligen eller av *oaktsamhet*, som *ej är allenast ringa*, straffes med dagsböter.

Fullgör arbetsgivare icke sin skyldighet att inom föreskriven tid till uppbördsmyndighet inbetala belopp motsvarande det, varmed arbetstagares lön minskats för gäldande av dennes skatt, och ligger i avseende härå uppsåt eller *grov oaktsamhet* arbetsgivaren till last, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Föreslagen lydelse:

80 §.

1 m o m. Utbetalat arbetsgivare, som är skyldig verkställa skatteavdrag, lön utan att denna minskats med föreskrivet belopp för gäldande av arbetstagares skatt och sker detta uppsåtligen eller av *grov oaktsamhet*, straffes med dagsböter.

Fullgör arbetsgivare icke sin skyldighet att inom föreskriven tid till uppbördsmyndighet inbetala belopp motsvarande det, varmed arbetstagares lön minskats för gäldande av dennes skatt, och ligger i avseende härå uppsåt arbetsgivaren till last, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. *Föreligger grov oaktsamhet vare straffet dagsböter.*

Utskottet hemställde, att motionen II: 267 av herrar *Fröding* och *Edström* om viss ändring av 80 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Magnusson*, *Kristensson* i *Osby*, *Strandh*, *Anderson* i *Sundsvall* och *Nilsson* i *Svalöv*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riks-

dagen måtte, med bifall till motionen II: 267 av herrar *Fröding* och *Edström*, antaga följande

Förslag

till

förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272).

Häriigenom förordnas, att 80 § 1 mom. uppbördsförordningen den 5 juni 1953 skall erhålla följande ändrade lydelse.

80 §.

1 mom. Utbetalat arbetsgivare, som är skyldig verkställa skatteavdrag, lön utan att denna minskats med föreskrivet belopp för gäldande av arbetstagares skatt och sker detta uppsåtligen eller av grov oaktsamhet, straffes med dagsböter.

Fullgör arbetsgivare icke sin skyldighet att inom föreskriven tid till uppsåtlig myndighet inbetala belopp motsvarande det, varmed arbetstagares lön minskats för gäldande av dennes skatt, och ligger i avseende härå uppsåt arbetsgivaren till last, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Föreligger grov oaktsamhet vare straffet dagsböter.

Denna förordning träder i kraft dagen efter den, då förordningen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! De i vår motion och av utskottsreservanterna föreslagna ändringarna i den i fjol antagna uppbördsförordningen avser straffbestämmelserna i 80 §, nämligen för det första straff vid arbetsgivares underlåtenhet att verkställa källskatteavdrag och för det andra straff vid arbetsgivares underlåtenhet att till uppbördsmyndigheterna inbetala dragna belopp.

Den första av dessa förseelser straffas nu med dagsböter, om förseelsen skett uppsåtligen eller av oaktsamhet som ej är att anse som ringa. Den andra förseelsen straffas däremot bara vid uppsåt eller grov oaktsamhet men då i båda fallen med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Det torde alltså stå klart att man ansett den andra förseelsen — alltså underlåtenhet att inbetala dragen skatt — vara den grövre av dessa förseelser.

I motionen har föreslagits för det första att underlåtenhet att dra skatt skulle

Ändring av 80 § uppbördsförordningen.

bestraffas endast vid uppsåt eller grov oaktsamhet samt för det andra att underlåtenhet att inleverera skatt skulle kunna straffas med fängelse endast vid uppsåt, medan dagsböter skulle vara straffet vid grov oaktsamhet. — Det talades förra året rätt mycket i denna fråga, och jag tänker därför inte bli långrandig.

Vad beträffar den andra straffbestämmelsen, alltså underlåten inleverans, skulle ändringen innebära i princip samma brottsrekvisit som enligt skattestrafflagen. Enligt denna kan fängelse följa bara vid uppsåtlig feldeklaration; grov oaktsamhet straffas däremot med böter. Jag kan inte finna annat än att förseelser mot skattestrafflagen och mot uppbördsförordningen är så närbesläktade, att bestämmelserna borde kunna vara i princip likartade. Beträffande den första och lindrigare förseelsen — att en arbetsgivare inte drar skatt — är det väl en fullkomlig orimlighet, att det subjektiva revisitet satts mera vidsträckt än beträffande den svårare förseelsen, i det att inte bara grov vårdslöshet utan all vårdslöshet, som inte bara är att anse som ringa, bestraffas. Det är den orimligheten som i första hand föranlett mig att redan i år återkomma med en motion om ändring av 80 §.

Mera allmänt skulle jag helt kort vilja tillägga, att det bjuder åtminstone mig emot att införa alltför hårda straffregler inom specialstraffrättens område. Frihetsstraffet synes mig sålunda böra reserveras för svårare och uppsåtliga brott. Respekten för detta straff kan annars lätt avtrubbas, och jag försäkrar kammarens ledamöter, att ett kraftigt utmätt dagsbotstraff många gånger är precis lika avskräckande som ett fängelsestraff. Vidare finner jag det vara mycket olustigt att på områden som detta all oaktsamhet skall bestraffas, så snart den inte bara kan betraktas som ringa.

Det borde väl beträffande uppbörds-

Ändring av 80 § uppbördsförordningen.

förordningen också i någon mån beaktas, att det här gäller ett inkassouppdrag, som vederbörande arbetsgivare själva på intet sätt bett om och som de, i vart fall när det gäller t. ex. husmödrar och smärre företagare, ofta kanske inte är kvalificerade att helt felfritt klara av.

I sak betyder det kanske inte så förfärligt mycket vilken lydelse man ger den ena eller den andra av dessa straffbestämmelser. Våra domare friar ju gärna från straff i tveksamma fall och de utdömer inte heller så gärna straffen i straffskalans överkant. Men även om en god domare enligt Olaus Petri är bättre än till och med en god lag och följaktligen ännu mycket bättre än en dålig, kan jag inte finna annat än att man bör eftersträva att få så konsekventa och vettiga lagbestämmelser som möjligt även inom specialstraffrättens område.

Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Vid utmätande av straffpåföljd på detta område bör man, anser jag, ta hänsyn till att uppbördsarbetet är en uppgift som staten ålagt arbetsgivarna. Många av dessa har förvisso inte någon klar insikt om ansvaret med det därmed förbundna arbetet. Det gäller i många fall små arbetsgivare. Det är i detta sammanhang inte minst fråga om lantbrukare, husmödrar och hantverkare, och många av dessa känner inte till de risker de löper, om de inte gör löneavdrag eller försummar redovisningen. Jag anser för min del, att man bör räkna med den straffpåföljd, som är angiven i reservationen och för vilken herr Fröding nyss har redogjort. Frihetsstraff bör enligt min mening reserveras för grövre brott. Man bör inte ta till större våld än nöden kräver.

Med dessa ord vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Då riksdagen i fjol med mycket stora majoriteter beslöt genomföra denna anordning, var det ju på grund av den erfarenhet vi hade vunnit sedan källskattesystemet hade införts. Bland alla partier här i riksdagshuset talades det om hur orimligt det var att människor, som gång på gång lade beslag på statsmedel, inte skulle få ett straff, som var kännbart. Hur mycket man än här försöker att göra gällande, att den straffsats man tillgriper ligger i överkant, tror jag inte att man kan komma ifrån det faktum, som redan i fjol konstaterades i den kungl. propositionen och utskottets utlåtande, att det i vanliga fall bara blir tal om dagsböter. I de fall däremot där det är fullkomligt ådagalagt, att man har satt det hela i system, kommer det s. k. frihetsstraffet att tillgripas.

Jag tror inte, herr talman, att det tjänar så mycket till att vi håller på att diskutera denna angelägenhet. Erfarenheten får väl visa vilka som har rätt, och kan erfarenheten under åren framåt ge vid handen, att herrar Fröding och Kristensson har rätt, så får vi väl den gången ändra bestämmelserna. Men jag tror att det blir ett konstaterande av att herrarna har fel.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Jag vill bara till utskottets ordförande replikera, att i de fall, där det hela har satts i system, är det väl ingen tvekan om att det föreligger uppsåt. Jag upprepar vad jag sade, att ett kraftigt utmätt dagsbotstraff många gånger är precis lika kännbart som ett fängelsestraff.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets förvarande hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Fröding begärde emellertid votering, vadan efter givna varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Fröding begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 112 ja och 73 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7.

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 327 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 440 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen måtte besluta, att schablontaxering av en- och tvåfamiljsfastigheter skall upphöra och taxeringen av

dessas ske enligt för övrig annan fastighet gällande bestämmelser samt att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga författningsändringar»;

2) de likalydande motionerna I: 328 av herr *Lundqvist* samt II: 425 av herrar *Cassel* och *Staxång*, vari hemställts, »att riksdagen måtte antaga följande

Förslag

till

Lag om ändring av 24 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Härigenom förordnas, att 24 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) skall erhålla följande ändrade lydelse.

24 §.

2 mom. Är annan fastighet inrättad till bostad åt en familj jämte personliga tjänare (enfamiljsfastighet) eller två familjer jämte personliga tjänare (tvåfamiljsfastighet) och föreligger ej fall, som avses nedan i sista stycket, skall såsom intäkt av fastigheten upptagas ett belopp motsvarande för helt år räknat två procent av fastighetens taxeringsvärde året näst före taxeringsåret. Finnes ej — — — före taxeringsåret.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1955, dock att äldre bestämmelser skola tillämpas i fråga om eftertaxering för år 1954 eller tidigare år»; samt

3) de likalydande motionerna I: 329 av herr *Spetz m. fl.* och II: 435 av herr *Sjölin m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att 24 och 47 §§ i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) samt anvisningarna till 47 och 60 §§ skulle erhålla i motionerna angiven lydelse.

Utskottet, som beträffande de likalydande motionerna I: 329 och II: 435 till behandling i detta betänkande upptagit endast ett yrkande om att procenttalet vid beräkning av bruttointäkt vid schablontaxering av en- och två-

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

familjfastigheter måtte bestämmas till 2,5, hemställde,

1) att de likalydande motionerna I: 327 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 440 av herr Hjalmarson m. fl. om ändrad ordning för taxering av villafastigheter icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 328 av herr Lundqvist samt II: 425 av herrar Cassel och Staxäng om ändrade bestämmelser för beskattning av villafastigheter icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; ävensom

3) att de likalydande motionerna I: 329 av herr Spetz m. fl. och II: 435 av herr Sjölin m. fl. om ändrad ordning för taxering av villafastigheter, i de delar motionerna behandlats i detta betänkande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Magnusson* och *Nilsson* i Svalöv, vilka ansett att utskottet bort under punkten 1) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 327 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 440 av herr Hjalmarson m. fl., antaga följande

Förslag

till

lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Härigenom förordnas, att 24 § och 25 § 1 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 samt anvisningarna till 24 § punkt 2, till 25 § punkterna 1—4, till 29 § punkt 1 och till 36 § punkt 1 samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, samt att 25 § 3 mom. och anvisningarna till 24 § punkt 6 samma lag skola upphöra att gälla.

24 §.

Till *intäkt* av annan fastighet skall, där ej annat föranledes av vad nedan i andra stycket stadgas, hänföras vad av fastighet här i riket, som taxerats

såsom annan fastighet, kommit ägaren till godo, såsom:

hyresvärdet av — — — frälseränta.

Har fastighet — — — 30 § 2 mom.

Förmån av — — — särskilt redovisas.

Där fastighet — — — såsom kapitaltillskott.

(Se vidare anvisningarna.)

25 §.

1 *mom.* Från bruttointäkten av annan fastighet må *avdrag* göras för omkostnader, såsom för:

brandförsäkring, reparation — — — liknande avgäld.

Medlem av — — — såsom kapitaltillskott.

Har bostadsförening — — — såsom kapitaltillskott.

Anvisningar

till 24 §.

2. Såsom av näst sista stycket i 24 § framgår, skall — — — av bostadsvärdet.

Om däremot — — — uppgivna intäkterna.

Föreligger handelsträdgårdsrörelse — — — av rörelse.

till 25 §.

1. Bestämmelsen om — — — fri bostad.

2. Avdrag medges för — — — under beskattningsåret.

3. Avdrag för värdeminskning — — — för inventarier.

4. Därest brandförsäkring tagits *för all framtid*, må avdrag för under — — — en gång.

Därest premien för försäkring för all framtid enligt försäkringsavtalet erlägges under ett bestämt antal år med lika belopp för år räknat, må för vart och ett av dessa år avdrag ske med — — — 40 %.

till 29 §.

1. Har annan — — — av rörelseinkomsten.

Har den skattskyldige i rörelse, som av honom utövats, för förädling eller

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

förbrukning tillgodogjort sig produkter från eget jordbruk eller någon dess binäring eller från eget skogsbruk eller råämnen från egen eller av honom brukad, i rörelsen ej använd fastighet, skall, såsom av 21 och 24 §§ framgår, värdet av sådana produkter eller råämnena upptagas såsom intäkt av fastigheten. Samma värde får därför avföras såsom omkostnad i rörelsen. Detsamma gäller — — — särskild förvärvskälla.

till 36 §.

1. Vid beräkning — — — stämpelkostnader m. m. Har den — — — annan förvärvskälla.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

II) av herrar *Spetz, Söderquist, Kristensson* i Osby, *Strandh* och *Anderson* i Sundsvall, vilka ansett att utskottet bort under punkten 3) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 329 av herr *Spetz* m. fl. och II: 435 av herr *Sjölin* m. fl., i de delar motionerna behandlats i förevarande betänkande, för sin del antaga följande

Förslag

till

lag om ändrad lydelse av 24 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Härigenom förordnas, att 24 § 2 mom. kommunalskattelagen den 28 september 1928 enligt detta författningssams avfattning jämlikt lagen den 5 juni 1953, nr 404, skall — med giltighet från det sistnämnda lag träder i kraft — erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

24 §.

2 mom. Är annan fastighet inrättad till bostad åt en familj jämte personliga tjänare (enfamiljsfastighet) eller två familjer jämte personliga tjänare (två-

familjsfastighet) och föreligger ej fall, som avses nedan i sista stycket, skall såsom intäkt av fastigheten upptagas ett belopp motsvarande för helt år räknat två och en halv procent av fastighetens taxeringsvärde året näst före taxeringsåret. Finnes ej taxeringsvärde åsatt för året näst före taxeringsåret, beräknas intäkten på grundval av fastighetens värde, uppskattat enligt de grunder, som gällt för åsättande av taxeringsvärde för året näst före taxeringsåret.

Vad i — — — använda fastighetsdelen.

Har fastighet — — — icke ske.

Vad i — — — eller prästgård.

Vid betänkandet hade därjämte fogats ett särskilt yttrande av herr *Jonsson* i Skedsbygd.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NILSSON* i Svalöv (h):

Herr talman! Då finansministern föregående år i proposition föreslog en schablonmässig taxering av inkomsten från en- och tvåfamiljsvillor reagerade vi inom högern mot denna nya beskattningsmetod. Förslaget motiverades dels med att schablontaxeringen skulle åstadkomma en förenkling i taxeringsarbetet och dels med att de i egnahemmen investerade kapitalen alltid borde lämna en viss beräknad avkastning och att denna beräknade avkastning skulle inkomstbeskattas även om bostaden användes endast en kortare tid av året.

Att förslaget innebar en förenkling av taxeringsarbetet kan inte bestridas. Att vi från högerhåll dock inte kan acceptera denna schablontaxering beror på att vi anser, att förenklingen i taxeringsarbetet i alltför hög grad kommer att ske på bekostnad av jämlikhet och rättvisa vid beskattningen olika skattskyldiga emellan. Vederbörande egnahemsägare kommer icke som helhet att bli beskattade för den inkomst som de verkligen *har haft* av sina egnahem,

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

utan för den inkomst som det i skattelagarna anges att de *borde* ha haft. En sådan beskattningsmetod kan inte, anser vi, vara rättvis. Orättvisan framträder i speciellt klar dager då man tar hänsyn till det stora skattetryck som vi har i vårt land.

Vid förra årets riksdag påtalade vi också från högerhåll den skatteskärpning som den nya taxeringsmetoden i de flesta fall innebär för egnahemsägarna. Vi är fortfarande av den uppfattningen, att detta blir fallet. Den skärpta beskattningen uppmuntrar icke till sparande i form av byggande av egnahem. Då emellertid ett sådant sparande måste anses vara en för hela samhället önskvärd och gagnelig sak anser jag, att statsmakterna i stället för att skärpa beskattningen hade bort vidtaga åtgärder för skattelättnad för ägare av egnahem vilka uppfört sina villor med tillhjälp av egna sparade medel. En sådan åtgärd skulle vi inom högern hälsa med tillfredsställelse. Vi har också i annat sammanhang framlagt förslag i sådan riktning.

Det nya systemet med schablontaxering av villafastigheter synes mig också medföra risk för att våra egnahem icke blir underhållna och reparerade i den utsträckning som erfordras för att byggnaderna icke för fort skall förstöras. Schablonmetoden kan lätt bli inkörsport till en kapitalförstöring i stället för, som jag förut nämnt, en uppmuntran till sparande.

Utskottsmajoritetens avstyrkande av högermotionen av herr Hjalmarson m. fl. rörande slopandet av schablontaxeringen vid inkomsttaxeringen av egnahemsvillor motiveras huvudsakligen med att man ännu icke erhållit någon erfarenhet av den nya metoden. Detta är riktigt, men enligt vår uppfattning framgick det av det utredningsmaterial, som förra året framlades, att schablonmetoden skulle få de menliga följder som jag här i korthet har redogjort för. Jag är därför av den

uppfattningen, att det är bättre att »stämna i bäcken än i ån» och sålunda aldrig företaga någon taxering efter schablonmetoden utan i stället upphäva denna lagbestämmelse.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr I av herr Magnusson och undertecknad, vilken går ut på bifall till högermotionen II: 440 av herr Hjalmarson m. fl.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Då riksdagen under fjolåret beslöt ändra grunderna för beräkning av hyresvärdet för en- och tvåfamiljsvillor, var vi inom folkpartiet i princip med om denna ändring. Den gick kort sagt ut på att schablonmetoden också skulle användas vid beräkning av utgifterna. Vi ansåg att detta medförde en teknisk förenkling i taxeringsarbetet. Men samtidigt föreslog vi att beräkningen av hyresvärdet skulle ske efter 2 ½ procent och inte efter 3 procent. I år har detta önskemål upprepats i en motion från folkpartihåll. Då denna fråga under fjolårets riksdag blev föremål för en grundlig diskussion skall jag endast anföra några få synpunkter.

Fastighetstaxeringen 1952 medförde en stor höjning av taxeringsvärdena. Därmed steg automatiskt också den beräknade inkomsten av fastigheterna, medan avdragen för ränta och tomt-rättsavgäld blev oförändrade. Sänkningen av repartitionstalet från fem till fyra procent var inte tillräcklig för att kompensera taxeringsvärdenas höjning. Man bör här lägga märke till att hyror-na i allmänna marknaden har stigit ganska obetydligt. Det nya systemet medför ökad skattebörd i vissa fall, i synnerhet för de egnahemsägare, som har mycket små skulder eller är skuld-fria, något som de ibland blivit genom sparsamhet och omtänksamhet. Men det betyder också en skatteskärpning för dem som har äldre fastigheter som i högre grad än andra behöver repare-

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

ras. Detta var anledningen till att vi i fjol ansåg att man borde gå försiktigt fram vid beräkningen av hyresvärdet. Vi upprepar i år önskemålet om 2 ½ procent i stället för 3 procent vid beräkningen av hyresvärdet, därför att vi vill att denna beräkning skall vara genomförd till den första taxering efter det nya systemet, som äger rum nästa år.

Herr talman! Med denna motivering ber jag få yrka bifall till den reservation som är avgiven av herr Spetz m. fl.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Det är inte precis vanligt att man innan en lag trätt i kraft föreslår att den skall upphävas, men detta har väl i detta fall sina särskilda orsaker. Jag skall inte inlåta mig på gissningar, såsom att ett sådant förslag kan vara lämpligt att använda till något vi företar i september.

När vi diskuterade denna sak i fjol, hade vi som grundval ett material, av vilket man ansåg sig kunna dra slutsatsen, att det nya systemet, som folkpartiet och utskottsmajoriteten i stort sett var eniga om — det var ju bara procentsiffran som skilde — och som bara högern ställde sig helt avvisande till, i huvudsak skulle bli gynnsammare än det gamla. Man sade i Kungl. Maj:ts proposition, att därest erfarenheten skulle ge vid handen, att detta material inte var av den karaktär man då trodde, var man villig att ta upp detta spörsmål till nytt övervägande och då vidtaga de förändringar som kunde vara nödvändiga. Ingen trodde ju då att Kungl. Maj:t menade att den översynen skulle ske innan lagen trätt i kraft. När bevillningsutskottet underströk detta Kungl. Maj:ts uttalande, menade bevillningsutskottet inte heller något sådant. Vi är mottagliga för alla resonemang men vill gärna att det blir landets taxeringsnämnders material som läggs till grund för ett bedömande och inte de uträkningar som man på

respektive partiets kanslier möjligen kan åstadkomma. Det är en liten skillnad när det gäller ett bedömande av denna art, om man skall gå efter det faktiska materialet eller ett material vilket man har gissat sig fram till.

Sedan denna lagstiftning trätt i kraft vid nästa års taxering, — kommer nog — som det också säges i ett särskilt yttrande av herr Jonsson i Skedsbygd — både oppositionen och majoriteten så småningom att få erfarenhet. Då är tidpunkten inne att ta upp denna fråga till förnyad prövning och då kan vi komma till resultat. Jag tycker att herrarna, även om det är val i år, borde kunna ge sig till tåls, så att detta problem bleve ordentligt prövat.

Jag yrkar, herr talman, bifall till bevillningsutskottets hemställan på alla tre punkterna.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade ordförande säger att man bör pröva sig fram, innan någon ändring av den nya lagen vidtages. Jag vill svara att enligt folkpartiets mening både i år och i fjol finns det en fullt bärande motivering bakom kravet på att hyresvärdet beräknas efter en procentsats av 2 ½, och när vi, herr Olsson, har denna uppfattning är det både vår rättighet och skyldighet att föra fram den här i kammaren.

Man bör gå försiktigt fram vid en omläggning som denna, ty i vissa fall innebär — det kan nog inte bestridas — den nya ordningen en skatteskärpning. Vi får inte glömma att skatt kommer att utgå, oavsett om det i fastigheten placerade kapitalet lämnar någon avkastning eller inte. Över huvud taget bör man därför, om man går in för en schablonregel, göra bestämmelserna så generösa, att den grupp som får skatteskärpning blir så liten som möjligt. Efter mitt sätt att se är det således av vikt att när denna nya

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

reform skall föras ut i livet procent-regeln blir mer generös än den nu fastslagna.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ingalunda hindra folkpartiet att på samma sätt som i fjol trampa på med sina 2 ½ procent, liksom jag inte vill hindra vare sig högerpartiet att vidhålla sin linje att schablonregeln helt skall upphävas eller herr Cassel att tala för sitt förslag om 2 procent. Men tänk, mina herrar, om erfarenheten från taxeringsarbetet 1955 kommer att säga någonting annat än vad ni i dag hävdar som det riktiga! Då blir det kanske en smula obehagligt att ha varit så tvärsäkra som ni i dag är.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Högerpartiets huvudyrkande går ut på att någon schablon-taxering av villor över huvud taget inte skall förekomma. Vi vill att man skall som underlag för taxeringarna ha, såsom bevillningsutskottets ärade ordförande uttryckte det, ett faktiskt material och inte bara en siffra som man har gissat sig till. Emellertid har ju dess värre högeryrkandet i denna del inte lyckats vinna majoritet inom utskottet. Jag delar partiets uppfattning om att en schablon-taxering inte bör komma till stånd, men jag hade tänkt mig möjligheten av att vi skulle få mothugg beträffande den saken, och det har varit anledningen till att herr Staxång och jag väckt en motion, som går ut på att schabloninkomsten, om en sådan kommer att bestämmas, inte skall beräknas till 3 procent, såsom Kungl. Maj:t har föreslagit, utan till 2 procent. Jag är emellertid inte på denna punkt så tvärsäker som bevillningsutskottets ärade ordförande trodde, utan jag är fullt medveten om att man kan ha mycket olika meningar om denna sak. Det är inte lätt att säga, om 2, 2,5

eller 3 procent är den allena saliggörande procentsatsen. Men eftersom det nu införes en ny princip för taxeringen, varvid man medvetet avviker från det verkliga förhållandet, måste det efter mitt sätt att se vara riktigt att man iakttar en ganska stor försiktighet och inte väljer en sådan schablon att många skattskyldiga tvingas betala skatt för en inkomst som de i själva verket inte har uppburit. Med en schabloninkomst på 3 procent går ekvationen kanske ihop för en del villaägare, nämligen för dem som har nya och någorlunda väl underhållna fastigheter. Men för ägare av äldre villor och egnahem, allra helst sådana som inte haft tillräckliga ekonomiska resurser för att underhålla villorna ordentligt, ställer sig saken helt annorlunda. Låt mig för att konkret belysa vad jag menar ta ett mycket enkelt exempel. En fastighet får det nya taxeringsvärdet uppsatt till 50 000 kronor, och vi utgår ifrån att bruttoinkomsten av denna fastighet är 2 500 kronor. Med en schabloninkomst på 3 procent blir nettoinkomsten, som vederbörande alltså får skatta för, 1 500 kr. Mellanskillnaden mellan bruttoinkomsten på 2 500 kr. och nettoinkomsten på 1 500 kr. skall alltså vara tillräcklig för att täcka alla omkostnader för fastigheten förutom räntan på lån. Bland dessa omkostnader finns en del rätt stora poster, såsom reparationer, värdeminskning, försäkringar, avgifter för sotning, sophämtning och diverse annat sådant. Av dessa poster uppgår redan värdeminskningen — den är ju inte avskaffad, utan det är bara värdeminskningssavdraget som avskaffats — räknat efter 1 procent av fastighetens värde till 500 kr., d. v. s. hälften av 1 000 kr. Beräknar man, såsom på vissa håll sker, värdeminskningen efter 1,5 procent, är 750 kr. av de 1 000 kronorna borta. Erfarenheten visar att reparationskostnaderna har stigit betydligt mer än man hittills haft klart för sig. Om jag är riktigt underrättad, tryckes

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

i dagarna en av förre byrådirektören Bildmark i byggnadsstyrelsen gjord undersökning om reparationskostnaderna, och vi får alltså se resultatet därav inom de närmaste veckorna.

Jag har studerat några uppgifter från England på denna punkt. Det är en kommitté som undersökt hur reparationskostnaderna har utvecklats — det har mest gällt enfamiljsslägenheter. Det har då visat sig, att en reparation, som före kriget kostade 10 pund, i dag kostar 30 pund. Jag vill inte garantera, att utvecklingen i Sverige är densamma, men jag håller inte för otroligt, att den är ganska snarlik. Det är nämligen så, att största delen av reparationskostnaden utgöres av arbetskostnaden, medan materialkostnaden är relativt liten. Jag vill minnas, att enligt kommitténs uppgift arbetskostnaden utgör 63 procent och materialkostnaden 27 procent av hela reparationskostnaden. Även om materialkostnaden nu sjunkit något har i stället arbetskostnaden stigit. Det är därför reparationerna, relativt sett, blivit dyrbarare än nybyggen.

När det gäller äldre hus, är det min bestämda övertygelse, att den skillnad mellan brutto- och nettoinkomsten, som skulle bli resultatet av en schablonmässigt beräknad nettoinkomst på 3 procent, icke är tillräcklig för att fastighetsägaren skall kunna bestrida ett ordentligt underhåll av sin fastighet. Skulle någonting oförutsett inträffa — t. ex. att skorstenen spricker, att det blir en sättning i grunden, att det, vilket har hänt en av våra kamrater i kammaren, blir ett åsknedslag som förstör oljeeldningsaggregatet, att pannan råkar koka tom eller något annat — så får fastighetsägaren en opåräknad utgift, som icke kan täckas inom ramen för de obeskattade pengarna. Resultatet av det nya systemet är, att ägarna av dessa fastigheter kan få betala skatt för en inkomst, som de i verkligheten icke uppburit. Det är detta, herr talman, och inte — som bevillningsutskottets

ärade ordförande inte vågade förmoda — en viss händelse i september, som enligt min mening är ett skäl för att göra en revision av föregående års beslut.

Jag ber att få yrka bifall till den av herr Staxäng och mig väckta motionen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det är ju rätt osedvanligt att man från statsrådsbanken tar till orda när det gäller avgörandet av motioner. Jag kanske dock blir ursäktad av den omständigheten att detta är en mycket ovanlig situation. Det yrkas nämligen avslag på ett av förra årets riksdag fattat beslut. Detta beslut har ännu inte hunnit träda i kraft. Det innebär ju att allt det material, som finns tillgängligt i dag, även fanns tillgängligt i fjol. Prövningen som då skedde kan inte göras bättre i dag. Följaktligen kan man kanske inte tillmäta motiven i motionärernas framställning någon plats högt uppe på skönhetsskalan. Jag skall emellertid inte fördjupa mig i detta.

Jag begärde egentligen ordet för att säga till herr Cassel att det ändå är rätt meningslöst med alla dessa sifferexempel och alla dessa djupa studier i olika länders erfarenheter på detta område.

Jag skall själv ge ett exempel. Jag köpte år 1933 en villa och jag har den fortfarande kvar. Jag har underkastat mina deklarationsuppgifter — vilka jag har kvar sedan alla 20 åren tillbaka — en granskning, och jag kan försäkra herr Cassel att villan är väl underhållen både innan och utan. Resultatet av min deklarationsgranskning blev, att om jag från år 1933 till nu hade tillämpat denna schablonregel så skulle det inte ha medfört någon ändring i beskattningen för min del. Det skulle inte ha blivit någon högre skatt.

En sak till vill jag säga herrar Cassel och Nilsson i Svalöv. Ni vill att det skall

Ändrade bestämmelser beträffande taxering av villafastigheter.

taxeras efter verkligheten. Vad är det för tal? Vad har vi att välja emellan här? Jo, en schablonmässig värdering av hyresinkomsten å ena sidan och en schablonmässig värdering av kapitalinkomsten å den andra sidan. Schablon som schablon!

Herr JONSSON i Skedsbygd (bf):

Herr talman! Jag har i ett särskilt yttrande velat fästa uppmärksamheten på ett par saker, som kan komma att inträffa och åstadkomma vissa olägenheter. Systemets verkningar blir ju sådana att den skuldsatte egnahemsägaren kommer att få sina bostadskostnader någorlunda hyggligt beräknade, eftersom han får avdrag för räntorna, medan den som betalat sitt egnahem och inte har några skuldräntor får sina bostadskostnader uppvärderade. Det kan befaras att detta kommer att medföra en tendens att inte betala av skulderna och försöka få sitt hem skuldfritt så fort som annars vore möjligt. Det kan också tänkas att den olägenheten uppstår, att i och för sig nödvändiga reparationer kommer att efter sättas, då man inte får något avdrag för reparationskostnader eller andra därmed jämförliga omkostnader.

Dessa farhågor har emellertid inte föranlett mig att i dag yrka avslag på detta system, som jag varit med om att införa. Jag har dock velat poängtera detta och jag hoppas att man uppmärksammar dessa olägenheter om de inträffar, när systemet prövats ett eller annat år. Jag kan således icke gå med på högerns reservation som går ut på att upphäva ett beslut som vi fattade i fjol, ett beslut, som ännu inte hunnit visa sina verkningar. Jag kan heller inte ansluta mig till folkpartiets reservation, där man vill sänka procenten till 2,5. Jag har velat se verkningarna av hela systemet som sådant innan jag fattar definitivt ståndpunkt.

I dagens läge har jag givetvis intet

annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande punkten 1) i utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till den av herrar Magnusson och Nilsson i Svalöv avgivna, vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1) i utskottets betänkande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herrar Magnusson och Nilsson i Svalöv avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 146 ja och 27 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten 1).

Härefter framställde herr talmannen beträffande punkterna 2) och 3) i utskottets hemställan propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i dessa punkter; 2:o) bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen;

samt 3:o) bifall till motionen II: 425 av herrar Cassel och Staxäng; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Cassel votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkterna 2) och 3) i bevillningsutskottets betänkande nr 17 antager den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen II: 425 av herrar Cassel och Staxäng.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkterna 2) och 3) i utskottets förevarande betänkande nr 17, röstar

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den av herrar Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Kristensson i Osby begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 116 ja och 68 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkterna 2 och 3.

§ 8.

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 8 januari 1954 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 37, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) lag om ändrad lydelse av 45 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; samt

3) förordning om ändring i taxe-

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

ringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

I propositionen hade föreslagits, att inkomst av fastighet, som ägdes av bostadsförening eller bostadsaktiebolag, skulle beräknas enligt den förenklade schablonmetod, som redan genomförts för en- och tvåfamiljsfastigheter. Intäkten skulle sålunda upptagas till 3 procent av fastighetens taxeringsvärde, varefter avdrag medgäves för räntekostnader för lånat kapital i fastigheten. Medlem i bostadsförening eller delägare i bostadsaktiebolag skulle beskattas endast om han hyrt ut sin lägenhet. Inkomstberäkningen skulle i sådant fall ske efter regler, som i huvudsak överensstämde med de nu gällande.

Till utskottets behandling hade hänvisats fyra i anledning av propositionen väckta motioner.

I de likalydande motionerna I: 390 av herr *Svärd* samt II: 501 av herrar *Staxäng* och *Munktell* hade hemställts, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 37».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 37 och med avslag å de likalydande motionerna I: 323 av herr *Spetz* samt II: 436 av herrar *Sjölin* och *Kristensson* i *Osby* ävensom de likalydande motionerna I: 390 av herr *Svärd* samt II: 501 av herrar *Staxäng* och *Munktell*,

1) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 45 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.; samt

3) för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Velander* och *Nilsson* i *Svalöv*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 390 av herr *Svärd* samt II: 501 av herrar *Staxäng* och *Munktell*, avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 37, samt att de likalydande motionerna I: 323 av herr *Spetz* samt II: 436 av herrar *Sjölin* och *Kristensson* i *Osby* måtte av riksdagen lämnas utan åtgärd.

II) av herr *Spetz m. fl.*

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *NILSSON* i *Svalöv* (h):

Herr talman! Det förslag, som vi nu går att behandla, utgör en ny utväxt på schablontaxeringens område. Från högerhåll har vi gång på gång framhållit att vi icke vill medverka till en skattlagstiftning, som icke tar hänsyn till de skattskyldigas verkliga inkomster, detta vare sig schablontaxeringen skärper beskattningen eller, som i detta fall, sannolikt ofta ger en för låg beskattning. Vi kan icke finna att hyresfastigheter, som ägs av enskilda personer, skall beskattas efter en metod och hyresfastigheter, som ägs av sådana juridiska personer som bostadsrättsföreningar och bostadsaktiebolag, efter en annan metod. Sådan beskattning verkar på oss högermän stötande, framför allt då man ser det mot bakgrunden av den allmänt erkända principen om likformighet i beskattningen.

Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten utan ber helt kort att få yrka avslag på Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 37, vilket är samma yrkande som finns i reservation nr I av herr *Velander* och undertecknad.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr *KRISTENSSON* i *Osby* (fp):

Herr talman! Den nuvarande beskatt-

ningen av bostadsföreningar och bostadsaktiebolag samt deras medlemmar och delägare är förenad med stora praktiska svårigheter. Jag är därför av den uppfattningen, att det finns anledning att här vidtaga en förenkling. Det taxeringsmässiga arbetet på detta område står knappast i proportion till det resultat som nås. Men skall man här vidtaga en förenkling, måste man enligt min uppfattning överföra beskattningen till bostadsföretagen. Det gäller här ungefär 150 000 lägenheter. Ett överförande av beskattningen till bostadsföretagen kommer därför att medföra en avsevärd arbetsbesparing för taxeringsmyndigheterna såväl som för deklaranterna.

Jag förstår att man kan göra principiella invändningar mot att skattskyldigheten på detta sätt överflyttas, men enligt min uppfattning föreligger här skattemässiga förhållanden, som motiverar en särslagstiftning, liksom det har skett beträffande den s. k. ränteskatten, som betalas av försäkringsföretagen och icke av försäkringstagarna i fråga om kapitalförsäkringar. Detta senare har skett av praktiska skäl, och då kan man också av praktiska skäl, menar jag, göra en särslagstiftning på det nu ifrågakvarande området.

Vid denna omläggning ligger det nära till hands att i stort följa de principer, som man tillämpar beträffande en- och tvåfamiljsvillor. I båda fallen har man inte lägenheten för att skaffa inkomst av den utan för att bereda sig egen bostad.

Vi har inom folkpartiet i stort sett anslutit oss till propositionens linjer, som överensstämmer med utskottsmajoritetens, men på en punkt har vi också här anmält en avvikande mening. Det gäller den procent enligt vilken hyresvärdet skall beräknas; vi har där föreslagit $2\frac{1}{2}$ procent. Huvudanledningen till detta har varit att man bör tillämpa samma procentsats när det gäller hyresvärdet av en- och tvåfamiljsfastig-
6 — *Andra kammarens protokoll 1954. Nr 8.*

Ändring i kommunalskattelagen, m. m.

heter som när det gäller bostadsrätt. Men då kammaren nyss har avslagit vår framställning på denna punkt beträffande en- och tvåfamiljsvillor har jag, herr talman, intet yrkande om bifall till reservationen i denna fråga. Jag vill tillkännage, att jag vid en omröstning kommer att avstå från att rösta under dessa förhållanden.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Med undantag för utskottets högermän har samtliga ledamöter kommit till det resultatet, att det föreliggande förslaget innebär en fortsättning på fjolårets beslut angående villafastigheter. Vi talade ju redan i fjol om samma sak. Om man vill rida på principer kan man naturligtvis säga att detta förslag i någon mån bryter de principer som vi förut har följt, men som herr Kristensson framhåll är de praktiska fördelarna av denna anordning i taxeringsarbetet så stora, att det synes utskottet som om man inte bör tveka godkänna vad Kungl. Maj:t här har föreslagit.

Jag vill säga som herr Kristensson, att efter det beslut som kammaren nyss fattade måste den folkpartistiska reservationen vara ur leken — att här bestämma 2,5 procent men 3 procent när det gäller villorna vore naturligtvis en orimlighet.

Herr talman! Med anförande av dessa synpunkter hemställer jag om bifall till vad utskottet har föreslagit.

Under detta anförande återtog herr talmannen ledningen av förhandlingarna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herrar *Velander* och *Nilsson* i Svalöv avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9.

Skattefrihet för partiellt arbetsföras utbildningsbidrag.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 19, i anledning av väckt motion om skattefrihet för partiellt arbetsföra för belopp, varmed utbildningsbidrag utgår.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! I egenskap av motionär vill jag begagna tillfället att säga ett par ord om de partiellt arbetsföra och deras skatteplikt under utbildningstiden.

Bakom motionen ligger en önskan att ytterligare främja och stärka en verksamhet som redan visat sig vara oerhördt värdefull och som gäller återinpassning i produktionen av de partiellt arbetsföra. De mellan 60 000 och 70 000 partiellt arbetsföra som vi för närvarande har i landet utgör naturligtvis en väldig belastning för vårt sociala liv, och dessutom och framför allt är det ett humanitärt och personligt problem för de människor som drabbas av denna olycka.

Erfarenheterna av de gångna årens storartade arbete på detta område har som kammaren vet varit synnerligen uppmuntrande. Jag kan nämna ett enda exempel. Från Stockholms arbetsklirik rapporteras, att av en grupp på 66 svårt invaliderade patienter med en genomsnittlig invaliditetstid av tre och ett halvt år har inte mindre än 48 kunnat återinpassas i arbetslivet efter två månaders behandling. Vilken lycka och tillfredsställelse för dessa familjeförsörjare och andra att återigen själva kunna svara för sin försörjning och slippa ligga samhället till last! Inte mindre stor är vinsten för samhället. Byrådirektör Roland Ericsson i arbetsmarknadsstyrelsen anför i en artikel i Svenska socialvårdsförbundets tidskrift, att om bara det nuvarande genomsnittsantalet behandlade partiellt

arbetsföra kan arbetsplaceras, betyder det en inbesparing åt samhället av inte mindre än 17 miljoner kronor om året i socialutgifter.

Ur båda dessa synpunkter — den personligt humanitära och den statsfinansiella — vill man gärna ge allt tänkbart stöd åt denna verksamhet. I vår motion hade vi för i år nöjt oss med att tacksamt acceptera Kungl. Maj:ts förslag till höjning av anslaget, men vi har därjämte framställt yrkandet om skattefrihet för de partiellt arbetsföra för det belopp varmed utbildningsbidraget utgår.

Det gäller inga stora ting. Vi har bara tyckt att det är onödigt att staten ger med den ena handen och tar tillbaka med den andra. Utbildningsbidraget utbetalas ju genom arbetsmarknadsstyrelsen. Vid den utbetalning, som sker genom arbetsvårdsorganet, dras emellertid källskatt på bidraget, och vederbörande patient får således inte ut hela anslaget. Jag vet att detta är en verkligt kännbar missräkning för många patienter, som skall genomgå rehabilitering.

Nu svarar utskottet att det är en tolkningsfråga, huruvida skatteplikt föreligger eller inte. Ja, i varje fall vet jag att källskatt avdrages vid beloppets utbetalande. Man kan visserligen säga att det är vederbörandes sak att överklaga, och sedan får den skatterättsliga behandlingen visa, om det går att få rättelse. Jag tycker nog att det borde finnas en enklare väg, nämligen att fatta ett entydigt beslut och formulera det så pass klart, att det också kan tolkas rätt.

I sakfrågan kan man naturligtvis, herr talman, resonera så, att det är sundare att höja bidraget och låta det förbli skattepliktigt än att göra det skattefritt. Ja, i vissa fall, men det gäller dock här ett område, som står socialvårdslagstiftningen mycket nära. Fattigvårdsunderstöd är ju icke skattepliktig inkomst, och inte heller på arbetslöshetsunderstöd drar man käll-

Skyldighet för företag att underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftinskränkningar.

skatt. Från den 1 juli 1953 deltar ju också kommunerna i bekostandet av denna utbildning enligt den s. k. 25-procentsregeln, som för resten behöver en ny översyn när man börjar komma underfund med att det inte är enbart goda verkningar av den. Enligt 19 § kommunalskattelagen skall stipendier åt studerande vid undervisningsanstalter eller eljest medel avsedda för mottagarens utbildning inte räknas som skattepliktig inkomst. Vi har nog tyckt att de av oss berörda fallen borde kunna räknas in under sådan utbildning.

Detta beskattningsärende, herr talman, är ingen stor fråga men det är en betydelsefull detalj i ett stort socialt frågekomplex. Genom en viss generositet i smått vinner vi i detta fall betydande tillgångar i större sammanhang. Det lönar sig att vara generös, inte minst på detta område.

Jag noterar trots allt med tillfredsställelse utskottets sympatiska skrivning och dess erkännande av att frågan måste komma igen, även om jag helst skulle önskat ett positivt resultat redan i dag. Denna välvilliga skrivning, som ju i princip tillmötesgår motionärernas önskan, är givetvis också anledning till att min medmotionär inte reserverat sig i utskottet. När 1950 års skattelags-sakkunniga är färdiga med sin översyn och arbetsmarknadsstyrelsen, som, enligt vad utskottet inhämtat under hand, har planer å bane i samma riktning, framkommer med sina förslag, torde frågan komma upp på nytt. Jag har därför för dagen, herr talman, icke något yrkande.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Som herr Rimmerfors nämnde har hans medmotionär inte kunnat reservera sig, och detta visar hur svår denna fråga är rent tekniskt. Om det här bara gällt att plocka ut de partiellt arbetsföra som får stipendier, kanske det varit en enkel sak, men

frågan vidgar sig omedelbart till beskattningen av de sociala förmånerna över huvud taget.

Nu ligger frågan under 1950 års skattelagssakkunnigas utredning, dit 1944 års utredning remitterats, och arbetsmarknadsstyrelsen har också visat intresse för denna sak. Det är vår förhoppning att när skattelagssakkunniga är färdiga man skall kunna få fram en linje som kan samla oss till ett verkligt positivt beslut.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 10.

Föredrogs vart efter annat

första lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 211 § utsökningslagen m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om statens skadeståndsansvar vid skador, orsakade av övergång till högertrafik; och nr 5, i anledning av väckt motion angående folkomröstning i högertrafikfrågan.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 11.

Skyldighet för företag att underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftinskränkningar.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckta motioner om skyldighet för företag att underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftinskränkningar.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 8

Skyldighet för företag att underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftinskränkningar.

i första kammaren av herr *Persson, Helmer, m. fl.* samt nr 15 i andra kammaren av herr *Hagberg* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, »att riksdagen beslutar att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till lag, som stipulerar skyldighet för företag att minst två månader i förväg underrätta arbetsmarknadsorganen om planerade driftinskränkningar».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 8 och II: 15, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Föreliggande motion ingår i ett komplex av motioner, där den grupp jag tillhör ställer frågor om tryggheten på arbetsplatsen och i försörjningen. Det är ju tyvärr inte så, som statsminister Erlander nyss förklarade i ett föredrag, att en social revolution har ägt rum när det gäller trygghetsproblemet i vårt land. Beträffande denna grundläggande trygghet är det nämligen alltjämt den enskilde företagaren, som från sina profithänsyn suveränt bestämmer, om tio eller tjugo eller femhundra arbetare skall ha samsättning vid industrien. Det komplex av motioner vi har väckt syftar längst till att beröva kapitalisterna rätten att själva avgöra, om ett företag skall drivas eller slå igen, och att också ge samhället möjlighet att överta sådana viktiga produktionsföretag, som kapitalister inte vill ha i gång, och driva dem i egen regi. Det har dels i norrlands-motionerna och dels i andra motioner ställts förslag om statliga krediter och beställningar och vissa omläggningar av utrikeshandeln o. s. v. för att ge ytterligare anvisningar, hur dessa trygghetsproblem skall lösas.

Yrkandet i nu förevarande motion sysslar dock endast med en enda sak, nämligen att lagfästa företagarnas plikt att varsla minst två månader i förväg, när driftsinställelser eller permitteringar förberedes. Det är ju ingen ny fråga, och utskottet, som ägnat motionen en välvillig behandling, erinrar om de frivilliga överenskommelser som har träffats om anmälning av sådana permitteringar till arbetsmarknadskommissionen, att man vidare under de sista åren sökt konkretisera dessa bestämmelser och att frågorna senast 1952 varit föremål för riksdagsbehandling och remissbehandling. Vid denna remissbehandling har såväl Landsorganisationen som arbetsmarknadsstyrelsen uttalat sig för fastare bestämmelser på detta område. Vidare har Svenska arbetsgivareföreningen medgivit, att det brustit åtskilligt när det gällt att varsla sådana arbetsnedläggelser.

Ändå menar utskottet, att man bara skall ha frågan under observation och att arbetsmarknadsstyrelsen bör få övervaka frågan och komma med förslag i denna riktning, om det visar sig nödvändigt. Jag ifrågasätter dock, om det skall behövas nya Suchardskandaler, innan man inför lagfästa och tydliga bestämmelser på detta område. Det är naturligtvis av oerhörd vikt för vår arbetsmarknad, att kommunerna i förväg får veta sådana saker, så att de kan företaga motåtgärder. Det är också påfallande, att staten själv har varit vårdslös i detta fall. Jag tror att särskilt statens vägförvaltningar på mycket kort sikt permitterat folk, och det har även andra statliga företag gjort. Jag menar därför att tiden är mogen att lagfästa varselplikt. Till de andra frågorna får jag återkomma när förfogandelagen skall behandlas.

Jag nöjer mig nu med att yrka bifall till motionen nr 15.

Viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering.

Herr JACOBSSON i Igelsbo (fp):

Herr talman! Utskottet har konstaterat, att den frivilliga verksamhet, som bedrivs av respektive organisationer, hittills har varit så pass framgångsrik, att man bör avvakta, innan man bör gå in för att lagfästa bestämmelser på detta område.

Jag vill därför, herr talman, med åberopande av utskottets motivering i övrigt yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12.

Viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av bestämmelserna om änkepension i lagen om folkpensionering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse man konstaterar, att andra lagutskottet i likhet med oss motionärer anser, att bestämmelserna om änkepension behöver förbättras. Trots den uppmjukning som skedde 1949 är det ändå en ganska stor grupp av äldre änkor, som inte kan komma i åtnjutande av änkepension, därför att detta åldersstreck om 55 eller, efter 1949, 54 års ålder vid makens frånfalle finns. Vi har invalidpension eller sjukbidrag för den som är till två tredjedelar arbetsoförmögen på grund av invaliditet eller sjukdom. Många av de äldre änkor har inte så nedsatt arbetsförmåga, att de faller under den bestämmelsen, men ändå otillräcklig sådan för att kunna ta de arbeten, som på ort och ställe står till buds.

Vi har hustrutillägg för den kvinna som fyllt 60 år och vars man uppbär folkpension.

Vi kan ta ett exempel, som gäller tre kvinnor i 60-årsåldern, som bor i närheten av varandra. Den ena kvinnan blev änka det år hon fyllde 55 år. Hon får sin änkepension. Den andra kvinnan är gift med en folkpensionär, och hon får sitt hustrutillägg, men vad återstår för den äldre änkan eller för den änka, som blir ensam med kanske fyra eller fem barn vid 40 års ålder? När hon kommer upp i 60 år återstår för henne ingen annan hjälpform än den som finns omnämnd i fattigvårdslagens andra paragraf, och den paragrafen tillämpas mycket olika inom olika kommuner i vårt land. Vi motionärer har ansett, att om man slopade denna gräns av 55 år skulle man få möjlighet att hjälpa dessa äldre änkor. Änkepensionskommittén har varit inne på de tankegångarna men varnade för dem med ett exempel, som även utskottet har anfört i sitt utlåtande. Det exemplet faller nog i den praktiska tillämpningen på sin egen orimlighet. Man säger sålunda, att om en kvinna blir änka vid 30 års ålder efter ett femårigt barnlöst äktenskap och sedan varit ute i förvärvsarbete tills hon fyllt 55 år men då på grund av sjukdom eller arbetslöshet är i behov av hjälp, så skulle lagen ge möjlighet till änkepension, om man vidgade gränsen på detta sätt. Jag tror inte att den änkan kommer att begära änkepension. Det riktiga för henne är att begära invalidpension, om hon är varaktigt oförmögen till arbete, och sjukbidrag, om hennes klenhet är av övergående natur. Att arbetslöshet skulle vara en omständighet, som skulle berättiga till änkepension är en tanke, som förefaller alldeles verklighetsfrämmande.

Man anför också när det gäller att komma till rätta med dessa bestämmelser, att det är svårt att finna former, som begränsar missbruket men ändå ger full rättvisa, och man pekar på de ogifta

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare.

kvinnor som varit bundna av vårdnadsplikt mot anhöriga. Vi har emellertid redan en bestämmelse i detta avseende, som dock tillämpas mycket restriktivt. Den säger att i särskilda fall kan pension utgå till kvinnor trots att de inte uppfyller de angivna bestämmelserna för änkepension. Jag skulle önska att de ogifta kvinnor, som haft vårdnadsplikt, kunde innefattas i den bestämmelsen.

Jag vet att änkepensionskommittén har varit inne på möjligheterna att kunna åstadkomma förbättringar av olika slag för änkorna och ensamstående äldre kvinnor, men ingenting av vad som föreslagits hjälper den grupp av äldre kvinnor, som nu finns och som blivit ensamma vid yngre år, som fostrat upp en stor barnskara och på grund av det arbetet varit förhindrade att gå ut i förvärvslivet.

Med tanke på det interpellationssvar, som av socialministern lämnades här i förra veckan och i vilket han nämnde, att en överarbetning av änkepensionskommitténs förslag pågår i departementet, skall jag i dag avstå från att yrka bifall till motionen, men jag vill hoppas att propositionen kommer så snart, att de många änkorna i åldern 55—67 år verkligen skall få uppleva det mått av trygghet, som änkepensioneringen ger. Jag hoppas också att under överarbetningen den gruppen skall bli föremål för en samvetsgrann omprövning, så att dess förmåner skall kunna förbättras. Under den förutsättningen har jag som sagt i dag inget yrkande utöver utskottets men vill framhålla att om propositionen skulle dröja är en provisorisk förbättring nödvändig i avvaktan på det definitiva förslaget.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Föredrogos vart för sig tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket; och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vattenlagen m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 14.

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare.

Föredros tredje lagutskottets utlåtanden nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., dels ock motioner som väckts i anledning av propositionen.

Genom en den 15 januari 1954 dagtecknad proposition nr 57, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:ts, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden, föreslagit riksdagen att med bifall till under fem särskilda punkter upptagna förslag medgiva vissa bidrag ur kyrkofonden.

Under punkten 2 hade Kungl. Maj:ts föreslagit riksdagen medgiva, att från och med den 1 juli 1954 tills vidare enahanda bidrag ur kyrkofonden, som för närvarande kunde utgå till avlönande av vissa av diakonistyrelsens sekreterare, enligt Kungl. Maj:ts beprövande även finge utgå till avlönande av en hos diakonistyrelsen anställd gymnasistsekreterare.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta, likalydande motioner, nämligen nr 395 i första kammaren av herr *Thun, Edvin*, och nr 505 i andra kammaren av fru *Eriksson* i Stockholm m. fl.

I motionerna hemställdes, »att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare.

om avlönings- och resebidrag ur kyrkofonden till en gymnasistsekreterare».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med avslag å motionerna I: 395 och II: 505, bifalla förevarande proposition.

Reservation hade avgivits av herr Persson i Appuna, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 395 och II: 505 måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag under punkt 2 i förevarande proposition.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Jag har deltagit i utskottets behandling av denna fråga och till dess utlåtande fogat en reservation. Jag ber i anledning därav att få anföra några synpunkter på frågan.

Diakonistyrelsen har ju gjort en hemställan om att få anställa en gymnasistsekreterare, vilken bl. a. skulle medverka vid morgonböner och annan jämförlig verksamhet, t. ex. lektioner, föredrag m. m., i gymnasier. Principfrågan huruvida denna verksamhet är önskvärd eller inte skall jag här gå förbi. Jag skall däremot säga några ord om de rent ekonomiska förhållandena, som har samband med denna fråga.

Av den berättelse diakonistyrelsen lämnade till kyrkomötet år 1953 framgår, att styrelsen brottas med ganska besvärliga ekonomiska problem och under ett par år haft underskott. Kommerskollegium, som haft denna fråga på remiss, har tillstyrkt framställningen men anför betänkligheter i fråga om styrelsens ekonomi. Statskontoret däremot har avstyrkt framställningen och därvid sagt, att det förutsätter att diakonistyrelsen därvidlag skulle företa en utredning. Jag kan inom parantes säga, att en utredning inom diakonistyrelsen f. n. arbetar med frågan. Statskontoret säger, att denna utredning inte kan undgå

att fixera organisationens ram samt frågan om hur verksamheten skall finansieras.

I denna kammare brukar vi ju alltid gå efter den principen, att man inte först skall anställa vissa personer för att därefter begära medel för avlöning av dem. Så har emellertid skett i detta fall. Diakonistyrelsen anställde denne sekreterare redan 1951, då han övertogs från den kristliga gymnastiströrelsen, och nu begär man medel för att avlöna honom. Jag anser emellertid att det är lämpligt att avvakta resultatet av den utredning, som nu pågår, innan man tar ställning till frågan. Då kan vi se inom vilken ram verksamheten skall bedrivas.

Vad beträffar den ekonomiska sidan har utskottet skrivit, att man förutsätter att en sanering sker. Vidare säger utskottet, att den omständigheten att här ifrågavarande befattningshavare avlönas med frivilliga medel tyder på, att hans arbete fyllt ett behov och att vederbörande därför bör anställas på föreslaget sätt. Men om vi skall gå efter den principen, så kan självfallet också alla andra organisationer, som arbetar frivilligt på detta och liknande områden, komma och begära anslag för sin verksamhet.

Herr talman! Jag vet att flera andra talare kommer att ta till orda efter mig och tala om den principiella sidan av denna fråga. Med anledning härav och med hänvisning till vad jag här anför har jag att få yrka bifall till den reservation, som jag har avgivit till förevarande utskottsutlåtande.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Utskottet motiverar sitt tillstyrkande av proposition nr 57 med att det föreligger ett behov av ifrågavarande gymnasistsekreterare, och utskottet hänvisar även till diakonistyrelsens uppgifter rörande dennes verksamhet. Därefter säger emellertid utskottet, att man förutsätter att verksamheten bedrivs så, att den icke in-

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare.

verkar störande på undervisningen i gymnasiet. Hur detta skall gå till ger utskottet emellertid inga anvisningar om.

Såsom framgår av lämnad redogörelse skulle ifrågakavande gymnasistsekreterare överta vissa morgonböner och kristendomslektioner, och ibland skulle han också hålla s. k. lektionsföredrag. Då tycker jag det är ganska uppenbart, att det vanliga skolarbetet kommer att störas och splittras. Jag kan också försäkra kammarens ledamöter, att rektorerna i allmänhet inte är särskilt glada över de framställningar, som göres från olika håll om att få utnyttja skolans område för speciella syften. Att skolöverstyrelsen har tillstyrkt denna hemställan förändrar härvidlag ingenting.

Påståendet att skolan har ett behov av denne gymnasistsekreterares verksamhet har heller inte vare sig departementschefen eller utskottet lyckats dokumentera. Man hänvisar endast till det förhållandet, att det redan finns en motsvarande befattningshavare avsedd för seminarierna, men detta är inte något skäl.

Härtill kommer också en annan omständighet, nämligen att de kristendomslektioner och morgonböner, som denne gymnasistsekreterare skulle överta, är sådant arbete som kristendomslektorn skall svara för. Det ingår i hans tjänstgöringsskyldighet. När klassen samlas och gymnasistsekreteraren håller s. k. lektionsföredrag, befrias alltså den »ordinarie» kristendomslektorn från tjänstgöring. Jag vill då fråga: Finns det någon rimlig anledning att använda och betala två personer för att utföra samma uppgift, d. v. s. i detta fall att hålla morgonböner och kristendomslektioner? Skolan vinner faktiskt inte något på att utomordentligt högt meriterade lektorer sättes åt sidan, medan viss undervisning och morgonbönen övertas av unga teologer utan någon pedagogisk utbildning. Något sko-

lans intresse är i varje fall inte detta; att det finns en sådan befattning avsedd för seminarierna förändrar ingenting i sak.

Över huvud taget, herr talman, anser jag att denna sammanblandning mellan skolans verksamhet å ena sidan och diakonistyrelsens å andra sidan är i högsta grad olycklig. Jag ber därför med detta att få yrka bifall till reservationen av herr Persson i Appuna.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Vad beträffar de uppgifter, som herr Persson i Appuna lämnade om diakonistyrelsen, återfinns de i tredje lagutskottets utlåtande, där det heter:

»Däremot inger upplysningarna om diakonistyrelsens ekonomi utskottet större betänkligheter. Det förefaller som om styrelsen icke tillräckligt beaktat nödvändigheten av att begränsa sin verksamhet efter vad styrelsens ekonomiska resurser medger. Utskottet anser i likhet med statskontoret det ofrånkomligt, att den ekonomiska ram, inom vilken styrelsens organisation måste hållas, fastställs. Skäl talar onekligen för statskontorets och motionärernas ståndpunkt att avvakta resultatet av den av styrelsen enligt uppgift igångsatta utredningen rörande styrelsens ekonomi och organisation, innan ifrågakavande bidrag beviljas».

Vi finner alltså, att utskottet härvidlag har samma uppfattning som motionärerna. Vad som skiljer är uteslutande frågan om denne gymnasistsekreterare, till vars avlöning diakonistyrelsen har begärt medel. Denna institution är mer än femtio år gammal. Vi hörde nyss, att det var de kristliga gymnasistföreningarna, som fram till 1951 finansierade denne gymnasistsekreterare. Detta år övertog diakonistyrelsen ansvaret härför, dock fortfarande med hjälp från de kristliga gymnasistföreningarna. Nu har diakonistyrelsen fått så då-

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare.

lig ekonomi, att den sett sig tvungen att begära denna hjälp.

Gymnasistsekreterarens uppgift är i stort sett densamma som åvilar den sekreterare diakonistyrelsen har för seminarierna och andra skolor. Sekreteraren i fråga kommer till ett läroverk och för då friska fläckar innanför skolans murar. Det kan många gånger bli en smula enahanda inom skolan, och det kan behövas ibland att gymnasterna — och de andra lärjungarna med för den delen — får höra på en ny röst, får lyssna till nya synpunkter. Detta anser jag vara ganska viktigt. Det kan ge uppslag till diskussioner bland ungdomar som håller på att skaffa sig en livssyn. Om de är positivt inställda till vad gymnasistsekreteraren kommer med eller om de är negativt inställda därtill, det spelar för mig ingen roll — huvudsaken är att hans besök ger upphov till diskussion.

Denna sekreterare fyller utan tvekan ett behov. Herr Blidfors invänder att det är tokigt att man har två stycken som gör samma jobb: kristendomslektorn och denne sekreterare på tillfälligt besök. Om det nu råkar vara så, att det kommer någon som tar en kvart eller tio minuter av kristendomslektorns arbete vid exempelvis en morgonbön, så tror jag inte att man skall se så snävt på den saken. Jag tror det är nyttigt att det blir litet omväxling på detta sätt. Om sekreteraren även övertar lektioner ifrån kristendomslektorn, så kan jag hålla med herr Blidfors om att dem bör lektorn kunna sköta bättre. Om däremot lektorn eller annan lärare överlämnar någon av sina timmar till gymnasistsekreteraren, som under ett kortare föredrag i en klass kan ge uppslag till en diskussion, så kan man givetvis diskutera, huruvida den tiden är förspild eller inte, men för min del har jag den uppfattningen, att denna tid inte är förspild — allt naturligtvis beroende på hurdan person denne gymnasistsekreterare är.

Herr Blidfors säger att gymnasistsekreterarens besök kan verka störande på undervisningen. Ja, det kan det naturligtvis göra. Men det gäller inte bara denne gymnasistsekreterare utan det gäller också dem som kommer ifrån länsarbetsnämnden, krigsmakten eller varifrån de nu kommer och pochar på att få hålla ett föredrag för alla gymnasterna på en gång. I sådana fall har jag själv mer än en gång stått mycket tveksam, huruvida det kan vara riktigt att ordna det på detta sätt. Det är ju rektorn som har avgörandet, och vi lärare får rätta oss efter vad rektorn bestämmer. Jag vet att det finns många läroverk, där man inte tillåter gymnasistsekreteraren att hålla föredrag för hela gymnasiet på en gång, utan han får bara ta enskilda klasser.

Gymnasistsekreteraren spelar dessutom en stor roll för den frivilliga föreningsverksamheten, särskilt de kristliga gymnasistföreningarna. För dem är det alltid en stor dag när de får besök av gymnasistsekreteraren, och det tycker jag att vi må unna dem.

Herr talman! Med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Två talare har så väl talat för motionen genom att tala för reservationen, att det inte är mycket att tillägga.

Vad herr Nestrup sade tycker jag var ett mycket svagt försvar. Om man nu skall försöka redovisa allt gott man känner till om den verksamhet, som en sådan gymnasistsekreterare utför, så är det inte mycket att komma med, att visst vet man att det ibland kan förrycka arbetet att vederbörande kommer och att man vet att många inte låter gymnasistsekreteraren få ta kontakt med hela gymnasiet på en gång, men att man dock tror att det egentligen inte skadar att han kommer. Detta är

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare.

inte mycket positivt att anföra, när man vill permanenta den tjänst, som troligen kommer att leda till flera permanenta tjänster av samma sort.

Men, säger herr Nestrup, det blir en frisk fläkt under morgonbönen, när sekreteraren gör ett besök. Jag måste emellertid säga mig: Gymnasierna ligger ju i alla fall i tätorter och stora städer, och är det då så omöjligt att få in en frisk fläkt genom att anlita någon från orten? Det kan väl inte bli bara unkna fläktar, om man där vänder sig till alla dem som kan tala under en morgonbön. Jag tror att man mycket väl kan få variation under morgonbönerna utan att behöva vänta på denne sekreterare, som väl i alla fall inte kan komma mer än vartannat år och fläkta i gymnasiet. Och även om man nu menar att han gör så stor nytta, så blir det ju som att spotta i Atlanten. Det blir ingenting av det, och jag för min del anser att med den motiveringen kan man säga, att sekreteraren inte gör så stor skada heller.

Ser man mera principiellt på saken ter den sig också egendomlig. Man har redovisat att sekreterarens arbete består dels i medverkan vid morgonbönen, dels i att hålla vissa föredrag och dels i att han genom sina besök uppmuntrar den kristliga gymnasiströrelsen vid skolorna. Allt detta kan ju vara bra för dem som hör till den kristliga gymnasiströrelsen, ty man kan naturligtvis känna sig favoriserad, när ens egen rörelse blir så väl tillgodosedd, att denne sekreterare får ta tid från lektioner och morgonböner — man känner sig vara bland dem som skolan gillar. Men litet annorlunda blir det väl, om man inte är med i den kristliga gymnasiströrelsen. Hör man till andra skolföreningar, brukar man ju närmast få akta sig för att visa sitt medlemskap.

När vi i religionsfrihetslagen skaffat oss garantier för att kristendomsundervisningen inte skall gå utöver det kunskapsmässiga, och när man sagt att vi

slipper hela frågan om religionsfrihet i skolorna genom att garantera, att undervisningen ges en så litet påtryckande karaktär, att eleverna kan känna sig fria och endast behöver inhämta ett visst kunskapsmaterial, är det egendomligt att man nu så att säga bakvägen på detta sätt släpper in en agitation. Denna sekreterares arbete måste väl framför allt komma att få formen av andaktsstunder — det blir mest friska fläktar och inte så mycket av verkliga kunskaper som meddelas.

Det har ju tidigare drivits en våldsam propaganda för att timantalet för kristendomsundervisningen i gymnasiet, särskilt i de högre ringarna, skall bibehållas, och man har också fått löfte av ecklesiastikministern, att det inte skall bli någon inskränkning. Men är det så ont om tid för att eleverna skall kunna inhämta det stora kunskapsmaterial, som man anser vara så väsentligt, så får man väl inte beskära tiden på det sätt som enligt redogörelserna sker genom en gymnasistsekreterares besök.

Förebilden till denne gymnasistsekreterare skall väl närmast vara seminaristsekreteraren. I diakonistyrelsens redogörelse för vad denne gjort påpekas det bland annat, att han flitigt utnyttjas för uppvaktningar för att stärka kristendomsundervisningens ställning vid skolorna, för att skriva yttranden etc. Han har alltså helt enkelt utnyttjats för att påverka riksdag och andra beslutande myndigheter genom att man skall kunna påpeka, att här finns en opinion som kräver, att kristendomsämnet får en helt annan plats än ni själva har vett att ge det.

Jag tycker det är litet onödigt att mata in ännu flera ombudsmän för att här få fram en opinion. Finns det en opinion kan den arbeta sig fram på annat sätt än genom att vi anställer folk för saken. Det sägs att det är ont om präster — jag har sett en uppgift att man på 30-talet hade 150 teologer i Lund, tio år senare bara 45 och ytter-

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnastisekreterare.

ligare tio år senare bara 16. Är det så ont om präster tycker jag det förefaller riktigt att utnyttja dem i församlingarna. Vi har givit kristendomen det skydd som statskyrkan är. Det finns tillgång till en församlingspräst. Om hans ställning stärks och om han får de utbildade krafter vi har till hjälp, tycker jag vi har givit mycket mer utrymme åt den själavård som vi vill ha, och jag tycker inte att man skall offra så mycket på dessa resepredikanter och allra minst mata in dem i skolorna, ty det har vi inte varit inne på när vi har godkänt utrymmet för kristendomsundervisningen i skolorna.

Med den motivering som tidigare framförts här och som är statskontorets, nämligen att det är olämpligt, när finanserna är dåliga, att då också binda sig för ytterligare en tjänst med de förpliktelser för framtiden som detta innebär, och med den principiella motivering som jag och kanske särskilt herr Blidfors har anfört, att det inte är riktigt att utöva undervisning på detta sätt, ber jag att få yrka bifall till herr Perssons i Appuna reservation.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag vill först erinra om att riksdagen för åtskilliga år sedan bestämde, att diakonistyrelsen skulle få ett visst bidrag till fyra av sina sekreterare, nämligen församlingssekreteraren, förste och andre ungdomssekreteraren samt skol- och seminaristsekreteraren. Orsaken till att man gjorde det är givetvis att det hade visat sig svårt för det enskilda initiativet att fortfarande klara dessa uppgifter med de kostnadsökningar, som har skett både lönevägen och på andra sätt.

Det är ingalunda någon utökning av verksamheten såsom sådan som nu är föreslagen, utan en fortsättning av nu bedriven verksamhet. De enskilda organisationerna orkar inte så väl med

kostnaderna, och därför har vi i regeringen tänkt att det kunde vara riktigt att ge ett bidrag även till en femte sekreterare. Märk väl att det är en person, som redan finns och som har funnits mycket länge. Men under större delen av den tid, som en sådan gymnastisekreterare har fungerat, har det ju varit en ännu svagare organisation som har klarat av ekonomin för vederbörande, nämligen Sveriges kristliga gymnastiserörelse. När den nu inte längre har orkat med detta och diakonistyrelsen därför har trätt till, så är det givetvis inte så märkvärdigt om det kan behövas ytterligare något statsbidrag. Det är ju i alla fall bara fråga om ungefär hälften av kostnaden; i övrigt är det fortfarande enskilda medel som används. Det är alltså inte fråga om en ny befattning, utan om att fullfölja ett arbete, som har bedrivits länge och med stor fördel.

Jag förstår att de, som vill tränga tillbaka kristendomsämnet så mycket som möjligt i skolorna, anser att det ur deras synpunkter kunde vara önskvärt att denne befattningshavare försvann, men jag kan å andra sidan inte inse varför de, som verkligen vill ha bättre kontakter med det kyrkliga livet, skulle förmenas att få utnyttja en sådan befattningshavare. Ty det är ingen tvekan om — vilket också fru Eriksson i Stockholm var inne på — att det är de kristliga gymnastisföreningarna, som drar den största nyttan av denne befattningshavares verksamhet. Att han dessutom, när han ändå är på en ort, kan få delta något i skolans eget arbete, det menar jag inte är något felaktigt. Man överlåter givetvis inte åt honom annat än vad rektor och kristendoms lärare på orten anser rimligt. För övrigt hjälper han till med det arbete i gymnastiserörelsen, som diakonistyrelsen anser sig böra utföra till förmån för kristendomsundervisningen i våra gymnasier, och att det därvidlag skulle skära sig mellan vad skolmyndigheterna an-

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare.

ser vara riktigt och vad diakonistyrelsen anser vara önskvärt, det har jag för min del inte hört någonting om.

Jag menar sålunda att detta är en värdefull verksamhet, som enskilda har svårt för att uppehålla och som det allmänna med mycket ringa insats kan bidra till. Jag hoppas därför att kamraren bifaller propositionen även på denna punkt.

Herr PERSSON i Appuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministern framhåller, att det icke blir någon utvidgning av denna verksamhet, och det är alldeles riktigt, ty som jag sade förut, har denne sekreterare varit anställd på frivillig väg tidigare. Emellertid har ju diakonistyrelsen icke bara begärt en, utan den har begärt två sådana gymnasistsekreterare men har sagt, att därest den inte kan få medel till mer än en vill den i alla fall ha denne. Då menar jag, att om man nu gör denna utredning för att fastställa organisationens ram, så finns det ingenting som hindrar att diakonistyrelsen kommer och säger, att det visar sig att man på grund av de arbetsuppgifter denne sekreterare skall sköta måste ha tre stycken anställda. Det framgår ju tydligt av denna skrivelse, att man vill ha i varje fall två, och då menar jag, att om riksdagen i dag fattar beslut i enlighet med utskottets hemställan skulle det kunna innebära, att vi principiellt har gått med på att även i fortsättningen bifalla liknande framställningar.

Av vad jag har fått fram av den förda diskussionen, såväl ifrån statsrådet som ifrån utskottets talesman, kan jag inte dra någon annan slutsats än att det är den kristliga gymnasiströrelsen, som i första hand drar nytta av denne sekreterare. Är det riktigt, skulle jag väl tro, att denna rörelse också skulle ha möjligheter att även i fortsättningen finansiera denne gymnasistsekreterare.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag ville närmast framföra en replik med anledning av ecklesiastikministerns anförande. Han förutsatte att min och mina meningsfränders inställning berodde på att vi ville tränga tillbaka kristendomsämnet i skolan. Vad mig beträffar är detta inte min utgångspunkt i detta fall, utan jag vill tränga tillbaka dessa resesekreterare till förmån för de »ordinarie» lärarna. Det är den enkla sanningen, och jag skulle i det sammanhanget vilja ställa en fråga till ecklesiastikministern: Vem anser han mest kompetent för ifrågavarande uppgift: en teologie doktor och lektor, som gått igenom lärarkurs o.s.v., eller en ung teolog, som kommer ifrån diakonistyrelsen? Vem är den mest kompetente av dessa två att svara för kristendomslektioner och morgonböner?

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Man kan givetvis vara betänksam mot den tjänst, som diakonistyrelsen begär, även om diakonistyrelsen har haft den mycket länge. Diakonistyrelsens verksamhet är ju synnerligen omfattande — den är inte redovisad bara med de sekreterare som det här är fråga om — och den är inte heller betald bara genom statsmedel. Diakonistyrelsens verksamhet har en våldsam omsättning: bokförlag, miljonfonder, donationer, testamenten och gåvor och ett par kollektor om året. Den har många inkomstkällor, många vägar att finansiera den verksamhet som den vill bedriva. Det är sålunda inte nödvändigt att man i riksdagen skall acceptera att finansiera den ena eller andra tjänsten, som diakonistyrelsen så att säga beslutar sig för, att den orkar vi inte med att själv svara för längre.

Då det här gäller en frivillig verksamhet är det väl inte mer än riktigt, att varje avsteg från den självförsörjning som denna styrelse från början

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnastisekreterare.

har haft, blir föremål för prövning och att man då granskar vad detta betyder för undervisningen. Betyder det att vi gör undervisningen bättre eller betyder det att vi inskränker undervisningen? Är det fråga om ett tillskott? Sådana ting brukar man pröva i alla andra fall och det bör man göra även nu. Jag kan inte finna att det kan vara ett allmänt intresse att få en tjänst permanentad, då ett sådant medgivande säkerligen kommer att följas av flera liknande framställningar om tjänster från diakonistyrelsen.

Man har i diakonistyrelsens berättelse redovisat den nyttan av denna tjänst, att den är ett utmärkt medel för prästrekryteringen. Detta har jag emellertid inte hört anföras av ecklesiastikministern. Det kan likväl hända, att detta är den största nyttan av tjänsten i fråga.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! När jag hörde fru Erikssons i Stockholm första anförande kunde jag inte undgå att uppfatta det närmast som ett angrepp på diakonistyrelsen. Jag tycker inte att det är alldeles rätt att göra ett sådant angrepp. Vi vet ju alla, att den styrelsen har arbetat under mycket lång tid och utfört ett utomordentligt värdefullt arbete. Jag tycker därför att den vore värd uppskattning i stället för den kritik, som här uppenbarligen har riktats mot den.

Jag har varit med om behandlingen av detta ärende i tredje lagutskottet, och där blev vi ju praktiskt taget eniga i vår tillstyrkan av propositionen. Det var endast herr Persson i Appuna, som gick sin egen väg och har gått emot förslaget. Jag tillhör dem som tycker — och jag vet att många här i kammaren tycker detsamma — att många nedbrytande krafter påverkar vår ungdom för att få den att vända sig till sådana ideal, som åtminstone jag och säkert många andra i kammaren inte uppskattar.

Vad är det frågan gäller? Jo, det är fråga om att stödja en verksamhet, som avser att bygga upp och stärka, och det är ju vad denna kristliga gymnastiserörelse gör. Vore det då inte klokt och riktigt att kammaren visade sig uppskatta en verksamhet, som stärker och bygger upp?

Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Det har i debatten sagts, att det nu är fråga om *en* tjänst men att det förmodligen blir flera längre fram. Det är ju dock riksdagen, som bestämmer om var och en av dessa tjänster, och regeringen har inte begärt mer än en och dessutom en tjänst, som har funnits sedan praktiskt taget femtio år tillbaka. Jag tycker därför att man inte har anledning att resonera om någon skadlig utökning.

Herr Blidfors frågar mig vem som är mest kompetent. Det har jag ingen anledning att svara på och kan över huvud taget inte svara på såsom han förmodligen väntar att jag skulle svara. Jag vill i stället säga, att jag hoppas att flertalet lärare som undervisar i våra läroverk, framför allt i gymnasier, är mycket väl kompetenta för sin uppgift. Jag hoppas också att även om det är en ung teolog, som kommer såsom gymnastisekreterare, han skall vara väl kompetent för uppgiften. Däremot vet jag med säkerhet att det råder brist på kompetenta lärare vid våra högre skolor och detta även när det gäller kristendomsämnet. Det kan därför hända att denne sekreterares verksamhet på ett eller annat ställe kommer mycket väl till pass såsom ett komplement till den ordinarie lärarens.

För övrigt anser tydligen skolöverstyrelsen, som bör kunna bedöma dessa saker, att gymnastisekreterarens verksamhet inte på något sätt innebär ett

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnasistsekreterare.

intrång, ty skolöverstyrelsen har ju tillstyrkt ett bidrag till avlönandet av tjänsten.

Jag finner det alltså värdefullt, om det kommer en sådan kyrkligt intresserad och verksam gymnasistsekreterare, som kan förmedla intryck och erfarenheter från olika håll och vars verksamhet utgör så att säga en komplettering till de ordinarie lärarnas, särskilt som åtskilliga av dessa kanske är mindre inriktade på kristendomsämnet. Samtidigt sker det också en växelverkan därigenom, att resesekreteraren, såsom här påpekats, ofta är en ung man, medan läraren i kristendom i många fall är en äldre man, som delvis har en annan inställning.

Jag kan inte förstå annat än att gymnasistsekreterarens verksamhet har varit till nytta under gångna tider och bör kunna vara det även i framtiden. Jag tycker därför att det är rimligt att staten lämnar ett bidrag till verksamhetens uppehållande.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Till fru Eriksson i Stockholm vill jag säga, att jag inte gjort gällande att denne resesekreterarens verksamhet skulle innebära något tillskott till undervisningen. Det är här inte alls fråga om något tillskott till undervisningen utan endast om att kunna hos de unga väcka intresse för olika livsåskådningsproblem och ge dem möjlighet att diskutera dessa från nya utgångspunkter genom att de unga kommer i kontakt med en sådan resesekreterare som vi här talar om.

Vad sedan gäller möjligheterna att variera morgonbönen, är det inte heller i tätorterna så lätt att få någon att gå upp i katedern vid morgonbönen och tala till de unga. Jag skulle vilja rekommendera fru Eriksson att själv göra ett försök att hålla en morgonbön om ett ämne efter eget val. Jag tror att fru Eriksson skulle klara det alldeles utmärkt.

Vidare vill jag erinra om att det är många andra än denne resesekreterare som vill komma till tals med de unga i våra läroverk. Som gammal gymnasielärare skall jag gärna medge, att man ibland stegrar sig litet, när det kommer den ene besökaren efter den andre och en kanske vill läsa ett drama av Ibsen, en annan hålla föredrag om parlamentarism i England o. s. v. Allt detta är ju nyttigt och bra för de unga, och vi lärare finner oss naturligtvis i dessa besök, om det bara är goda krafter som kommer. Det ger ju de unga nya kontakter och vidgar deras blick.

Jag anser alltså att det har lika stort berättigande att denne gymnasistsekreterare besöker våra läroverk som att många andra gör det.

Herr HALLEN (s):

Herr Blidfors ställde till statsrådet den frågan, vem som kunde anses lämpligast att i sådana frågor det här gäller tala med gymnasistungdomen: den ordinarie läroverksläraren, i regel en lektor, eller en ung resesekreterare? Statsrådet svarade ju ganska diplomatiskt att han ansåg att det fanns lektorer, som var mycket kvalificerade för denna uppgift, samtidigt som det också fanns gymnasistsekreterare, som var väl skickade därför.

Jag skulle vilja gå saken litet närmare in på livet och till herr Blidfors säga, att min personliga erfarenhet som inspektör för ett läroverk och åhörare av sådana föredrag — som inte har hållits inför någon kristlig gymnasistförening utan inför läroverkets gymnasieklasser — är att många gånger kan det vara en stor fördel, att den som talar till ungdomarna är en ung resesekreterare och inte den gamle, kände lektorn vid läroverket. Den unge talar i regel ungdomens språk och är i regel förtrogen med de ungas problem. Vi vet att livsåskådningsfrågor över huvud taget åtminstone i många läroverk kan uppkalla utomordentligt intresse. Arbetet

Bidrag ur kyrkofonden till avlönande av en gymnastisekreterare.

på att hålla detta intresse levande — resultatet får sedan bli positivt eller negativt i fråga om tro — är någonting man verkligen bör understödja. Detta har för mig varit huvudmotivet att biträda utskottets förslag.

Fru TORBRINK (s):

Herr talman! Det är faktiskt mycket roligt att lyssna till denna debatt. Man får i varje fall en klar uppfattning av att ungdomsfrågor över huvud taget tilldrar sig stor uppmärksamhet i denna kammare. Det är verkligen glädjande i en tid, då många unga säger att de gamla inte så mycket bryr sig om dem.

Denna sak är varken särskilt betydande i och för sig eller någon principfråga men tilldrar sig i alla fall ett visst intresse.

Denne sekreterare har ju, som det nyss sagts, funnits sedan länge. Det förhåller sig härmed precis som med Böda korset, en verksamhet som några enskilda började med och som så småningom övertagits av andra och till slut bedrivits med statlig hjälp. Jag tror att denne sekreterare är nyttig, därför att ungdom talar till ungdom på dess eget språk som prostén Hallén sade. Jag minns när min egen son gick i läroverk, att just en sådan sekreterares närvaro en gång gav upphov till en mycket animerad ungdomsdiskussion, där det inte bara förekom instämmanden i vad rese-sekreteraren hade sagt utan där eleverna själva kunde resonera om sakerna. Det gör de inte så lätt och frimodigt ens på högstadiet med sin ordinarie kristendoms lärare.

Att vi haft verksamheten sedan 1901 visar väl också, att den har sitt berättigande. Ingen har heller i dag sagt att det skulle vara felaktigt att vi får hjälp av en sådan rese-sekreterare. Man är däremot rädd för att han skulle inkräkta på de ordinarie lärarnas arbete, men det tror jag nu inte alls på.

Jag har således kommit till uppfatt-

ningen att det kan vara verkligt bra att befattningen finns. Men vederbörande skall givetvis inte försöka bilda opinioner i speciella frågor utan hålla sig till vad han är ämnad för. Det tror jag diakonistyrelsen också menar. Jag tror inte att det vore med dess goda minne någon sekreterare tog sig andra uppgifter.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Appuna (s):

Herr talman! Till fru Torbrink vill jag bara säga, att det har slagits fast att en rese-sekreterare kan komma bara en gång vartannat år. Under dessa förhållanden kan ju denna verksamhet inte vara av sådant värde.

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Jag har med avsikt undvikit att i mitt anförande beröra mina egna erfarenheter från skolans värld. De pekar inte alldeles i den riktning, som herr Hallén och fru Torbrink här skisserat. De lektorer, som jag talade om för en stund sedan, är inte allesammans gamla och grånade. Det är ofta unga människor, som står mitt uppe i sitt samhällsarbete och som har en mycket vidare utsikt än vad dessa rese-sekreterare brukar ha. Jag bortser i det fallet från den resa, som en rese-sekreterare gjorde till Indien det året diakonistyrelsen hade så svårt med finanserna.

En annan fråga är hur ungdomarna själva uppfattar saken. Jag skulle gärna, herr Hallén och fru Torbrink, vilja få veta någonting om det. Det är inte ovanligt att ungdomarna går därifrån mer eller mindre förargade.

Dessa rese-sekreterare är inte de »ordinarie» lärarna vuxna. Därmed är inte sagt att det inte kan finnas undantagsfall. Om jag uttrycker mig så försiktigt som herr Hallén kan jag t. ex. gärna erkänna att »det kan finnas» sådana fall.

Åtgärder för begränsande av skadeverkningarna av pyrotekniska leksaker m. m.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Appuna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15.

Föredrogs vart efter annat

jordbruksutskottets utlåtande nr 6, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 3, över motion om införande av deklaraionsplikt rörande sammansättningen av vissa färger och lösningsmedel.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16.

Åtgärder för begränsande av skadeverkningarna av pyrotekniska leksaker m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 4, över motion angående åtgärder för begränsande av skadeverkningarna av pyrotekniska leksaker m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill bara foga några ord till detta utskottsutlåtande angående min motion. Det är väl tillbörligt att jag tackar för att utskottet behandlat motionen så pass allvarligt, att man funnit den värd remiss för yttrande från kommerskollegium och kungl. skolöverstyrelsen. Dessutom har försäljare visat sitt intresse för saken och uppvaktat utskottet med synpunkter på frågan. Från det hållet har man velat framhålla, att försäljningen av s. k. pyrotekniska leksaker skulle vara i starkt avtagande. Samtidigt är man emellertid mån om att slå vakt om tillverkningen utifrån den synpunkten, att många har arbete med tillverkningen och att försäljare skulle lida ekonomiskt avbräck. Jag är övertygad om att detta sätt att argumentera inte på minsta sätt påverkat utskottets ställningstagande.

De som har att ta hand om offren från sprängämnesleksakerna synes inte anse att oseden är i avtagande. En läkare nere på skånekanten skriver t. ex.: »I 20 år har jag haft praktik i Höganäs, och varje år ängslas jag för vad som skall hända med smällandet, som tycks öka i omfång år efter år.» Att det slutar med en katastrof, t. ex. att någon mister ett öga eller båda — det var ju vad som skedde i Hälsingborg på nyårs-afton — vill man givetvis inte tro, men vad skall man tro? Samme läkare frågar, hur i all världen man skall komma till rätta med problemet. Han frågar hur affärer eller målsmän kan sätta dy-

Åtgärder för begränsande av skadeverkningarna av pyrotekniska leksaker m. m.

lika tingestar i händerna på vilken litten unge som helst.

Pontus Wikner talade på sin tid om kulturens offerväsen och påvisade, att varje framsteg på den mänskliga odlingens område krävde sin tribut. När jag ser en pojke hemma i min stad gå omkring med en protes, då har jag synnerligen svårt att se att samhället, som tillhandahållit medlen, affärsmannen som sålt dem eller pojken som köpt dem nämnvärt bidragit till kulturens landvinningar. Det kan väl hända att pojken i äldre år kommer att förundra sig över dem som inte tänkte i hans ställe när han själv var i den åldern då han varken fått något vett eller mist det. Han kommer väl att fundera över hur människorna kunde vara så pass likgiltiga för farorna.

Jag har allvarligt velat föra denna fråga i blickpunkten enär jag vet, att tusentals föräldrar går i ängslan för vad som skall hända genom barnens skjutande vid olika högtider.

Herr talman! Jag ber att få poängtera, att jag unnar pojkarna all glädje i världen och även en hel del spänning över tillvaron. Jag bekänner gärna att jag själv i mina pojkar inte var främmande för vad man kallar pojkstreck. Men härifrån och till att medverka till risker, som för barnen kan medföra allvarliga handikap för hela livet, är steget långt.

Ögonläkare Gunnar Olson på Borås lasarett skriver i en brett upplagd artikel: »Det är inte någon uppbygglig syn för oss läkare när föräldrarna kommer dragande med en pojke, som fått ögat sönderslaget, och intrycket blir knappast mer tilltalande om patienten samtidigt har några fingrar avslitna. Sådant händer. Jag har själv sett det.»

Samme läkare, som väl vet vad han talar om, tar upp frågan om försäljningen av s. k. påsksmällor och resonemanget om att om man inte tillhandahåller av samhället kontrollerade leksaksbomber så tillverkar ungdomen

farligare själva. Han tillägger: »Detta sätt att se saken har enligt min mening en liten bismak av att man söker utdriva djävulen med Belsebub. Genom försäljandet av dessa sprängämnesleksaker underhåller man också oseden.»

Nu ämnar jag inte alls, herr talman, yrka bifall till min motion. Utskottet har kanske gjort vad som i nuvarande situation går att göra. Mitt hopp står till kommerskollegium, och efter vad som framgår av remissvaret är man böjd för att vidta åtgärder för att söka begränsa skadeverkningarna. Man talar om skärpta krav på firmornas kontroll av köparens ålder, begränsning av antalet affärer som får sälja dylika varor, höjandet av åldersgränsen. Vidare kan man från tillverkningen avföra en del varor och likaså se till att dylika inte införes från utlandet. Kommerskollegium har alltså tämligen klart sagt ifrån att man är av den uppfattningen, att man bör överväga om inte tillgången på pyrotekniska leksaker bör minskas.

Nu är det i praktiken så, att nästan vilken liten glytt som helst går omkring och smäller med »ladies crackers», smällskivor, ryska smällare, smällkorkar, brännare, hoppande grodor och allt vad det heter. På sprängämnesinspektionen kan man berätta om huru tilltagsna pojkar kan sätta ihop »ladies crackers» och andra smällare till långa klasar. Effekten blir mångdubblad, och när man därtill armerar dem med små kopparplåtar för att öka spänningen, då är faran för att man skall förolyckas mycket stor. I ett fall, där en grabb hade förolyckats på detta sätt, kunde läkare inte använda de tekniska instrument som fanns på lasarettet för att hjälpa pojken vid operationen eftersom det var en kopparplåt som kommit in i ögat. Koppar kan ju inte tas med magnet.

I min motion har jag inte direkt yrkat på förbud för allt vad pyrotekniska leksaker heter. Jag vet att förbud är ett tveeggat vapen. Men, herr talman, med

Förläggande av idrottsutövning till söckendagar.

hänsyn till den uppmärksamhet som dessa saker väckt bland länsstyrelser, poliser och läkare hade utskottet gott kunnat tillstyrka yrkandet om en utredning. Jag förutsätter att en sådan utredning hade kunnat verkställas av en enda person och att den inte kostat så mycket. Kan man komma till rätta med saken på den väg som kommerskollegium utvisar och som utskottet ansluter sig till så är det bra. Om sedan föräldrar och skolor ville effektivisera upplysningsverksamheten så kanske man kunde rädda en hel del. Jag är dock, herr talman, inte alldeles säker på att man helt kommer att bemästra problemet på de anvisade vägarna. Jag skall dock inte göra något särskilt yrkande utan får för denna gång nöja mig med att, som engelsmännen säger, vänta och se.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 17.

Förläggande av idrottsutövning till söckendagar.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 5, över motion om utredning angående förläggande av idrottsutövning till söckendagar.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag anser mig ha skyldighet att något motivera, varför jag är motionär i denna fråga och har fogat en blank reservation till utskottets utlåtande.

Först och främst vill jag säga, för att ingen skall missförstå mig, att min personliga inställning till idrotten är helt positiv. Den motion jag här lagt fram syftar inte på något vis till att komma idrottsrörelsen till livs. Tvärtom är jag mycket tacksam för det initiativ som Riksidrottsförbundet tagit

för att försöka lösa denna fråga. Det är riktigt, som det står i utskottets motivering, att dessa rekommendationer på många platser lett till önskat resultat, men det är lika riktigt, som jag har sagt i min motion, att det på många platser inte har gjort det.

I motionen och under utskottsbehandlingen har jag sagt, att det verkar störande för de människor, som är på väg till en gudstjänst, om de samtidigt får höra skrällande grammfonmusik från högtalarna på en idrottsplats. Vi borde kunna enas om att sådant inte är önskvärt och skulle kunna begränsas; det vore till fördel för båda parter.

Jag tror också, herr talman, att det skulle vara synnerligen värdefullt, om vi kunde komma dithän att söndagen bleve vad den skall vara, d. v. s. en verklig vilodag. I närvarande stund är söndagen för många människor den mest jäktade och arbetsamma dagen i veckan. En vardag kan man kanske lugna sig någon timme, men på söndagen skall man göra så mycket som möjligt.

Många av de unga hustrurna till idrottsmän har säkert mer än en gång ställt den frågan till sina män: Skulle du inte kunna stanna hemma en söndag hos mig och barnen, skulle vi inte någon gång kunna ha s. k. familjeliv? Svaret måste bli: Jag måste tänka på mitt lag; du förstår väl, att jag måste i väg till idrottsplatsen. För detta faktum måste hustrun böja sig. Jag tror det vore fördelaktigt ur familjelivets synpunkt, om man slapp sådana konflikter. Det finns kanske bland kammarens ledamöter också präster, som skulle kunna berätta om att sådana konflikter lett till splittrade äktenskap, något som skulle kunna undvikas med en mera positiv inställning till de synpunkter jag här framfört.

Man säger, att det är omöjligt att genomföra denna ändring i vårt land, att vi måste arbeta på vardagarna och därför måste ha idrotten på söndagarna.

Förläggande av idrottsutövning till söckendagar.

Varför skulle det inte kunna gå här, när det gått i England, där man är minst lika idrottsintresserad som här? Jag tror inte det skulle stiga upp så särdeles många i England och ställa det yrkandet, att man skall överflytta idrottsutövningen från lördag till söndag. Jag tror helt enkelt det skulle mötas med så stark opinionsstorm från folket, att förslagsställaren inte skulle komma tillbaka.

Jag kan inte hjälpa det, men jag tycker mig finna att så fort man här i kammaren försöker aktualisera en fråga som har något litet med idealism att göra, är det precis som om kammaren ögonblickligen stelnar till och säger: »Låt oss för all del inte syssla med sådana saker, de hör nog inte hemma här. Här skall vi diskutera allt som hör till det materiella, men därutöver så litet som möjligt av vad som hör till det ideella.» Varje gång det blir en debatt i en sådan fråga märks det tydligt — det såg vi bara för en halvtimme sedan — att det blir en litet irriterad stämning över att vi skall behöva diskutera sådant här igen. »Kunde vi inte komma över till en mera materiell diskussion?»

Jag tror för min del, herr talman, att det skulle vara lyckligt om vi kunde komma litet framåt på den väg, som jag har anbefallt i min motion.

Utskottet skriver i sin avstyrkande kläm, att man icke anser det lämpligt med tvingande bestämmelser, men jag har aldrig tänkt mig att den motion jag lagt fram skulle följas av tvingande bestämmelser. I motionens kläm har jag tydligt skrivit, att jag hemställer om en utredning angående möjligheten att i största möjliga utsträckning överföra idrottsutövande från söndagar till söckendagar. Jag skall gärna för kammarens ledamöter deklarerera, att om en sådan utredning blivit tillsatt och den hade kommit fram med ett förslag, som tydligt och klart visat att det icke gick att ändra på nuvarande förhållanden,

då skulle jag böja mig för detta faktum. Min personliga uppfattning i denna fråga är den, att en sådan utredning skulle ha kommit fram till det resultatet, att det i vissa fall går att överföra idrottsutövningen från söndag till vardag, i andra fall går det inte. Jag är också övertygad om att om vi från statsmakternas sida hade fått en rekommendation att fortsätta på den väg, som Riksidrottsförbundet har anvisat och som också lyckats på sina ställen, skulle detta vara till fördel.

Nu kan det invändas, att det inte bara är idrottsutövning utan också mycket annat som försiggår på söndagar. Det är alldeles riktigt. Men jag tror också för min del, att om idrottsrörelsen och kyrkan — både stats- och frikyrkan — kommit överens om att biträda en rekommendation från statsmakternas sida, skulle detta ha befruktande verkan även på andra organisationer. Jag tror för min personliga del inte heller att det är nödvändigt med alla dessa sammanträden på söndagarna. Jag tror att en hel del av dessa kan hållas precis lika bra på vardagar.

Nu faller frågan i dag, herr talman. Den faller därför att hela utskottet gått emot mig och därför att jag inte skall ställa något yrkande. Men så mycket vill jag säga, herr talman, att även om frågan faller i dag kommer den igen, och den kommer igen med förnyad styrka. Det dröjer ett år innan den aktualiseras på nytt, men den kommer. Vad jag framfört i min motion är inte ett politiskt hugskott från min sida. Det finns många i denna kammare som sympatiserar med tankegången men föredrar att hålla sig tysta, och det finns ytterligare hundratusentals människor i vårt land, som är inne på samma tankegångar.

Detta, herr talman, är vad jag ville ha sagt i denna fråga för att motivera att jag väckte motionen och avgav den blanka reservationen. Jag ställer inte i dag yrkande om bifall till någondera.

Förläggande av idrottsutövning till söckendagar.

Herr SVENSSON i Alingsås (s):

Herr talman! Motionären hade inte något yrkande om bifall till sin motion, men det kan inte hjälpas att man även från utskottets sida måste säga ett par ord.

Jag kan inte underlåta att hänvisa till vad Riksidrottsförbundet sagt i sitt yttrande, nämligen att det varje år från detta förbund sänts ut till idrottsorganisationer ute i landet en del riktlinjer för hur man bör förlägga idrottsövningarna och tävlingarna. I detta är-ligen återkommande cirkulär uppmanar man också organisationerna att icke anordna idrottstävlingar eller övningar under gudstjänsttid å sön- och helgdagar. Jag tror att man inom de idrottsorganisationer som finns är inställd på att så långt det över huvud taget är möjligt söka undvika att kollidera med exempelvis gudstjänster på söndagar.

När herr Nilsson i Bästekille nu talar om att dessa idrottsarrangemang borde förläggas till vardagar, vill jag som min personliga uppfattning säga, att man nog inom de idrottsliga organisationerna söker att förlägga dessa idrottsarrangemang till vardagar för så vitt detta är möjligt. Vi kan nog bevittna litet var på olika platser där vi är bosatta, att så sker. Skulle man generellt gå in för en sådan åtgärd som motionären i år syftar till, nämligen att söndagarna skulle vara helt fria från idrottsarrangemang, måste man väl ändå, såvitt jag förstår, komma dithän att man måste införa fria arbetsdagar, införa femdagarsveckan, och det har vi inte gjort ännu. Men om motionären vill gå in för en sådan linje och motionera om det till nästa års riksdag, kanske vi kan ta den frågan under omprövning först och sedan återkomma till detta ärende.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr NORDKVIST i Kalmar (fp):

När jag nyss begärde ordet sade tal-

mannen: »Skall du verkligen fördröja riksdagens middag genom att stiga upp och prata i denna fråga?» Jag ber om ursäkt, herr talman, men jag måste i alla fall säga ett par ord, eftersom jag tror det är nödvändigt att det jag har på hjärtat i denna fråga kommer fram.

Vad jag syftar på är det ömsesidiga hänsynstagande, som å ena sidan idrottsrörelse och å andra sidan Sveriges kyrka och de frikyrkliga organisationerna måste iaktta. Om detta sker, tror jag man kan klara av svårigheterna utan någon som helst lagstiftning.

Herr Nilsson i Bästekille sade, att den som är på väg till kyrkan en helgdag inte vill bli störd av hejarop från folk som sysslar med idrott och kroppsövningar. I anledning härav vill jag berätt en liten historia som är belysande för detta problem.

Vår store reformator Martin Luther, som säkert inte är obekant för herr Nilsson i Bästekille, fick medan han bodde i Wittenberg en dag besök av en man som klagade över att han icke kunde förrätta sin morgonandakt därför att han blev störd av en smed som bodde mitt över gatan och som flitigt hamrade på sitt städ. När mannen kom och klagade över detta störande moment, svarade Luther: »Du skall betänka att den mannens hammarslag kanske uträttar mer på himmelens port än dina böner.» Låt oss tänka litet på det sättet när vi diskuterar en sådan sak som idrotten och kyrkan.

Detta ömsesidiga hänsynstagande kan jag illustrera ytterligare, inte med historier — då skulle man säga som i utskottet att Nordkvist i Kalmar bara berättar historier — men sanna bilder ur livet. Det hände för inte så länge sedan att man skulle ha en stor idrottstävling i en socken här i stockholms-trakten. Just i den socknen hade det träffats en överenskommelse mellan kyrkan och idrottsorganisationerna om att vederbörande arrangemang icke skulle sammanfalla i tiden. Idrottsrörel-

Förläggande av idrottsutövning till söckendagar.

sen respekterade således kyrkan och ville inte ordna idrottstävlingar på gudstjänsttid. Nu hade emellertid en idrottsorganisation från ett annat område — det gällde nämligen en stortävling — ordnat en idrottstävling i socknen under gudstjänsten. Det var någon som ringde till kyrkoherden — som för övrigt är ledamot av denna kammare och själv skulle ha kunnat berätta om saken om han varit närvarande — och sade att idrottsmännen brutit mot överenskommelsen genom att anordna idrottstävlingar på gudstjänsttid. Kyrkoherden sade då, att han skulle komma ned till idrottsplatsen och hålla en andaktsstund innan tävlingarna började. Det gjorde han också, och sedan han hållit andaktsstunden startade man och lävlade om möjligt än intensivare än man annars skulle ha gjort.

Jag skulle också kunna berätta en historia från herr Nilssons i Bästekille eget, av mig högt värderade landskap — jag kan säga det eftersom jag själv härstammar från det landet Gosen. Man hade där nere en mycket livskraftig skytteförening, som ibland hade sina skjutövningar under gudstjänsttid. Man resonerade då med en prost i församlingen, och man trodde det skulle vara särskilt svårt att ordna saken i den trakten, eftersom samme prost hade två kyrkor. Han sade emellertid: »När jag har förmiddagsgudstjänst kan ni skjuta på eftermiddagen, och när jag har eftermiddagsgudstjänst kan ni skjuta på förmiddagen.» Och så ordnade man saken till ömsesidig båtnad och tillfredsställelse.

Jag unnar visst herr Nilsson i Bästekille att få vara ostörd när han, följande sin fromhets intentioner, går i kyrkan söndagligen och där söker få någon uppbyggelse. Jag värdesätter också den som strävar efter att detta skall kunna ske utan störande moment, men om man från båda sidor iakttar den ömsesidiga hänsyn som jag här har

talat om, behöver man inte någon lagstiftning på detta område.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Det är bara på en punkt som jag vill replikera utskottets ordförande. Han sade samma sak som framförts i utskottet, fastän av en annan ledamot, att om vi skall sträva efter att förlägga idrottsutövningen till lördagar, måste vi ha 40 timmars arbetsvecka, och i så fall får jag motionera om den saken. Jag kan svara här i kammaren som jag gjorde i utskottet, att vi redan i remissdebatten fått den upplysningen av statsministern, att frågan är föremål för regeringens uppmärksamhet. Skulle jag motionera i denna fråga, finge jag nog höra att jag borde hålla reda på vad som sagts i kammaren. Jag tycker alltså det var litet förfelat att än en gång skjuta på mig med samma lösa krut.

Herr Nordkvist i Kalmar löser alla frågor genom att berätta historier. Får han hålla på några år till, blir han riksdagens bäste historieberättare, och vi behöver inte motionera i någon sak, eftersom allt kan lösas på annat sätt.

Jag vill också säga till herr Nordkvist, att vi inte skall göra anspelningar på varandras fromhetsliv när vi diskuterar denna fråga; det skall var och en få ha för sig själv.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 18.

Ordet lämnades på begäran till

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN, som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att andra kammaren måtte besluta att utse 24 suppleanter i det särskilda utskottet.

Kammaren biföll denna hemställan.

Interpellation ang. dispositionen av den del av byggnadsforskningsavgiften, som kommer från lantbrukets byggenkap.

§ 19.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta, att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 151, 152, 153 och 154 måtte med hänsyn till ärendenas omfattning utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter femton dagar från propositionernas avlämnande.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 20.

Interpellation ang. dispositionen av den del av byggnadsforskningsavgiften, som kommer från lantbrukets byggenkap.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr ADOLFSSON (bf), som yttrade:

Herr talman! År 1942 beslutade statsmakterna att inrätta statens kommitté för byggnadsforskning i syfte att samordna och systematisera byggnadsforskningen, så att forskningsresurserna på ett rationellt sätt skulle kunna utnyttjas. Till kommitténs förfogande ställdes vissa anslag å driftbudgeten, nämligen dels ett anslag till kommitténs centrala organisation och dels ett anslag till byggnadsforskning. Från sistnämnda anslag beviljade kommittén bidrag till forskningsverksamhet på byggnadsområdet. Sådana bidrag utgick i övervägande grad till allmänna byggnadsforskningsuppgifter och för sådana som speciellt hänför sig till tätortsbebyggelse och industribbyggelse.

Proportionen mellan byggnadsverksamheten avseende lantbruket och den övriga byggnadsverksamheten är normalt 1:6. Bidragen från statens kommitté för byggnadsforskning utgick dock alls inte efter dessa proportioner, utan

bidragen till lantmannabyggnadsforskningen var av betydligt mindre omfattning. Då emellertid problemen beträffande lantmannabyggnadernas utformning är av synnerligen speciell natur, särskilt vad beträffar den praktiska tillämpningen men i många fall också vad gäller den grundläggande byggnadstekniska utformningen, inrättades genom statsmakternas försorg år 1943 statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, som sedermera år 1951 ombildades till statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader.

Gemensamt för dessa forskningsanstalter är att de resurser, som de hittills haft, inte på långt när varit tillräckliga för att de skulle kunna lösa de ur samhällets synpunkt så viktiga forskningsproblemen i samband med byggenkapen. Den bristande effektiviteten i byggnadsforskningen föranledde statsmakterna att taga nya initiativ. Sålunda beslutades vid fjolårets riksdag, att en särskild byggnadsforskningsavgift skall upptagas. Samtidigt fattades beslut om att statens nämnd för byggnadsforskning skulle inrättas i stället för statens kommitté för byggnadsforskning.

Byggnadsforskningsavgiften skall enligt den utfärdade kungörelsen erläggas för arbetstagare, som vid debitering i riksförsäkringsanstalten av avgift enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete är att hänföra till vissa verksamhetsgrenar, som har direkt med husbyggnadsverksamheten att göra. Denna debitering av byggnadsforskningsavgift avser i princip allt husbyggnadsarbete och är inte begränsad till viss byggnadsverksamhet eller byggnadsverksamheten inom vissa näringsgrenar. Genom nämnda byggnadsforskningsavgift beräknas inflyta cirka 2,5 miljoner kronor per år, vilka medel skall användas till forskningsverksamhet inom byggnadsområdet. Verksamhetens inriktning skall i väsentlig mån

Interpellation ang. dispositionen av den del av byggnadsforskningsavgiften, som kommer från lantbrukets byggenskap.

få bestämmas av nämnden för byggnadsforskning. Nämnden skall dock till statsrådet och chefen för socialdepartementet halvårsvis i förväg avgiva en preliminär plan för verksamheten. Om granskningen av den nämnda planen ger anledning därtill, förutsättes att Kungl. Maj:t skall kunna ge anvisningar rörande verksamhetens inriktning.

Vid riksdagsbehandlingen i fjol framgick inte klart, på vilka områden nämndens arbete skall inriktas. Det angavs principiellt, att arbetsuppgifterna skall uppdelas på följande sätt: 1) Grundläggande och tillämpad forskning i fråga om planer, material, produktion och förvaltning, 2) Sammanställning av resultat från in- och utländska forskningsfält, utarbetande av nya hustyper och praktiska försök med dessa vid experimentbyggen, samt 3) Spridning av resultat, in- och utländska, till myndigheter, konsulter, produktionsföretag, förvaltningsföretag, arbetare etc. Vidare angavs, att det egentliga grundforskningsarbetet skulle utföras av utom nämnden stående forskare, vilka skulle erhålla bidrag till byggnadsforskning efter ansökan hos nämnden. Företrädesvis skulle härvid ifrågakomma personer arbetande vid institut, högskolor och universitet.

Då medlen till byggnadsforskningen upptages i samband med all byggnadsverksamhet, d.v.s. även vid den som berör lantbruket, bör det anses självklart, att även lantbrukets byggnadsforskning skall få del av de på så sätt inflytande medlen i proportion till byggnadsverksamhetens omfattning för lantgårdarnas behov. I propositionen fanns dock intet särskilt stadgande härom. Det framhölls endast, att någon direkt representation från jordbruket i nämnden för byggnadsforskning inte torde vara nödvändig, då forskningsuppgifterna för lantbrukets speciella byggnadsfrågor handlägges av den genom beslut av 1951 års riksdag inrät-

tade statens forskningsanstalt för lantmannabyggnader.

Problemen beträffande byggenskapen inom lantbruket är väl kända, varför det inte finns någon anledning att taga upp någon diskussion om dem i detta sammanhang. Emellertid bör det erinras om att byggnaderna för lantbrukets del har en dominerande inverkan på årsomkostnaderna, i det att de direkt betyder 20 procent av dessa och dessutom indirekt påverkar hälften av arbetskostnaderna inom jordbruket. Sammanlagt berör därför byggnaderna direkt och indirekt en mycket stor del av jordbrukets årskostnader. Med nuvarande typer av driftsbyggnader skulle dessutom en total nybebyggelse av det svenska jordbruket kosta i runt tal två gånger så mycket som jordbrukets sammanlagda saluvärden. Dessa förhållanden understryker på ett påfallande sätt nödvändigheten av att byggnadsforskningen för lantbrukets del kraftigt intensifieras.

För att man på ett så effektivt sätt som möjligt skall kunna utnyttja den del av de inkommande byggnadsforskningsavgifterna, som faller på lantbrukets byggenskap, bör dessa medel direkt ställas till statens forskningsanstalts för lantmannabyggnader disposition. Forskningsanstalten bör efter samråd med Kungl. Maj:t få disponera dessa medel för byggnadsforskningen beträffande lantbrukets byggnader.

Med anledning av vad jag här anfört anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Är det statsrådets avsikt att av den byggnadsforskningsavgift, som fr. o. m. den 1 januari utgår, ställa den del, cirka en sjättedel, som kommer från lantbrukets byggenskap, till statens forskningsanstalts för lantmannabyggnader disposition?

Denna anhållan bordlades.

§ 21.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 102, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

§ 22.

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats följande motioner:

nr 529 av herr *Larsson* i Stockholm, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 75, angående polispersonalens avlöningsförmåner m. m.;

nr 530 av herrar *Gustafsson* i Skellefteå och *Nyberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 83, med förslag till lag angående ändrad lydelse

av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.; nr 531 av herr *Hjalmarson m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83; och

nr 532 av herr *Braconier*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 84, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 3 § 1 mom. förordningen den 21 juni 1922 (nr 277) angående postsparbanken.

Dessa motioner bordlades.

§ 23.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.34.

In fidem
Gunnar Britth.